

Nasjonalbiblioteket

Fett (Oslo : trykt utg.)

2013-Nr. 1

NB/BRU LsZ

H13324701

NOK

99,-

FETT

**Toril Moi og
den allmenne
feminismen**

**Kampen om
arbeidslivet**

**KURATERT:
Maj Hasager**

**PORTRETT:
Deeyah Khan**

**Nakenheten i
kulturen**

**INDIA:
Nyansert
kvinnekamp**

**FØDT MED
STEMMERETT**

Returuke 24
B-Blad
Retur: Fett
Osterhaugsgata 27
0183 Oslo

1 0

9 771504 1142034

FETT
OSTERHAUGSGT. 27
0183 OSLO

ABONNEMENT@FETT.NO

Ansvarlig redaktør:
Hilde Sofie Pettersen

Politisk redaktør:
Marte Mesna

Bilderedaktør:
Francisco Munoz

Nettredaktør:
Áshild S. F. Thorsen

Debattredaktør:
Charlotte Myrbråten

Redaksjon:
Erlend Vågane
Guro Holm Bergesen
Madeleine Metz
Ida Irene Bergstrøm
Sara Rundgren
Kristoffer Jul-Larsen

Faste bidragsyttere:
Kristina L. Iversen
Kristine Bue
Hilde Staalesen Lilleøren
Mari Hypher
Kristoffer Jul-Larsen
Anne Kari Hinna
Lisa Dalby Pedersen
Sara Eriksson/Astra

Øvrige bidragsyttere til dette nummeret:

Gudrun Cecilie Helland
Jette Christensen
Astrid Hauge Rambøl
Matias Helgheim
Kjersti Solbakken
Maj Hasager
Øystein Grutle Haara
Mala Wang-Naveen
Sissel Benneche Osvoild
Petter Dotterud Anthun
Prableen Kaur
Gyrid Gunnes
Ole Henrik Dyrseth
Hedvig Sofie Biong
Gunnvor Kjørsem Hildre
Marte Nordanger
Magnhild/ansibloggeren.com
Arash Shahali
Anne Mørch
Anita Løkken Evensen
Linn Løvaas
Hanne Cecilie Sætre
Synne Toril
Jenny Dellegård
Aksel Kielland
Laila Susanne Vars
Trude Drevland
Áshild L. Lahn

Annonseansvarlig:
Magnus Bernhardsen
annonse@fett.no

FETT

#1
2013

Design:
Robert Høyem – roberthoyem.no

Forsidefoto:
Francisco Munoz

Trykk: United Press

Administrasjon:
Hilde Sofie Pettersen

Administrasjonssekretær:
Agnes Rokkan

Fetts styre:
Ida Holen (styreleder)
Pil Teisbo
Aksel Kielland
Hannah Helseth
Heidi Sævareid
Linn Staalsberg
Frithjof Eide Fjellstad
Ingrid Grimstad Helset

Medlem av Norsk tidsskriftforening.
Utgitt av kvinnefronten med støtte fra
Norsk kulturråd, Bergen kommune og Fritt
Ord.

Fett følger Redaktørplakaten og er
redaksjonelt uavhengig fra utgiver.

Takk til Forsidepike Eva Helene Heldal,
Magnus Helgesen/Grandpeople, Silje og
Tilde, Bjarte, alle andre som har stilt opp
og alle dere som abonnerer på Fett.

22. MAI — 05. JUNI
2013

FESTSPILLENE
I BERGEN

SE MER
WWW.FIB.NO

Smakebiter fra festen

August Strindberg: Frøken Julie

FESTSPILLENE I BERGEN

Kvinne, kjenn din kropp

Den skjeggete dame

Desiring machines

Skram vs. Kråkevik

Skrivekurs

2013

Samtale: kropp som politikk

**SJEKK UT HELE FESTSPILLPROGRAMMET: WWW.FIB.NO
UNDER 30-RABATT: MAKS 150 KR**

KVINNE, KJENN DIN KROPP – Morsom og befriende fremstilling av «feministbibelen». Studio Bergen, 28.-30. mai

DEN SKJEGGETE DAME – Hun ville finne ut hva det vil si å være kvinne og klistret på seg et skjegg. Skatehallen, 28. og 29. mai

SAMTALE: KROPP SOM POLITIKK – Wenche Mühleisen, Hanna Helseth, Hilde Danielsen, Geir Gulliksen og Charlotte Myrbråthen.

Litteraturhuset, 30. mai **FRØKEN JULIE** – Anatomisk teater om kjønn, klasse, makt og oppdragelse.

Studio Bergen, 31. mai og 1. juni **DESIRING MACHINES** – Kvinneskikkelser gjennom et kaleidoskop av stemmer,

elektronikk og video. Studio Bergen, 3. og 4. juni **SKRAM VS. KRÅKEVIK** – En alvorlig og morsom,

utleverende og musikalsk forestilling om kvinnerollen. DNS, 3. og 4. juni **MELD DEG PÅ SKRIVEKURS!** –

Kursholder: Olaug Nilsen, Frist 15. mars: www.fib.no/skrivekurs

DNB

Statoil

Bergens Tidende

Radisson
HOTEL TORSHOV, BERGEN

Dagens Næringsliv

- S. 5** Leder
- S. 6** SmåFett
- S. 8** **KVINNER OM 100-ÅRSJUBILEET**
- S. 14** **Er det på tide å avkjenne feminismen?**
Marte Mesna leser Toril Moi.
- S. 22** **Portrett:**
DEEYAH KHAN
av Astrid Hauge Rambøl
- S. 28** **Kuratert:**
KJERSTI SOLBAKKEN
VISER MAJ HASAGER
- S. 36** **Fagbevegelsen og dens kvinner**
Erlend Vågane maner til mobilisering
- S. 40** **SPALTIST JETTE CHRISTENSEN OM DEN POLITISKE ONEPIECEN**
- S. 42** **Tokjønnsmodellen i likestillingens tidsalder**
Petter D. Anthun om transseksuelles levekår
- S. 46** **Leserbrev: Det er definitivt ikke på tide å gi seg**
Gunvor K. Hildre om internasjonal versus lokal likestilling
- S. 48** **Brevet fra Finland: SEXISM ÄR SEXISM ÄR SEXISM**
Vårt finlandssvenske søstertidsskrift rapporterer
- S. 50** **INDIA: MANGEFARGET KVINNEKAMP**
Gudrun Cecilie E. Helland om indiske nyanser
- S. 55** **KLESINDUSTRIENS UNDERTRYKKING**
Ashild F. S. Thorsen observerer indisk fagforeningsarbeid
- S. 58** **EGYPT: TRAKASSERING OG OPPRØR**
Åshild L. Lahn om kvinnesyn i Kairo
- S. 60** Aksel Kielland om nakenheten i kulturen
- S. 66** **FemmeBrutal presenterer: Musikalsk stemmerett**
- S. 68** **Forgubbing i klassikerkanonen**
Matias Helgheim etterlyser arkivutsletting
- S. 71** **ANTIBLOGGEREN: FORTJENER KVINNER STEMMERETT?**
- S. 74** **Fetts favoritt:**
Camilla Collett

Selvfølgelig har vi stemmerett!

FETT

Leder

#1

2013

Det er 100 år siden allmenn stemmerett ble innført, og jubileet markeres på mange ulike måter rundt om i landet. På fødestuer rundtom får nyfødte utdelt en smekke lik den vår forsidepike, Eva Helene Heldal, har på seg. I Fett vil vi først og fremst markere ved å fortsette vårt arbeid med å understreke at likestilling er et tema vi aldri kommer til å bli ferdig med. Holdninger endres ikke automatisk ved lovendring, noe vi de siste månedene har blitt minnet om særlig debatten rundt kjønnet netthat, et spøkelse fra fortiden som fortsatt vandrer rundt oss selv i jubileumsåret 2013.

I dette nummeret av Fett kan du blandt annet lese om hvordan norske kritikere helst ikke vil ta i feminisme med ildtang når de anmelder Toril Moi. Du får møte Deeyah Khan, som mener vi er så redde for å kritisere ukultur i andre kulturer at vi gjør oss medskyldig i æresdrap. Voldtekter av indiske kvinner har de siste månedene vært mye omtalt i media. Vi ser nærmere på situasjonen bak tabloidoverskrifter, og tar for oss nyansene i indisk kvinnekamp – med et besøk også innom tekstilindustrien og fagorganiseringen. For å nevne noe.

Stemmerett er noe vi selvfølgelig har. Slik bør det være. Men likestilling, det er ingen selvfølge. Stemmerett

er ikke det samme som rett til å bli hørt, verken på tvers av kjønn, klasse eller etnisitet. Og det er heller ikke det samme som å slippe slibrige eposter eller motdebattantens manglende evne til å se forbi ditt kjønnsuttrykk. Det der med at likestillinga har gått for langt, det faller tross alt på sin egen urimelighet, rent matematisk. Vi i Fett skal fortsette å understreke behovet for feministisk engasjement – og samtidig vise at slikt finnes.

Da jeg tok over som redaktør var det litt under to måneder til bladet skulle i trykken, og da designer Robert Høyem og bilderedaktør Francisco Munoz var på plass, hadde vi én måned igjen. Produksjonen av dette bladet har vært et forsøk på å besvare spørsmålet «hvordan lager man et tidsskrift». Og her er altså svaret vi fant. For dette er et tidsskrift. Vi håper det faller i smak.

Takk til alle som har bidratt og alt godt,

Hilde Sofie Pettersen, redaktør

Konstruktiv kritikk mottas med takk på
redaktor@fett.no.

Små FETT

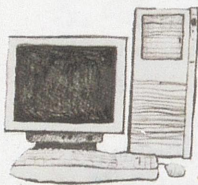
#1
2013

Tekst:
Redaksjonen

Illustrasjon:
Hedvig Sofie Biong

BATTLE OF THE CUPCAKE- DECORATORS!

1 «Jenteprosjektet Ada», heter det altså, NTNU sitt rekrutteringsprosjekt rettet mot kvinner innen data, elektronikk, informatikk og matematiske fag. Som del av dette arrangeres et større kickoff, hvor deltakerne deles inn i team som skal konkurrere innen det åpenbart relevante, men for oss noe ukjente fagfeltet cupcakebaking. Heldigvis er ingen forkunnskap nødvendig og googling er tillatt underveis! Og så vi som trodde Marie Simonsen hadde rett i at «ekte kvinner spiser cupcakes på vei til jobben». Men så viser det seg at cupcakebaking er et REALfag! ●

Feminisme på fremmarsj!

2 Feministisk Forum ble startet opp av en rekke engasjerte studenter ved Universitetet i Oslo. Forumet vil bestå av samtalekvelder med publikum og engasjerte fagpersoner som vil snakke om temaer knyttet til feminisme, kjønn og likestilling. Alle som er interessert i likestilling og feminisme, uavhengig av disipliner, kjønn og politiske partier er velkomne. Det er ikke så verst! ●

TV er så feminisert at godteridåsa er stengt på grunn av prostitusjon!

3 At logikken i kommentarfeltenes innlegg ikke alltid er på topp har vært mye oppe i dagen så langt i år. Under Eia, Ihle og Brenna sin artikkel i Dagbladet om fjernsynsets uutholdelige feminisering kom det imidlertid et øyeblikk av klarhet. Noen som kaller seg «Herr Månepil» treffer jommen meg spikeren: «Godt at vi har maskuline øst-europeiske menn som kan bygge våre hus, reparere våre veier og rydde opp etter forfallet som råder. Vi ser ikke så mange kvinner på norske byggeplasser - men akk så mange på Twitter og Facebook.....» Så med det, kvinner, er oppfordringen klar: Vi trenger flere kvinnelige snekkere! Heller ikke kommentator «jonnykr» er tapt bak en vogn: «Dette er enkelt. Kvinner prostituerer seg sånn at får de det ikke som DE vil, så får de så «vondt i hodet» og stenger «godteridåsa» si. Og da er resultatet gitt, vi menn står der å logrer og gjør alt for å holde dama i rett modus». Et flammende innlegg mot prostitusjon som sågar gir prostitusjon skylda for at dagens fjernsynsprogram er så kjedelige! Si det høyt er du snill: Goderidåsa. Goderidåsa. Goderidåsa! ●

JA, vi elsker likestilling!

4

Det markeres över hele landet at det er 100 år siden kvinner kunne stemme ved Stortingsvalg på lik linje med menn for første gang. Her er fem arrangement du ikke bør gå glipp av:

Ja, vi elsker likestilling

Litteraturhuset i Bergen, 10. juni

Presentasjon av boken *Ja, vi elsker likestilling. Norsk likestillingshistorie fra 1814–2013* av Hilde Danielsen, Eirinn Larsen (BI, Oslo) og Ingeborg W. Owsen. Hilde Danielsen har tidligere skrevet om den norske husmora og presenterer forskning med humor og innsikt. Denne dagen blir det paneldebatt om utfordringer for dagens likestilling i Norge med Audun Lysbakken, Helga Hernes og Siv Jensen.

Ida Blom konferansen

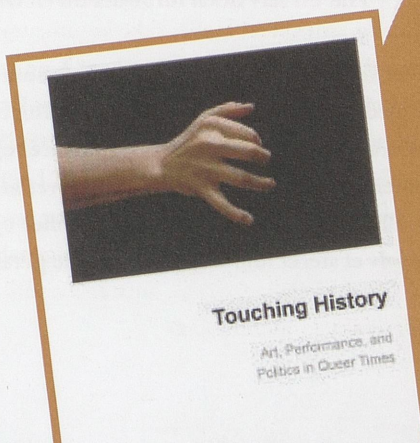
UiB, 14–15. oktober

Professor Ida Blom har gjort banebrytende kvinneforskning og har både fått en konferanse og en egen bygning oppkalt etter seg i Bergen. Norge var et foregangsland når det gjaldt stemmerett og Ida Blom-konferansen har et internasjonal fokus på stemmerett og menneskerettigheter.

Fra de stummes leir til rosabloggerne

Oslo 12. juni

Monologen *Camilla Collett* spilles i Slottskapellet i Oslo med påfølgende guidet tur i Camilla Colletts fotspor og panelsamtalen «MODIGE STEMME – fra de stummes leir til rosabloggerne». Samtalen finner sted i Universitetsgaten 20 og ledes av Siv Thompson.

Kveldsmat med Berit Ås

Asker Museum, 5. juni

Det blir samtale med feminist og forfatter Berit Ås om kvinners rettigheter og norsk likestillingspolitikk siden 1970-tallet. Ås er kjent som SVs første leder og kvinnen som la frem teorier om de fem hersketeknikker. Det er også muligheter for kveldsmat, ryktes det.

Musikkteatret Rosa

Lillehammer, 11. juni

ROSA er et musikkteater med musikk av Agathe Backer-Grøndahl, en av de viktigste 1800-talls komponistene, og tar for seg historien om Rosa Kjeldseth. Hun ble skilt og var enslig mor i Kristiania midt på 1800-tallet, før hun møtte dikter Aasmund O. Vinje og stiftet ny familie. Forestillingen skildrer hennes kamp for like rettigheter mellom kjønnene. ●

Queer konst

5

Mathias Danbolt forsvarte sin PhD avhandling «Touching History: Art Performance in Queer Times», tidligere i år. Genom att se närmare på samtidskonst och performance så frågar Danbolt vem som bestämmer att «feminismen har gått för långt» och att ett «queer teoretiskt hegemony är förbi»- vilket är vanliga påståenden vår samhällsdebatten. Han frågar även hur vi vet när något är utdaterad. Danbolt analyser av samtidskonstverk av bland annat Mary Cobles, Sharor Hayes och Benny Nemerofsky Ramsays med flera, är imponerande, och han är idag en av de viktigaste personerna i Norges queer debatt. ●

– Vi «fikk» ikke stemmerett

Kvinnestemmer om 100-årsjubileet

Trude Drevland

Ordfører i Bergen, Høyre

Jeg har i et langt liv erfart at det har endret seg i positiv retning hva angår om jeg blir hørt som kvinne. Da må jeg legge til at jeg aldri har brydd meg, dersom menn har vist frem sine «hersketeknikker»

Trude Drevland

”

1 Hva mener du er det viktigste å fokusere på i forbindelse med at vi nå feirer at det er 100 år siden kvinner fikk stemmerett?

– I år når vi «feirer» 100-årsjubileet er det svært viktig å synliggjøre at det fortsatt er store ulikheter i vårt samfunn. Lønnsulikheter innen samme yrker mellom kjønn, alt for dårlig fordeling mellom kjønn i lederposisjoner både i offentlig og i privat sektor, for dårlig representativitet i styrever, utvalg og råd både i næringsliv, akademisk og i offentlig sammenheng.

2 Har du så langt i livet følt at din stemme har blitt hørt uavhengig av det at du er kvinne?

– Jeg har i et langt liv erfart at det har endret seg i positiv retning hva angår om jeg blir hørt som kvinne. Da må jeg legge til at jeg aldri har brydd meg, dersom menn har vist frem sine «hersketeknikker», men stått på og ment så mye det har passet meg, ofte til stor irritasjon for engstelige menn.

3 Hvilke særlige utfordringer tror du den oppvoksende slekt har i dag når det kommer til likestilling og forventninger knyttet til kjønn?

– Jeg håper de unge kvinnene vil fortsette å kjempe for sin selvfulgelige rett i alle sammenhenger. Jeg tror nok dessverre at også neste generasjon kvinner må kjempe i mange sammenhenger. Jeg synes nemlig ikke at holdningsendringene har skjedd raskt nok. Derfor tror jeg kvinnekamp må fortsette.

4 Har du selv noen forbilder du vil trekke frem?

– Mitt forbilde er Aung San Suu Kyi, som jeg også har hatt gleden av å møte og samtale med. Hun har vist en hel verden at det nytter å kjempe for sine ideer og sakene hun brenner for. Hun er et ytterst kvinnelig vesen med en sterk utstråling av ro, vilje, styrke, utholdenhet og en mildhet som selv et sterkt militærdiktatur måtte gi tapt for.

Gyrid Gunnes

Studentprest ved NTNU og forfatter

1 Hva mener du er det viktigste å fokusere på i forbindelse med at vi nå feirer at det er 100 år siden kvinner fikk stemmerett?

– Retten til politisk deltagelse er dypest sett et spørsmål om menneskeverd. At muligheten til utdanning og politisk deltagelse er lik for alle, gagnar ikke bare kvinner, men også menn. Derfor må jubileet også brukes til å minnes andre samfunn hvor mennesker har blitt fratatt sine rettigheter. Det må få oss til å tenke gjennom på hvilke måter menneskeverdet i dag graderes. At det fortsatt finnes norske menn som kjøper sex av kvinner i land i Sør, er en undergravning av det stemmeretten oppnådde: at kvinner og menn deler en felles menneskelighet og at det er uetisk å benytte seg av en annens sex- og husarbeid for egen nytelse eller vinning.

2 Har du så langt i livet erfart at din stemme har blitt hørt uavhengig av det at du er kvinne?

– Jeg har i stor grad har opplevd å få plass i media, men også at prisen å betale for det å være kvinne i media er annerledes enn for menn: Da jeg kritiserte forvaltningen av Olav den hellige i Trondheim ringte det en full mann og inviterte meg på middag. Jeg tror ikke en mannlig prest ville opplevd det.

Presset for å leve et vellykket kjernefamilieliv opplever jeg som stort, og da koster det å gjøre ting som kan få en til å virke mindre attraktiv som kvinne eller gjøre en mindre attråverdig på kjønnsmarkedet.

Gyrid Gunnes

”

3 Hvilke særlige utfordringer tror du den oppvoksende slekt har i dag når det kommer til likestilling og forventninger knyttet til kjønn?

– Jeg opplever at vi lever i en tid hvor problemer og utfordringer ses på som enkeltindividets problemer, ikke som et uttrykk for samfunnsspørsmål. Det gjør at organisering blir vanskelig å få til, og da er det ikke lett å oppnå endring. Presset for å leve et vellykket kjernefamilieliv opplever jeg som stort, og da koster det å gjøre ting som kan få en til å virke mindre attraktiv som kvinne eller gjøre en mindre attråverdig på kjønnsmarkedet.

4 Har du selv noen forbilder du vil trekke frem?

– Simone Weil (1909-1943). Som politisk tenker, filosof og mystiker var hun fullstendig kompromissløs i sin søken etter hvordan man skal være et etisk menneske. Hun var en kvinne som gjorde opprør mot samtidens forestillinger om hvordan kvinner skulle være. Den eneste gangen i livet hun sminket seg, var da hun søkte jobb på en bilfabrikk for å kunne skrive om arbeidets spiritualitet i en lavtlønnet og rutinepreget industrialisert kontekst. Hun var født jødisk, men ble kristen som voksen. Likevel lot hun seg aldri døpe. Hun mente at om tro og dåp utgjorde inkludering, så var et etisk riktig å forbli med de ekskluderte. Det jeg har lært av henne, er uredtheten og en intellektuell nysgjerrighet.

1 Hva mener du er det viktigste å fokusere på i forbindelse med at vi nå feirer at det er 100 år siden kvinner fikk stemmerett?

– Jeg hørte barne-, likestillings- og inkluderingsminister Inga Marte Thorkildsen tale forleden, og ble så glad for å høre at hun oppfordret alle til å se ut mot verdens kvinner. Jeg er enig! Joda, vi har utfordringer i Norge, men på mange måter føles tidsklemma mer som en justeringsutfordring, enn en mentalitetskrise. Og de politiske signalene er ganske tydelige, alt fra det nevnte budskapet til Nobels fredspris viser at en velstandsnaasjon som Norge har raushet i seg. Søren Kierkegaard skal ha sagt at livet må forstås baklengs, men det må leves forlengs. Vi må fokusere på hva den norske kvinnen har oppnådd, først da skjønner vi hvor vi skal.

2 Har du så langt i livet følt at din stemme har blitt hørt uavhengig av det at du er kvinne?

– Jeg tror stemmer utvikler seg over tid, og at man ikke nødvendigvis gjør seg fortjent til den uten at man har jobbet hardt. Ingen postulerer vedtatte sannheter så mye som sinte menn, og vi er inne i en tid da den blå vinden som blåser gjennom alt fra Facebook og det norske samfunnet, skal være hard. Det er en slags *no bullshit*-tone, og jeg lurer på om mange gjemmer seg bak begreper som åpenhet og demokrati nettopp for å føle seg bedre. Men hvordan kan det å marginalisere andre gjøre at den sinte mannen får det bedre? Å klage over at man ikke blir hørt som kommentator i Aftenposten, må vel være toppen av syting. Jeg har vært heldig, for jeg vokste opp i en tid da «alle skulle med». Vi får se om det fortsetter sånn. Alle skal fortsatt med, men det er mye av «alle må svare for seg» som igjen fører til at man blir dømt i offentligheten.

3 Hvilke særlige utfordringer tror du den oppvoksende slekt har i dag når det kommer til likestilling og forventninger knyttet til kjønn?

– Jeg tror likestilling har kommet for å bli, men jeg deler faktisk en ung Si:D-skribents undring over om det ikke skal finnes valgfrihet. Vi trer jo nedover dem en forventning om at de skal manøvrere seg inn i tradisjonelle feministroller, mens de som velger å være hjemme får så ørene flagerer. Som feminist baker jeg muffins, tror det fin-

Mala Wang-Naveen

Forfatter og journalist

Aktuell med sakprosaboken

Den globale baby

nes både lykkelige horer og surrogatmødre, og jeg blir sur på arbeidsplasser som skiller mellom menn og kvinner i spørsmål om lønn og betingelser. Men jeg tror det skal gå bra. Min lillesøster var kjempenervøs for å fortelle til sjefen på den nye jobben at hun var gravid. I stedet gikk det strålende, og samme kveld fikk hun melding fra sin mannlige sjef som skrev at de var en arbeidsplass der det var tid til barnelykke, og at de gledet seg med henne. Det er sånt som gir meg troen på fremtiden.

4 Har du selv noen forbilder du vil trekke frem?

– Jeg har flere forbilder, inspirerende kvinner og jenter som har sett noe i meg, gitt meg bøker, gitt meg spalteplass, spilt plater, forelest, diskutert eller trøstet meg. Men de jeg setter ekstra pris på, er det de som ikke har trodd på meg, som har vært nedlatende eller gitt meg en kald skulder. Ingenting har gjort meg mer inspirert enn andres mistro til meg. Sånn, for å være litt machiavellisk.

Som feminist baker jeg muffins, tror det finnes både lykkelige horer og surrogatmødre, og jeg blir sur på arbeidsplasser som skiller mellom menn og kvinner i spørsmål om lønn og betingelser.

Mala Wang-Naveen

Laila Susanne Vars

Visepresident, Sametinget

Mine døtre vokser opp i en fullstendig annen tid enn deres oldemor som nå er 82 år. For dem vil det ikke være et spørsmål om de får delta i politikken, men om de selv ønsker det.

Laila Susanne Vars

”

1 Hva mener du er det viktigste å fokusere på i forbindelse med at vi nå feirer at det er 100 år siden kvinner fikk stemmerett?

– Det er litt underlig å tenke på at for hundre år siden var det mange som argumenterte sterkt imot at kvinner skulle få delta aktivt i politikken, de påstod sågar at det å gi kvinner stemmerett ville føre til «hjemmenes oppløsning». Jeg ville satt pris på hvis vi i anledning jubileet kunne sette fokus på urfolks- og minoritetskvinnens deltakelse i politikk. Når vi frem i det norske politiske systemet som minoriteter, og hvordan ivaretas minoritetskvinnens rettigheter?

2 Har du så langt i livet erfart at din stemme har blitt hørt uavhengig av det at du er kvinne?

– Jeg har heldigvis få negative erfaringer med å være kvinnelig politiker, og om mitt budskap når frem avhenger av både meg selv og av ting rundt meg. Jeg opplever svært sjelden at jeg ikke når frem med mitt budskap, men har et par ganger erfart at det har fått større oppmerksomhet når en mannlig politiker sier nøyaktig det samme som jeg tidligere har sagt.

3 Hvilke særlige utfordringer tror du den oppvoksende slekt har i dag når det kommer til likestilling og forventninger knyttet til kjønn?

– Viktige sider ved vårt demokrati, som stemmerett, likestilling, deltakelse og minoritetsrepresentasjon, er tema som aldri kommer til å bli ferdig debattert. Mine døtre vokser opp i en fullstendig annen tid enn deres oldemor som nå er 82 år. For dem vil det ikke være et spørsmål om de får delta i politikken, men om de selv ønsker det.

4 Har du selv noen forbilder du vil trekke frem?

– Alle mine oldemødre, bestemødre og min mor er forbilder, hver på sin måte. Sterke samiske kvinner som har lært meg å klare meg selv, holde hodet hevet i motgang og trosse alle jantelover.

Prableen Kaur

Arbeiderpartipolitiker

Det er viktig å se på minoritetskvinner kamp for likestilling som en del av majoritetkvinnernes kamp, fordi vi ikke er i mål før det er reell likestilling for alle.

Prableen Kaur

”

1 Hva mener du er det viktigste å fokusere på i forbindelse med at vi nå feirer at det er 100 år siden kvinner fikk stemmerett?

– Når vi feirer 100-årsjubileet og hvor langt man har kommet med likestillingen, er det samtidig viktig å fokusere på utfordringene kvinner møter og hva vi skal rette fokuset mot fremover, som for eksempel når det kommer til deltidsarbeid og likelønn, for å nevne noe. Vi har mange seire å feire og glede oss over. Samtidig har vi en kurs å stake ut sånn at vi kan fortsette.

2 Har du så langt i livet følt at din stemme har blitt hørt uavhengig av det at du er kvinne?

– Ja, det vil jeg si.

3 Hvilke særlige utfordringer tror du den oppvoksende slekt har i dag når det kommer til likestilling og forventninger knyttet til kjønn?

– Selv om man i større grad tar egne valg og mange tar høyere utdanning, finner man fortsatt skjevfordelinger når det kommer til lederstillinger, og mange yrker er fortsatt dominert av ett kjønn. Videre mener jeg det er viktig å se på minoritetskvinner kamp for likestilling som en del av majoritetkvinnernes kamp, fordi vi ikke er i mål før det er reell likestilling for alle.

4 Har du selv noen forbilder du vil trekke frem?

– Hvis jeg kan trekke frem «en person», må det være Nora fra *Et dukkehjem* av Henrik Ibsen. Jeg synes det er veldig interessant å følge utviklingen hennes gjennom stykket til å bli en selvstendig kvinne som tar egne valg. Tematikken er dessverre høyst aktuell den dag i dag.

Sissel Benneche Osvold

Pensjonert journalist.

1 Hva mener du er det viktigste å fokusere på i forbindelse med at vi nå feirer at det er 100 år siden kvinner fikk stemmerett?

– Vi «fikk» ikke stemmerett. Den var et resultat av kvinners egen kamp for et mer likestilt samfunn der kvinners ansvar og deltakelse skulle bli større og større. Vi har oppnådd mye som vi i dag tar for gitt. Det er stortingsvalg i år, og dagens kvinner kan neppe hedre sine formødre bedre enn å delta i valget, bruke sin stemme og ikke minst engasjere seg politisk på alle nivåer. Det er en plikt, vil jeg si, som skal ivareta de rettighetene kvinnene har oppnådd. Stemmeretten har gitt oss et ansvar som vi ikke kan løpe fra. Alle rosabloggere, fotballfruer, glamourmodeller, muffinsbakere og programledere bærer også det ansvaret.

2 Har du så langt i livet følt at din stemme har blitt hørt uavhengig av det at du er kvinne?

– Vi har heldigvis kommet så langt at kvinner blir hørt i de fleste saker, ikke bare som eksplisitt handler om likestilling. Kvinner er profesjonelle kolleger på de fleste arbeidsplasser. Vi har kunnskap, innsikt og erfaring som blir verdsatt og lyttet til. Vi har en åpenbar oppgave å gjøre som vi løser på alle nivåer i samfunnet. Det skulle ikke forundre meg om neste skritt blir likelønn også, skal du se. Men det tar vel sin tid.

3 Hvilke særlige utfordringer tror du den oppvoksende slekt har i dag når det kommer til likestilling og forventninger knyttet til kjønn?

– Neste generasjon har så mange forventninger knyttet til seg. Våre barn har det meste; utdanning, et langt økonomisk og teknologisk og helsemessig forsprang som vi forventer at de utnytter til sin fordel. Kravene er mange, det ligger store oppgaver foran dem. De skal løse den globale

Det er stortingsvalg i år, og dagens kvinner kan neppe hedre sine formødre bedre enn å delta i valget, bruke sin stemme og ikke minst engasjere seg politisk på alle nivåer.

Sissel Benneche Osvold

”

klimakrisen og takle de store folkevandringene og bevare velferdsstaten. Jeg venter med utålmodighet på at kvinner som er underlagt patriarkalske kulturer og religioner der kvinners rettigheter betyr lite eller ingenting, reiser seg. Både i Norge og resten av verden.

4 Har du selv noen forbilder du vil trekke frem?

– Bortsett fra min mor, Gerd Benneche, som var en dyktig jurist og journalist som ville noe med journalistikken sin, har jeg ikke så mange forbilder. Men det er mange jeg beundrer fordi de tar plass og våger å ta ordet på vegne av mer enn seg selv. I min ungdom var doktor Aud Blegen Svindland en viktig pådriver for loven om selvbestemt abort. Inger Louise Valle var statsråd i to Ap-regjeringer og sto bak viktige lover om familiepolitikk og kriminalomsorg. Gro Harlem Brundtland viste oss at kvinner selvfølgelig kan være statsminister. Dessuten satset hun på andre kvinner. Og det liker jeg, når kvinner erkjenner at vi får til mer når vi står på skuldrene til hverandre, når vi inkluderer hverandre og gjør hverandre enda bedre. Eller går solo med fynd og klem og tar sjanser jeg aldri ville våget. Men jeg identifiserte meg aldri med Pippi, nei. Jeg var en Annika. Eller var det lille My?

Feminisme er humanisme

**Er det på tide
å avkjenne
feminismen?
Ikke ifølge Toril
Moi. Og ikke
ifølge kritikerne
hennes heller.**

Tekst

Marte Mesna er politisk
redaktør i Fett

Illustrasjon:

Anita Løkken Evensen,
cargocollective.com/
alevensen

Når nettdebattantene demonstrerer sin uvilje til å ta innover seg kvinnespesifikk sjikane som et problem ved paradoksalt nok å kreve allmennmenneskelige tilnærminger, viser Moi hvordan hennes feministiske tilnærming nettopp har bidratt til en bredere og fellesmenneskelig forståelse.

”

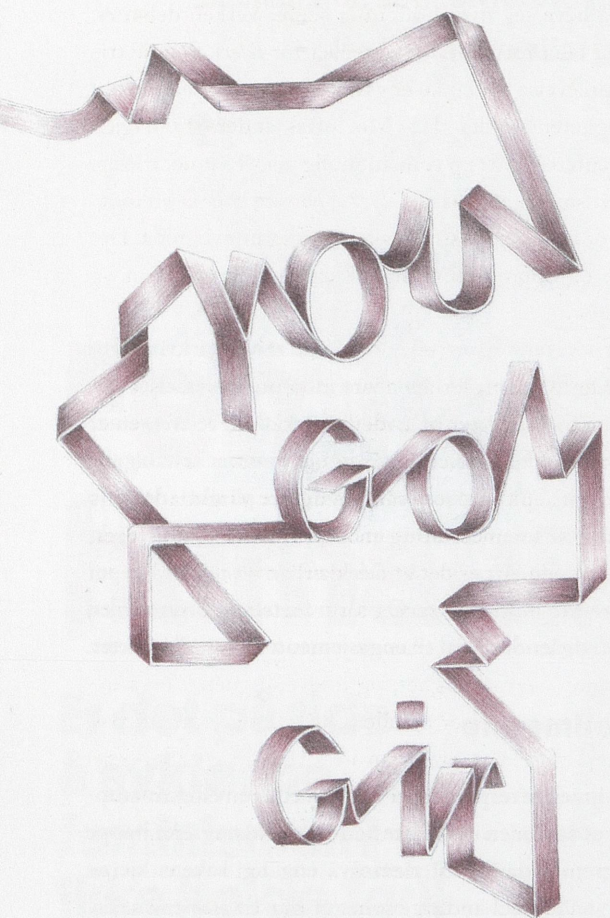
«Hvorfor ikke kalle det humanisme?» er en innvending jeg ofte har fått fra samtalepartnere som gjerne vil bevise at feminisme er et kvinnefavoriserende prosjekt som har utspilt sin rolle. Uviljen til å erstatte «feminisme» med «humanisme» avslører visstnok at feminismens prosjekt først og fremst er å hemme menn og gi kvinner eksklusive fordeler. Jeg har også ofte hørt en motargumentasjon som går på at ordet humanisme allerede er *opptatt*, og at innvendingen dermed faller i fisk uten å måtte tas opp til diskusjon engang. Jeg er ikke udelte begeistret for det motargumentet, heller. For selv om det stemmer aldri så mye at humanisme betegner en åndsstrømning i renessansen, en bevegelse fra opplysningstiden eller et antiteistisk livssyn, så forstår jeg jo poenget: Hvis målet er åpenbart *humanistiske verdier* som like rettigheter og muligheter, hvorfor gi kampen et kjønnnet fortegn?

Vel, kan man svare, fordi menneskeorienterte strømninger kalt humanisme har vist seg ikke å være tilstrekkelig for å skape likestilling og å gi kvinner tilgang til det allmenne på lik linje med menn; som vi har sett måtte det kjønns-spesifikk kvinnekamp til. Men hvorfor, spør min samtalepartner – den selverklærte humanist – hvorfor ikke kalle det humanisme i 2013? Vel, nei, kan man svare, kjønnsurettferdighet foreligger fortsatt; kvinner eier én prosent av verdens eiendom, og søtti prosent av alle verdens ekstremt fattige mennesker er kvinner. Min venn humanisten avfeier i fleng: I *utlandet*, ja. Men i Norge? Kvinner i Norge

trenger ikke feminisme, eller mener du at norske kvinner er *svake*? Og hvorfor glemmer dere menns problemer, kvinner får jo for eksempel ofte mildere straffer i rettsvesenet? Vel, svarer man, kjønnsurettferdighet rammer selvfølgelig begge parter, slik en skjevhet ofte vil gjøre på sikt – det er jo derfor feminismen etter min mening er et allment prosjekt som angår alle. *Men hvorfor ikke kalle det humanisme?* spør den erklærte humanisten. Og sånn fortsetter diskusjonen i en nedadgående spiral til engasjementet når nullpunktet.

Det allmenne

Den evinnelige terpingen på begrep setter en effektiv stopper for at samtalen skal bære frukter. Vi klarer ikke hoppe fra begrepsavklaring til metanivå engang; sakens kjerne blir liggende ubehandlet, og begge går fra samtalen like dumme og med uforrettet sak. Men jeg må innrømme at uansett hvor selvcentrert og fornektende jeg opplever denne insisteringen på feminismens selvdød grunnet ordets kjønnsfavoriserende klang, er det åpenbart at det allmenne og det fellesmenneskelige i feminismen har vansker med å komme fram. Og kanskje har samtalepartnere min rett, kanskje burde man kunne snakke feministisk i utelukkende allmennmenneskelige vendinger i 2013. For hva er egentlig feminisme i sin mest generelle betydning? Feminisme er en bevegelse eller idéretning som på forskjellige måter problematiserer kjønn både som kropp, erfaring, diskurs og identitet – en problematisering som er

aktivistisk, filosofisk, eksistensiell eller politisk, med det mål å oppnå rettferdighet og frihet uavhengig av kjønn og seksualitet. Og det er hevet over tvil at mye av det rent konkrete arbeidet som faller inn under en sãnn definisjon, fortsatt har en lang vei å gå: Kvinnelige debattanter i norsk offentlighet utsettes for en flom av seksualiserte voldstrusler, homoseksualitet fordømmes de aller fleste steder i verden, selvmordsraten blant menn er tre til fire ganger høyere enn blant kvinner, det finnes land som legaliserer voldtekt i ekteskapet – bare sãnn for å gi et ørlite utsnitt.

Men kanskje *har* vi egentlig kommet så langt at alle kjønnsspesifikke problemer som gjenstår, kan fremmes som de allmennmenneskelige problemene de burde være. At vi uten å snakke om feminisme kan snakke både filosofisk, politisk og aktivistisk om det vi i dag regner for å være primært feministiske anliggender. Som om preppingen er gjennomført og noen modige pionerer bare må komme og ta terrenget i bruk. Klare å finne Enter-tasten og trykke på den, så og si. Men nei, jeg vet at det er umulig for meg å jekke problematikken i sin helhet opp i en sãnn sfære. Jeg kan selvfølgelig argumentere for at stemmerettsjubileet vi feirer i år, er et demokratisk jubileum hvis grunnlag er like viktig for menn som for kvinner – men jeg er ikke i stand til å snakke som om feminismens prosjekt er fullendt i sin kjønnsspesifikke form. Min fiktive samtalepartner er definitivt heller ikke i stand til det, nettopp grunnet sin innbitte klokkeetro på at fullendelsen er oppnådd for lenge siden. Og begge deler tilsier da også at sãnn skal det være en stund til.

Et rettferdig og kjærlig blikk

Likevel begynner jeg å lure på om ikke Toril Moi nettopp demonstrerer denne muligheten i pamfletten *Språk og oppmerksomhet*, og om det ikke innebærer en håndrekning for oss andre. Boken er første tekst ut i Aschehougs jubileumsserie *Stemmer*, en serie som ifølge forlaget «ikke handler om hva det vil si å være kvinne, men hva kvinner vil si». Den lille boken er først og fremst et litteraturvitenskapelig og språkfilosofisk forsvarsskrift for de humanistiske formene for innsikt, innsikter som har vært neglisjert i de siste tiårenes dominerende polarisering mellom naturalistisk positivisme, som mener naturvitenskap er den eneste veien til sann kunnskap, og postmodernistisk nihilisme, der sannhet ikke finnes og språket dermed ikke kan bestrebe

Teksten snakker feministisk uten å snakke om feminisme, slik allmenngjøringen av demokratiet i 1913 var en kvinnesak vi nå evner å betrakte som nettopp en allmenn sak.

”

seg på å gripe virkeligheten. Omtrent så enkelt fremstilles disse to leirene faktisk i Mois bok, men det fungerer i og for seg – litt fordi selve boken er på knappe syttifem små sider, men først og fremst fordi Moi slett ikke hevder å legge seg på en snusfornuftig gylden middelvei mellom disse polene. Snarere vil hun forsøke å formulere noe annet: Hvordan skal vi snakke om det vi ser, for virkelig å forstå hverandre? Hvordan gjøre språket til noe som faktisk kan gripe virkeligheten? Dette språket, blikket og grepet kan altså ligge i det Moi omtaler som *oppmerksomhet*; en humanistisk pretensjon om «å se virkeligheten med et rettferdig og kjærlig blikk, og finne et språk for å uttrykke innsikten dette blikket gir oss».¹ Det rettferdige og kjærlige blikket skal ikke forveksles med sentimentalitet og feilplassert medlidenhet – det er et oppmerksomt blikk som gjør at vi ser verden slik den er og når frem til en sannhet og en våken lydhørhet overfor verden og hverandre. Det handler om et blikk som er åpent, men kritisk; avventende, men aktivt. Over frokostbordet, på møtet, i litteraturen, i samfunnsdebatten, i rettsalen. Slik skal vi kunne oppøve en evne til å se det hverdagslige og alminnelige på nytt, og med det rettferdige og kjærlige blikket se virkeligheten slik den er.

Mye av grunnen til at jeg leser Mois tekst så fortrøstningsfullt som jeg gjør, ligger ikke bare i det språkfilosofisk sett sympatiske ved prosjektet. Det mest begeistrende finner

jeg snarere i hvordan begreper med kjønnset bibetydning så tilforlåtelig og selvfølgelig oversettes til universelle og avgjørende anliggender. Det kjærlige, det alminnelige, det subjektive, det forståelsesfulle fremfor det selvhevdende, det oppmerksomme, det dagligdagse, ja, til og med det rettferdige er egenskaper som i mange henseende har vært urettferdig henvist til en «kvinnelighetens» skyggedal av irrelevante, private og myke verdier. Et felt av verdier som mange, både kvinner og menn, har avskrevet som noe man må heve seg over i offentlig sfære. Verken debatter, litteratur eller forvaltning er arenaer for *føleri*. Denne trivielle opplevelse som ikke er gyldig som universell innsikt i virkelighetens verden! Hos Moi løftes alt dette frem igjen og presenteres nettopp som en mulig vei til sanne, viktige innsikter som angår oss alle. *Det oppmerksomme* er en motvekt til det reduksjonistiske, skråsikre og unnvikende. Det kjærlige og oppmerksomme blikket er også et skarpt og modig blikk.

Leser man Moi, er det åpenbart at denne forståelsesformens filosofi springer ut av den avdekkende lesningen et feministisk blikk nødvendigvis utgjør – det vises i og for seg tydelig i kapittelet som sammenligner Virginia Woolfs fremming av kvinneerfaring med prosjektet i Mois egen bok. Like åpenbart er det at det kjærlige og rettferdige nå kan fremmes befriende rensert for kvinnelige fortegn. Slik virker det som *Språk og oppmerksomhet* både demonstrerer feminismens nødvendighet, og nødvendigheten av å inkludere alle mennesker og alle innsikter i et humanistisk fellesskap. I så måte er boken i hvert fall i en anerkjennende dialog med selve feiringen av allmenn stemmerett: Teksten snakker feministisk uten å snakke om feminisme, slik allmenngjøringen av demokratiet i 1913 var en kvinnesak vi nå evner å betrakte som nettopp en allmenn sak.

Trange båser og merkelapper

Men vent nå litt. En av bokens fortjenester er at Moi er ute av «den trange feminist-båsen», skal vi tro idéhistorieprofessor Trond Berg Eriksens anmeldelse i Aftenposten, og dermed, forsikrer Berg Eriksen, har «skaffet seg en individuell og moden stemme».²

På den annen side beklager Tom Egil Hverven i Klassekampen seg over den «iveren etter å lansere egne, kvinneli-

¹ Toril Moi, *Språk og oppmerksomhet*, Aschehoug 2013, s. 12

² Aftenposten 23.01.2013

ge helter» Moi legger for dagen i boken, en iver som ifølge Hverven fører til en beklagelig neglisjering av blant annet Erik Bjerck Hagens omtale av alternativer til postmodernismens språkskepsis for omkring ti år siden – denne «riktignok med overvekt av menn i hovedrollene».³

At Moi selv også har utgjort en motvekt til poststrukturalistiske lesninger i godt og vel ti år ser ikke ut til å være relevant – for ikke å snakke om at *litteraturens evne til å gripe virkeligheten* med alt hva det innebærer av teoretiske forgreninger har vært et litteraturvitenskapelig anliggende i generasjoner, noe Toril Moi selvfølgelig er klar over. Epokeskifter går langsomt, og aktørene er utallige. Mest påfallende er likevel hvordan de omtalte filosofene Simone Weil, Iris Murdoch og Cora Diamond ikke tilskrives noen annen inngangsbillett eller habilitet utover å være Moïs «egne, kvinnelige helter».

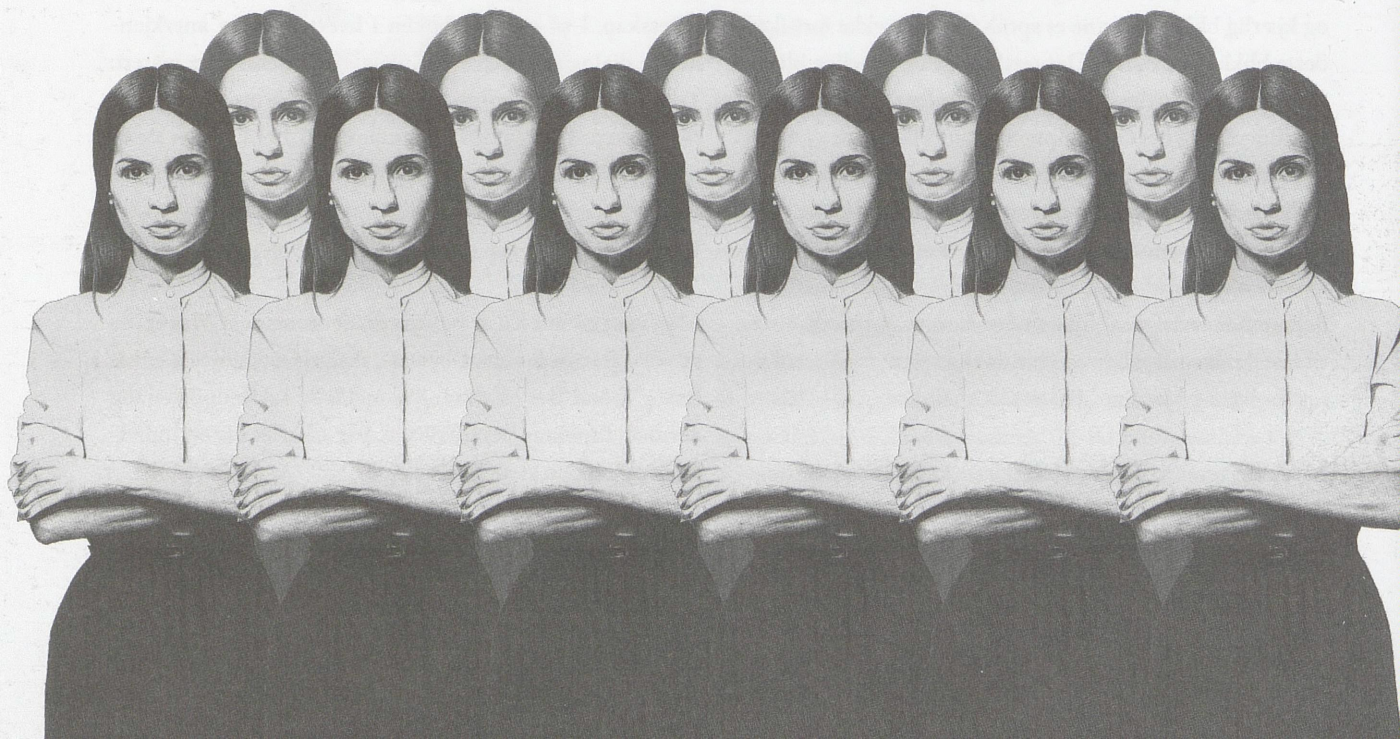
I tillegg gjør Dag og Tids Arild Pedersen det spesielt lett for seg, og vraker Moïs prosjekt nettopp ved å leke krig med kjønnsstereotyper som gøyale våpen: «Jau, det kjærlege blikket til Moi skulle tyda på at ho verkeleg kjem frå Venus»⁴ – noe som ser ut til å bety både virkelighetsfernt og dessuten kvinnelig i Pedersens bok. Samtidig beklager

Pedersen seg over at vi ikke, som ham, ser det paradoksale i en «ein slik kjønnssegregert serie» i likestillingslandet, og spør retorisk om vi virkelig har «komen så kort at det er naudsynt». Mon det. Kanskje vi bare skal kalle det humanisme? Både hos Berg Eriksen og hos Hverven ligger i hvert fall feminisme til grunn som et negativt ladet premiss, et forutbestemmende og låst blick som boken skal knyttes opp mot på enten godt eller vondt: Moïs «modenhet» ligger i at hun har vokst ut av feminismen, og Moïs utvalg av «helter» er styrt av en feministisk, herrefortrengende iver. Muligheten for at et feministisk blick faktisk kan utgjøre en kompletterende tilgang til menneskelig forståelse og innsikt synes utelukket, feminisme sveipes bare lett forbi som en sær og snever forskerbås eller som en tilnærming som kvoterer inn filosofer som om de var forfatterinnens venninner. Bergens Tidenes Heming Gujord deler for øvrig Berg Eriksens og Hvervens negativt ladede premiss i sin anmeldelse, men leser med mer forsøgende briller og uttrykker bare en lett forundring over det han omtaler som bokens «i utpreget grad inkluderende» feminisme.⁵ Gujord finner det fristende heller å bruke «Ibsens formulering at det dreier seg om 'menneskesak'». Jeg stopper opp og kjenner litt på ambivalensen her, for jeg blir usikker på om det er min sta meningsmotstander eller

3 Klassekampen 26.01.2013

4 Dag og Tid, 08.02.2013

5 Bergens Tidende 21.01.2013

mine egne tanker jeg hører et ekko av i Gujords forsøk på å avkjenne feminismen.

Jeg husker en serie amerikanske ungdomsbøker jeg uten å mukke leste som tenåring. Én serie handlet om de progressive Nashville-jentene som startet band sammen med den kule tilflytterjenta fra New York, hvorav sistnevnte hatet all slags countrymusikk – til tross for de genuint musikkinteresserte venninnenes forsøk på nyansering og eksponeringsterapi. Sluttscenen i bok én har av en eller annen grunn festet seg i hukommelsen: Trommisjenta fra New York insisterer på at bandet deres ikke skal spille country, men bare rock. Selvsagt også gamle klassiske greier, sier hun, som The Eagles og tidlig Neil Young. Venninnene roper oppgitt i kor: *Men det er jo det som er country!* Les: Jeg er så innmari lei av å si dette her, men du har likt country hele tiden, det er bare merkelappen du har motsatt deg, du har ikke villet *se*, du har gått glipp av kjernen. Det er noe med kombinasjonen av venninnenes frustrasjon og det forløsende ved hvor tydelig sannheten blir av trommisjentas egne ord og responsens unisone karakter, som gjør at jeg har opplevd akkurat dette som en minneverdig og treffende scene i en ellers sikkert kjedelig bok. I fortellingens happy ending lar trommisjen endelig sine ignorante fordommer fare, hun tar innover seg at hun amputerer sin egen forståelse og sitt eget landskap hvis hun avskriver country, og de spiller *musikk* sammen i tjuv bøger til. Vakkert.

Både Berg Eriksens nedlatende honnør til «den modne Moi» og Gujords sympatiske undring over den inkluderende feminismen gir meg på tilsvarende vis lyst til å rope: Men det er jo det som er feminisme!, sånn at vi kan slutte med denne teite terpingen og begynne å *spelle*. Men jeg kan ikke legge en utelukkende oppgitt, bastant og utadrettet tone i utbruddet mitt – det vil bære like mye preg av en introspektiv aha-opplevelse for meg selv. *Det er jo dette som er feminisme!*

En tom humanisme

I innledningen til *Språk og oppmerksomhet* skriver Moi at hennes første idé til prosjektet var å skrive om hvorfor et feministisk blikk på virkeligheten fortsatt er nødvendig. Som en slags moderne kommentar til Virginia Woolfs *Et eget rom* ville hun skrive om viktigheten av at kvinner fin-

ner sin egen stemme i litteraturen. Men det virket passé – hvorfor dvele ved litteraturen, og hvorfor fremheve kvinner som en egen gruppe skrivende nå? Mulig det er her Berg Eriksen nikker anerkjennende og ser Moi klatre ut av den trange båsen. Uansett slipper vi ikke unna Woolfs bok fra 1929 – for øvrig bare ett år etter at kvinner i England fikk stemmerett – om kvinners (manglende) muligheter til å bli skapende, skrivende mennesker på lik linje med menn. Woolfs prosjekt var nemlig nettopp å forene språk og oppmerksomhet, ifølge Moi, og hos Woolf fører disse erkjennelsene til at også kvinner *må* skrive, fordi litteraturens oppgave er å rette oppmerksomheten mot verden, og forfatterens oppgave således er å «kommunisere sin erfaring med fullkommen fullstendighet»,⁶ som Woolf formulerer det. Både menn og kvinners erfaringer må med i denne eksistensens bokføring hvis vi skal få en sannere innsikt om verden.

Når Moi i 2013 utvider denne feministiske talen om litteratur og kvinnestemmer til i allmennhetens navn å gjelde «hvordan vi bruker det språket vi alle deler»,⁷ overskrider hun nødvendigvis den opplysningshumanistiske «vi er alle mennesker»-tesen som i sin ytterste konsekvens fornekter behovet for eksempelvis kjønns- eller rasespesifikk frigjøring. Altså den selvsamme tesen min tidligere nevnte samtalepartner tviholder på både før og etter eksemplifisering av kjønnsbetinget urettferdighet. En humanisme som ikke tar utgangspunkt i menneskers konkrete eksistens, er imidlertid ingenting annet enn tomme og i verste fall virkelighetsfornektende idealer. Dette innebærer ikke at vi «først og fremst» er vårt kjønn eller vår rase eller vår seksualitet – det innebærer at disse eksisterende diversitetene er noe som angår og berører alle mennesker. Virginia Woolfs situasjon som utestengt fra universitetet og med dårlige vilkår for å skrive, bidrar til å amputere artikuleringen av vår felles erfaring. Å avskrive feminisme til fordel for humanisme blir dermed å amputere humanismen selv. I forlengelsen av dette er det åpenbart at slike former for urettferdighet er alles problem: Det er *derfor* det er et problem for oss når kvinner ikke kan ytre seg offentlig på like vilkår som menn. Det er *derfor* det er et problem for oss hvis skeive folk ikke kan elske like problemfritt som heterofile kan det, og det er *derfor* det er et problem for oss hvis

⁶ Virginia Woolf, *A Room of One's Own*, Harcourt 2005, s. 103, sitert/oversatt i Moi s. 59

⁷ Moi s. 13

Feminisme sveipes bare lett forbi som en sær og snever forskerbås eller som en tilnærming som kvoterer inn filosofer som om de var forfatterinnens venninner.

”

noen legger til grunn at menn er dårligere omsorgspersoner enn kvinner. Når et menneske velger seg selv, velger det samtidig alle mennesker, skrev Jean-Paul Sartre i *Ek-sistensialisme er humanisme*. Det er i denne sammenhengen mellom det situerte, subjektive og fellesmenneskelige at også feminisme ganske riktig er en humanisme. Ser vi det, kan vi kanskje terpe mindre og musisere mer, gjerne i et flerstemt samspill, og gjerne med sure dissonanser.

Så hvorfor ikke kalle kvinnehat for menneskehat?

Den tomme humanismens paradokser ble ekstra tydelige i forbindelse med *Uppdrag granskning*s program om netthat mot kvinner, som SVT1 viste 6. februar 2013. Programmet viste hvordan kvinner i den svenske offentligheten gjerne mottar en spesifikk form for trusler, sjikane og trakassering både i kommentarfelt, på e-post og i brev. Noen av kvinnene hadde markert seg som debattanter og skribenter, andre var synlige i offentligheten på andre måter. Mange av dem kunne knyttes til emner som rasisme, islam, feminisme og kjønn, men ikke alle. Felles for alle er at truslene de får, er av særskilt kjønn og seksualisert karakter, gjerne går på utseende og fysisk fremtoning, og at de dessuten tilsynelatende kommer hyppigere og mer konsekvent enn sjikanerende meldinger rettet mot menn. Vi har hørt de grove utsagnene flere ganger nå. «Du er en jævla hore, og du har to uker igjen å leve.» «Du trenger å knulles i stykker med en baseballkølle.» «Jeg skal skjære halsen av deg og la deg ligge igjen med kniven kjørt opp i fitta.»

Et videoklipp der kvinnene leste opp et utvalg av hatytringene, ble lagt ut på blant annet YouTube i forkant av programmet. Kommentarfeltet (som i dette tilfellet knapt kan avfeies som irrelevant) ble straks fullt av synspunkter som

ikke akkurat var beroligende: at problemet er at kvinner er for sårbare. At dersom man fokuserer på de spesifikke truslene som involverer kniv i fitte og grov utseendefiksert nedrakking, fortrenger man problemene menn opplever. Og heisann, der kom den – at det er direkte tåpelig å omtale det som kvinnehat, slutt å være så kjønnscentrerte, *hvorfor ikke kalle det menneskehat?*

Kanskje er det urettferdig å understreke samme poeng med et eksempel som er så åpenbart i all sin mellommenneskelige kortslutning. Men her har vi jo et overtydelig – og ikke så rent lite utbredt – eksempel på hvordan en insistering på en «humanistisk» tilnærming uten blikk for menneskers konkrete eksistens, blir hul og unnvikende. Når det i tillegg er skrevet som en kommando om å legge ned kjønnsfokuset i tilfeller der en kvinne så åpenbart sjikaneres *fordi hun er en kvinne* og der trusselen involverer å få en kniv kjørt opp i fitta, ja, da føyer det seg inn under den samme kvinneforakten den benekter at eksisterer.

Dersom slike påstander – at feminisme skal erstattes med humanisme, at kvinnehat bare bør kalles menneskehat – hadde hatt et snev av sannhetsgehalt i seg, ville ikke disse påstandene i seg selv ha eksistert. Hvis vi hadde nådd et så allmennhumanistisk nivå, ville jo også disse *kjønnskeptikerne* sett at kjønnsesifikke trusler som får kvinner til å unngå mikrofonene, er et demokratisk, kollektivt problem. Ingen mann ville heller følt seg *krenket* når trusler med ordlyd som «kniv i fitte» løftes frem «i stedet for» et mannsesifik problem. Ingen ville snusfornuftig og tvert hevdet at man ikke skal omtale kvinnehat som kvinnehat fordi begrepet er ekskluderende og kvinnefavoriserende. Det ville vært åpenbart for de fleste at all den tid en vesentlig del av vår befolkning i praksis trues ut av samfunnsdebatten, er det et samfunnmessig problem – slik kvinners stemmerett også var et etterlengtet fremskritt for

vårt felles demokrati. Men den illevarslende knurringen i kommentarfeltene demonstrerer tydelig for oss at det utopiske samfunnet de forutsetter i all sin avfeining av problematikken, langt fra er noen realitet.

Så har vi denne boken til Moi som en liten, men alt annet enn betydningsløs, motvekt. Moi markerer hele menneskehetens tilgang til det universelle, viser hvordan feministiske, avdekkende lesninger har ført oss fremover – og at vi faktisk er klare for en innsikt der et langt større felt av forståelsesformer uavhengig av tidligere kjønnskonnotasjoner kan inngå i en humanistisk forståelse av verden. Moi minner oss på hvordan en allmennmenneskelig og ikke-kjønns spesifikk tilnærming fordrer et rettferdig og kjærlig blikk – et blikk som nødvendigvis må være oppmerksomt

på den andres konkrete eksistens. Et blikk som er alt annet enn fornektende. Et blikk som innebærer å velge alle mennesker idet man velger seg selv. Når nettdebattantene demonstrerer sin uvilje til å ta innover seg kvinnespesifikk sjikane som et problem ved paradoksalt nok å kreve allmennmenneskelige tilnærming, viser Moi hvordan hennes feministiske tilnærming nettopp har bidratt til en bredere og fellesmenneskelig forståelse: Det daglige, trivielle og hverdagslige vises også noe skarpt, universelt og viktig. Det felles tapet vi lider av kjønnsbasert urettferdighet, blir ekstra tydelig i dette landskapet. Og det er tydeligvis fortsatt nødvendig. ●

Språk og oppmerksomhet er første bok ut i Aschehougs serie med jubileumspamfletter.

På æren løs

Mange skulle ønske Deeyah Khan holdt godt kjeft. Flere bør høre på hva hun har å si.

Deeyah Khan sammen med sjetsetterforsker Caroline Goode (i bakgrunnen). Faren, onkel og fetteren til Banaz ble dømt for å ha drept hennem takket være Good.

Fem ganger oppsøkte Banaz Mahmod politiet og fortalte at hun var truet på livet av sin egen familie. Måned etter hennes død ble hun funnet voldtatt og kvelt i en nedgravd kofert, med tauet som endte hennes liv rundt halsen.

Dette er historien Deeyah Khan nå har festet til film. Den norsk-pakistanske artisten, aktivisten og filmskaperen jobber for å bedre kvinners posisjon i samfunnet. Med dokumentarfilmen «Banaz: A Love Story» vil hun opplyse Vesten om æresdrap.

– Et av kjernepunktene som vestlige ikke helt forstår, er at kvinner fra samfunn strukturert rundt dette patriarkalske uttrykket av ære ikke har de samme frihetene og mulighetene som sine hvite medsøstre. Kontrollens intensitet og undertrykkingens kollektive natur er ofte undervurdert. Kvinner i miljøer med sterk æreskultur lever under konstant overvåking.

Redde for å kritisere

Som barn ble britisk-kurdiske Banaz omskåret og med det lemlestet av sin egen bestemor. Som 17-åring ble hun tvangsgiftet med en ti år eldre mann for å styrke familieband. Hun ble mishandlet, slått og voldtatt av ektemannen. 19 år gammel forlot hun ham, og søkte hjelp hos sin egen familie. For dem var Banaz sine valg utilgivelige. Hun måtte dø om de skulle vinne tilbake familiens ære.

– Drapet på Banaz er bare er bare én av tusenvis historier verden rundt der familier føler seg presset og velger å adlyde samfunnet de tilhører, istedenfor å følge plikten de har til å elske og beskytte sine barn.

Deeyah mener mange europeere er for redde for å kritisere minoriteter, i frykt for å bli stemplet som rasist eller fremmedfiendtlig.

Tekst:

Astrid-Kristine Hauge
Rambøl

Foto:

Privat / Deeyah Khan

– Det burde ikke være noe frykt knyttet til å kritisere og stå opp mot mishandling og vold, uavhengig av hvilken kultur gjerningsmannen tilhører.

Som barn av pakistanske foreldre fikk hun selv smertelig erfare at moralpolitiet levde i beste velgående også i Norge.

Skikkelige piker blir ikke artister

Da Deeyah Khan ble født i Oslo for 35 år siden fikk hun navnet Deepika Thathaal. Hun begynte sin musikkutdanning i en alder av syv år og fikk undervisning av de store mestrene innen klassisk pakistansk og nordindisk musikk. Snart begynte hun å opptre. Det passet seg ikke for en jente med hennes bakgrunn.

– Respektable, ordentlige, lydige kvinner skal ikke ha musikk som yrkesvei.

Senere viste Deeyah både kløft og bar mage i musikkvideoer, men det var ikke bare det som provoserte. De negative meldingene, beskjedene faren fikk om hvordan datteren brakte skam på familien, begynte lenge før. Deeyahs familie støttet henne, men før hun var myndig hadde hetsen og sjikanen blitt så omfattende at hun forlot Norge og sitt gamle navn. 17 år gammel flyttet Deeyah Khan alene til London med morens pikenavn som dekkoperasjon.

– Jeg var veldig ensom og redd. Jeg trodde dette var et problem jeg måtte, og kunne, løse på egenhånd.

Inspirert av kjærlighetsorg

Tiden før hun dro fra Norge beskriver hun som en av de verste periodene i livet sitt.

– Hjertet mitt ble knust av Norge den gang. Det var ikke truslene og volden i seg selv, men den totale stilleheten. Det faktum at ingen sa noe for å støtte meg eller motsi dem, det knuste hjertet mitt. Livet går videre og jeg bærer ikke nag. Men man kan spørre seg: Hvilket samfunn lever man i hvis en 17 år gammel jente opplever så mye press,

– Hjertet mitt ble knust av Norge den gang. Det var ikke truslene og volden i seg selv, men den totale stilleheten, det faktum at ingen sa noe for å støtte meg eller motsi dem, det knuste hjertet mitt.

”

Respektable jenter og kvinner skal ikke drive med musikk. Trakasseringen og hetsen fra det muslimske miljøet fikk Deeyah til å dra fra Norge.

trakassering, mishandling og trusler at hun føler at hun må dra fra landet?

Svaret på spørsmålet har Deeyah jobbet med siden.

–Jeg synes ikke det er greit, og derfor har jeg jobbet med å støtte folk og være solidarisk siden jeg dro fra Norge, selv om det til tider har vært vanskelig og ubeleilig for meg. Jeg vet hvordan det er når noen prøver å få deg til å tie.

Jo mer suksess og oppmerksomhet Deeyah fikk, jo mer hets og trusler mottok hun.

– Jeg prøvde å inngå kompromisser og unngikk konfrontasjon, fordi jeg var redd for å gjøre problemene min enda større. Men jeg forstod at ved å holde kjeft frarøvet jeg meg selv retten til å være et helt menneske.

Det ble etter hvert for mye.

– Livene våre er veldig korte, og jeg tror på å gjøre det til en meningsfull tid.

Hun står ikke lenger på scenen selv, men komponerer og produserer musikk. I tillegg er hun filmskaper og har et

sterkt engasjement som menneskerettsaktivist særlig i kampen mot æresdrap. I miljøet Deeyah vokste opp i, var ære en form for sosial valuta og en bekymring fra den dagen hun ble født.

– Det er kvinnene som bærer det største ansvaret for familiens ære. For en familie som ønsker å opprettholde status og omdømme, er æren det mest verdifulle våpenet.

– Sterkere press i Vesten

Deeyah mener æresdrap bunner i at gruppens interesser kommer foran individers ønsker og behov.

– All form for individualitet, spesielt fra kvinner, blir slått ned på og forhindret i så stor grad som mulig. Represaliene kan være mishandling, trusler, tvangsekteskap, vold og trakassering, og i verste fall drap.

Omdømme blir viktigere enn den enkeltes lykke, og dersom gruppen føler seg truet, forsterkes æreskulturen.

At det ikke er en selvfølge at ikke-hvite kvinner fortjener de samme rettighetene som majoriteten, bunner i rasisme.

”

– Dette behovet for å beskytte den kollektive æren og identiteten kan ofte være enda sterkere i minoritetssamfunn i Vesten, fordi man frykter at gruppen kan bli svakere og trues av umoralen i vestlige storsamfunn.

Dobbel diskriminering

Kvinner med minoritetsbakgrunn som lever i vestlige samfunn, må kjempe mot to typer diskriminering. Det ene er rasisme, og den andre er det tyngende og begrensende presset fra eget minoritetssamfunn som begrunnes i kultur og tradisjon. Deeyah mener man er alt for redd for å trække minoriteter på tærne.

– At det ikke er en selvfølge at ikke-hvite kvinner fortjener de samme rettighetene som majoriteten, bunner i rasisme. For mange er det lettere å tolerere vold mot kvinner når det er forkledd som tradisjon og kulturell praksis. Som om det ikke egentlig er vold og kriminalitet når det er «kulturell praksis», for da angår det jo ikke dem og deres kultur. Deeyah mener vi må slutte å se på undertrykkelse som en del av kvinnes kultur. Så lenge de ikke har frihet og selvstendighet er de ofre av kulturen, ikke aktive deltakere i den.

– I mine øyne kreves det ingen takt eller følsomhet her: Det er ikke behov for separate lover, regler og forventninger – alle mennesker som bor i Norge burde ha de samme individuelle menneskerettighetene.

Den som tier samtykker

Den tidligere popartisten ordlegger seg som en politiker. Budskapet er klinkende klart:

– Det er et trist faktum at minoritetskvinner ikke engang kan begynne å tenke på å bli likestilte med mennene i minoritetssamfunnet, når de heller ikke er likestilt med hvite norske kvinner. Selv om vi bor i det samme samfunnet har vi ikke den samme friheten, de samme mulighetene eller de samme utsiktene som hvite norske kvinner har. Vi er bundet av press og forventninger fra våre foreldres kulturer og tradisjoner. Forhåpentligvis kan vi alle stå solidarisk sammen når vi, døtrene av immigranter, jobber og kjemper for å få kontroll over våre liv, våre valg og vår fremtid. Deeyah har en klar oppfordring til majoriteten om å tilrettelegge for at minoritetskvinner kan bryte ut av undertrykkende kulturer.

– Hvis vi er så bekymret for å fornærme enkelte miljøer at vi ikke kritiserer æresdrap, da er vi medskyldige i at volden og mishandlingen som innskrenker kvinners muligheter fortsetter. Hvis vi tillater at dette fortsetter, forråder vi ikke bare Banaz, men tusenvis av andre kvinner og jenter i hennes situasjon.

I arbeidet med filmen fikk Deeyah for alvor innblikk i det hun mener er en sjokkerende mangel på forståelse og bevissthet rundt æresdrap-fenomenet i vestlige samfunn. Hun er forberedt på at det vil ta lang tid å endre eldgamle tankesett med sine dypt forankrede kjønnsroller og

Deeyah som unge Deepika Thathaal hjemme i Oslo

Min blotte eksistens som kvinne er provoserende for noen, men jeg kan ikke slutte å leve av den grunn.

”

maktrelasjoner, men:

– Vi kan gjøre en reell og umiddelbar forskjell ved å utfordre mangelen på bevissthet, mangelen på politisk vilje og mangelen på tilstrekkelig opplæring og forståelse hos førstelinjetjenesten som kan hjelpe individer i fare. Vi kan ikke tillate at grunnen til at disse unge menneskene fortsetter å lide i stillhet er fordi de frykter at de ikke vil bli forstått eller at de ikke vil få den hjelpen de trenger.

Vi kan høre henne nå

I motsetning til Deeyah trodde Banaz at hun kunne få hjelp. Hun oppsøkte politiet i England. Det hjalp ikke. Tre og et halvt år inn i arbeidet med filmen fikk Deeyah for første gang se Banaz i levende live, i et videoopptak der Banaz forteller om livet sitt og truslene som truer det. – Å se Banaz selv vise lidelsene sine var ekstremt smertefullt, samtidig som jeg ble glad og følte meg privilegert som endelig fikk se henne.

Det er vanlig at man i biografiske filmer får fortalt hovedpersonens historie gjennom at familie og venner deler sine minner og erfaringer. Av de som kjente Banaz, er det bare søsteren som vil snakke om henne.

– Ingen hørte på henne mens hun levde, det minste vi kan gjøre er å høre på henne nå, mener Deeyah.

Savner etterfølgere

Selv om Deeyah etter hvert skulle få hjertet sitt knust av Norge, har hennes oppvekst her vært avgjørende for hennes eget politiske engasjement.

– Livet mitt, både som kunstner og aktivist, har blitt inspirert av norske kvinners oppnåelse av rettigheter i et samfunn som blir sett på et av de mest likestilte på kloden.

100 år etter at kvinner fikk stemmerett i Norge, mener Deeyah at historiens stemmer ikke må bli glemt.

– Deres opplevelser og kamp er en del av vår historie, og deres håp og drømmer har gjort våre liv mulig å leve.

Men vi er langt fra i mål:

– Det er mye arbeid igjen, mange kamper å kjempe før vi kan oppleve komplett likhet og inkludering for alle.

Deeyah ser positive endringer i Norge, og trekker frem blant andre sin egen bror, skuespilleren Adil Khan, den norsk-pakistanske aktivisten Tina Shagufta Kornmo, filmskaper Ulrik Imtiaz og Hadia Tajik som viktige stemmer i norsk offentlighet. Men det later til at hun savner en etterfølger:

– Jeg lurer på hvor de unge pakistanske kvinnelige artistene, sangerne og danserne i Norge er i dag?

For at ikke flere skal oppleve hennes skjebne må vi slutte å snakke om «oss» og «dem», mener hun.

– Vi må bestemme oss for om sanne som meg er like norske som hvite nordmenn. Er vi det, må vi alle bli behandlet likt.

Frihet, likestilling og kjærlighet

Deeyah tror det alltid vil være noen som blir provosert av henne.

– Min blotte eksistens som kvinne er provoserende for noen, men jeg kan ikke slutte å leve av den grunn. Da jeg var yngre, måtte jeg alltid sensurere meg selv og vurdere hvilke negative eller farlige konsekvenser mine utsagn og valg kunne få for meg eller familien min.

Hun savner mer åpenhet og ærlighet, og mener vi må være mer fryktløse.

– Hvis vi skygger unna vanskelig temaer, tabuer og ubehagelige spørsmål, vil vi bedra landet vårt og folks sanne potensial. Deeyah vil ikke leve i et samfunn der vold, trakassering og mishandling blir brukt for å få folk til å tie om meninger og livsvalg man er uenig i. Hun kjemper videre. For hva?

– For frihet, likestilling og kjærlighet. ●

FAKTA

Deeyah Khan

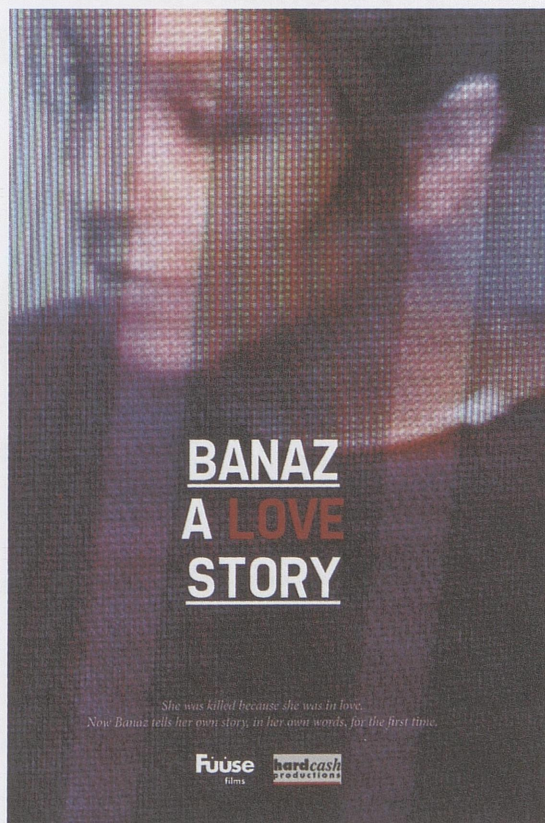
Født Deepika Thathaal i Oslo 1977.

Slo igjennom som artist i Norge med «Get off my back» i 1995.

Aktuell med dokumentarfilmen «Banaz: A love story».

Initiativtaker til *Honour Based Violence Awareness Network*.

Har også opprettet memini.com, en side for å minne historiene til ofre for æresdrap.

De 3000 lovbruddene basert på ære som ble rapportert i Storbritannia i 2012, blir sett på som toppen av isberget. Banaz var en av de få som våget å be om hjelp.

SAMTALER RUNDT BORDET

Kjersti Solbakken innvier Fetts nye spalte *Kuratert* med et utdrag fra Maj Hasagers *Decembers*, et verk som tematiserer det kvinnelige perspektivet i vår kollektive hukommelse.

Decembers er i utgangspunktet tre større videoarbeider. Ett av disse har fått undertittelen *A Round Table Conversation*. Hasager refererer her til kunstneren Judy Chicagos kjente installasjon *The Dinner Party*, et dekket bord med porselen og duker hvor ulike mytiske og historiske kvinner var «invitert» til middagsselskap. Kanskje enda tydeligere er linken til den polske aktivisten Lech Wałęsas rundebordssamtale fra 1989 som førte til en avtale om gjenopprettelse av fagforeningen *Solidarność* og om forberedelsen av «halvfrie» valg til det polske parlament.

Da Fett tok kontakt og spurte om jeg ville presentere en kunstner falt valget umiddelbart på den danske kunstneren Maj Hasager. Jeg ble først kjent med Hasager gjennom kunstprosjektet *Memories of Imagined Places* fra

Kuratert:
Kjersti Solbakken
er frilanskurator og
driver prosjektrommet
Holodeck og Feil forlag.

2010, hvor hun intervjuet unge palestinere fra Vestbredden om landsbyene som deres besteforeldre ble deportert fra i 1948. Utgangspunktet for prosjektet var ønsket om å forstå seg på ideen om nedarvet erindring. Hasagers verk stiller viktige spørsmål om hvilke stemmer vi lytter til, og hvilke historier vi får fortalt.

Over et halvt års tid har Maj Hasager fulgt en gruppe kvinner mellom 55 og 78 år som hver mandag møtes i en skrivegruppe ved Den tredje alders Universitet i Gdansk. *Decembers* er bygget opp omkring kvinnenes fortellinger og erindringer fra en tid hvor de ikke hadde en stemme i det offentlige rom, samt deres blikk på to viktige perioder i nyere polsk historie: desemberstreikene i 1970 og 1981. Begge er begivenheter hvor kvinnens rolle er så godt som fraværende i den offisielle historien. Den første streiken ble brutalt nedkjempet av Den polske folkearmé og borgermilitsen. Minst 42 mennesker ble drept og mer enn 1000 såret. Under den andre streiken som skildres innførte styret unntakstilstand i desember 1981, samt et forbud mot *Solidarinosc* (soli-

**Videoarbeidene i
verket Decembers
er bygget
opp omkring
kvinnenes
fortellinger og
erindringer fra en
tid hvor de ikke
hadde en stemme i
det offentlige rom.**

”

daritetsbevegelsen) etter at den i 1980 var blitt et legalt fagforbund. Begge hendelsene er velkjente og dokumentert på tusener av offisielle fotografier. I verket forteller kvinnene historien fra sine perspektiver. Noen ganger er det morsomt, andre ganger dramatisk. Disse fortellingene ligger langt fra de mannlige helteberetningene som utgjør det offisielle bildet av historien rundt hendelsene.

Maj Hasager har studert fotografi og billedkunst i Danmark, Sverige og i Storbritannia, og avsluttet sin mastergrad fra kunstakademiet i Malmö i 2008. Arbeidene hennes forholder seg til ideer knyttet til maktstrukturer, identitet, minnet, arkitektur og konstruksjon av historien. Hun jobber med tekst, lyd, video og fotografi. Hun har tilbrakt mye tid i Palestina, hvor hun har jobbet med egne prosjekter og undervist. Hun er nå leder for Critical and Pedagogical studies ved Malmö kunstakademi og underviser ved the International Academy of Art, Palestine, Dar al-Kalima College, Bethlehem. ●

Prosjektet er støttet av Statens kunstråd, Laznia - Centre for Contemporary Art i Gdansk, og Det danske kulturinstitutt i Warszawa.

ALINA IDZIKOWSKA

Gdansk memories 1970

Excerpt from the film project Decembers – a round table conversation, 2012

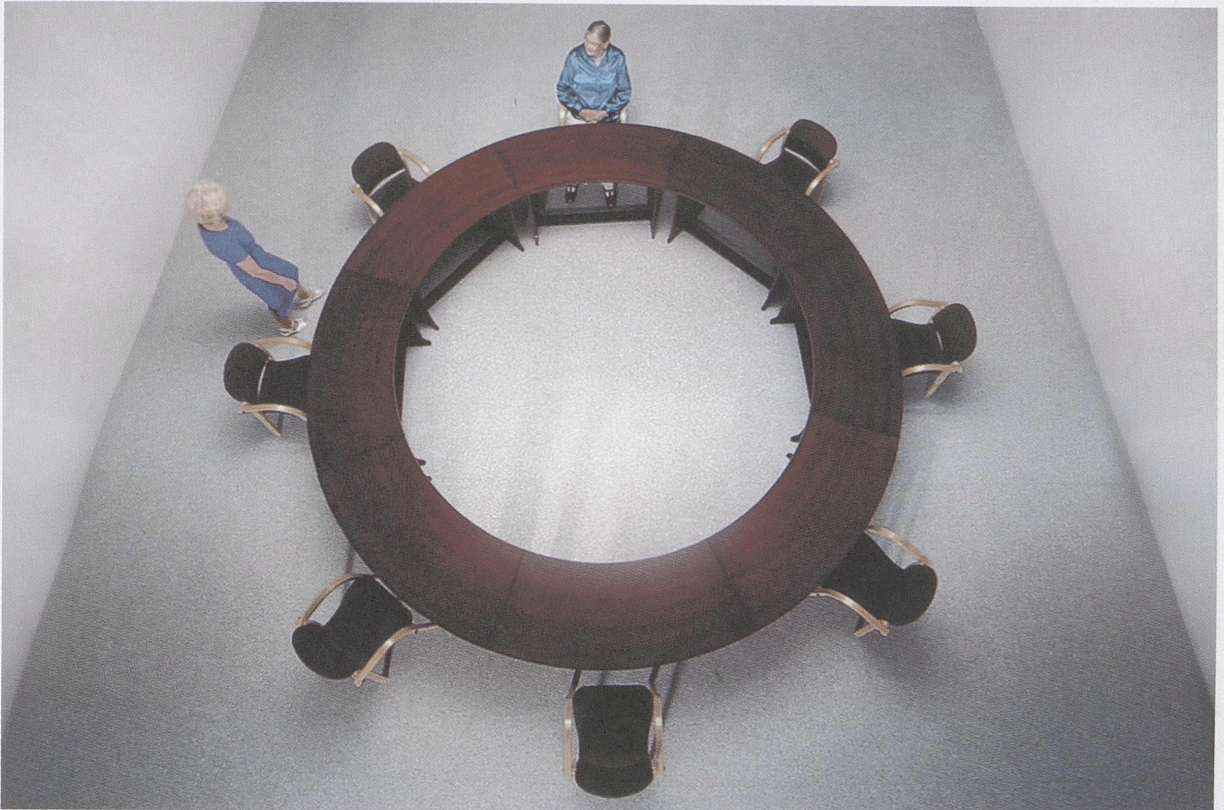
Maj Hasager

In December of 1970, I am a student at the Polytechnic University in Gdansk.

At that time, demonstrations were taking place all over Poland due to the price hikes by the government. Worried about our safety, the dean made us stay at the Polytechnic so that we would not be in danger due to these demonstrations.

So we were sitting in the main hall of the Polytechnic on the Aleja Zwycięstwa side, but we had no clue about what was going on in the city, since a curtain of trees separated us. We could hear however, a hollow whirring noise from the tanks and armoured cars that were being assembled to counter the protesters who were opposed to the starvation inducing prices of food. It was late in the evening when we left the Polytechnic building.

The city was strangely calm. There weren't any trams or cars. The streets were full of snow. It was December and there were big snowflakes. People were moving through the entire width of Aleja Zwycięstwa. It was the people coming back from Wrzeszcz or Oliwa, leaving work and heading back home. We walked on foot along the entire width of the streets in the Old Town, since the trams were not working. We felt calm and serious. Only when we got to the bridge, over the railways and close to the city centre, from far away we could hear shooting and people screaming. Soon flames appeared high above the rooftops. It was the hated symbol of the regime, the Party Committee's headquarters, which was on fire.

At home we spoke about this situation, even though I must admit that we were not interested in politics before. We didn't have discussions about it. It was similar at the Polytechnic as the students were busy with other things. It was then that we started to listen to Radio Free Europe. We hoped for big changes, which indeed, took place. It was after those demonstrations that Wladyslaw Gomulka resigned, and Gierk became party First Secretary. I remember that the official media informed us about the hooliganism of the enemies of People's Republic of Poland, the enemies of Poland. It was outrageous. Later on I heard people say, almost whispering, that in Gdynia many were dead, because fights and protests started there too, at the moment when people were going to work.

I began then, for the first time, to think about my place in this country. About my role in Poland. I can even say that I understood that my participation in the elections is a kind of small contribution to the situation in Poland, to my country.

BARBARA SZURKOWSKA

(Martial law poems –
Gdańsk, December '81)

she is still alive she hasn't died yet

though crosses grow out of her
arms
though the ground under is quick-
sand
though she is in shackles

she still glows in millions of candles
hidden behind prison walls
placed on the window sills
she illuminates the streets
she haunts chapels and sings
she laughs in spared homes
in spite of the gagged mouths
in spite of the howling rage

she hasn't died yet
though breathing is forbidden
though her footprints have been
carefully stamped out
though the coffin has been
set in place

she keeps haunting the streets
dreaming of spring
of rebirth
of breathing new life

each hand outstretched
high in the air
hoists her up
to make her feel alive

Samtiden

TIDSSKRIFT FOR POLITIKK, LITTERATUR OG SAMFUNNsspørsmål

.....

Nytt nummer i salg nå!

Ole Jørgen Anfindsen: *En politisert rettssak.*
«Jeg var ikke tiltalt, men ble likevel behandlet av enkelte som om jeg var en medtiltalt i en av norgeshistoriens mest alvorlige rettssaker».

Ove Vanebo: *Det etablerte Fremskrittspartiet.*
«Fremskrittspartiets store styrke i opposisjon, appellen til helt ulike typer velgere, kan fort bli partiets svakhet i posisjon».

Karl Ove Knausgård: *Litteraturen og det onde.*

Les også:

- * GUDMUND SKJELDAL * JANNE KJELLBERG *
- * HEIDI MARIE KRIZNIK * OLEMIC THOMMESSEN *
- * EIVIND TESAKER * ARVE HJELSETH *

eat
mind's

ASCHEHOUG

ASCHEHOUG

Det kjønner seg

**30-talets
arbeidarkvinner gjorde
opprør i mannsbastionen
LO. Er det no behov for ei
ny kvinnemobilisering i
fagrørsla?**

Tekst:

Erlend Vågane:
Redaksjonsmedlem i
Felt og byråkrat

Foto:

Hanne Cecilie Sætre

To breie sosiale mobiliseringar har dei siste hundre åra sett sine djupe merke i det norske samfunnet: Fagrørsla og kvinnerørsla. I dag utgjer kvinner nesten halvparten av landets arbeidstakarar. Kvinner i arbeid er meir verdt enn olja for Noreg; «Finansministeren bør takke norske kvinner daglig,» seier Jens Stoltenberg. Samstundes har vi ein kjønnsdelt arbeidsmarknad med store lønsskilnader og ei fagrørsla som framleis primært representerer menns interesser på sentralt hald. Det kunne freiste å hevde at ein kunne lære eitt og anna av historia: Vi treng kvinnelig fagorganisering også i 2013!

Kven sine krav står ein på?

I førre nummer av *Fett* fortel SV-veteran Torild Skard at hennar mor sannsynligvis var den einaste som i mellomkrigstida var med i både Norsk Kvinnesaksforening og i arbeidarrørsla. Forteljinga illustrerer at dei to rørsleane til dels hadde ulike mål og verdiar, men også at arbeidarrørsla i hovudsak var for og av menn, sjølv i ei tid då stadig fleire kvinner tok løna arbeid ute. Kva som var arbeidarane sine interesser har blitt definert av menn, som Gro Hagemann påpeiker i *Kjønn og industrialisering*. I dei tidlige åra av kvinnelig fagorganisering var det snarare for å vise solidaritet med arbeidande menn enn for å fronte egne interesser ein organiserte seg. Hovudprinsippet for fagrørsla var lenge at mannen si løn skulle vere nok til å forsørge familien. Kjønn er med andre openbart ein viktig faktor i arbeidshistoria; det å vere både kvinne og arbeidar har vore, og er, ein utfordrande posisjon.

Utdanna fuskarakar

Hagemann legg spesiell vekt på industrialiseringa av tekstilproduksjonen, ein sektor kor kjønnsmotsetningane er svært tydelige. Faginteressene var frå 1600-talet ivaretekne av skreddarlauga. Etter kvart vart skreddarane sin posisjon truga av skreddarvennane, som slo seg opp som ein ny arbeidarklasse. Då produksjonen utover siste halvdel av 1800-talet vart stadig meir industrialisert, vart saumyrket også meir overtatt av kvinner. Dei flytta i større grad enn menn til byane – i 1910 var det 126 kvinner per 100 mann i Kristiania – og spesielt ugifte kvinner tok over enklare oppgåver og vart løna av svennane sjølve. Svennane hadde likelønskrav som gjorde produksjonen

dyrare, men kvinner som var billigare i drift kompenserte for dette. Samstundes gjorde auka spesialisering av produksjonen at arbeidsgjevarane kunne tilsette fleire av dei og dermed gjere seg mindre avhengige av dei kampvillige svennane. Dette førte til konflikhtar mellom arbeidstakarane: kvinnelige og utdanna «fuskarakar» mot menn med fagbrev. Uansett var det mennene sine krav som nådde fram. Dei var betre i forhandlingar, og kvinnene hadde ingen tradisjon for kollektiv organisering. Mennene oppnådde i det heile tatt langt meir enn kva deira talmessige del av arbeidsstokken skulle tilsei. Kvinner kunne vere minst like kompetente i saumyrka, då dei gjerne hadde både opplæring og praktisk erfaring frå heimen som dei tok med inn i industrien, men når det kom til status hadde dei likevel mykje mindre å skilte med.

Sjølv om mykje positivt utan tvil har skjedd når det gjeld kvinner i fagrørsla, eksisterer det ein maktulikskap mellom kjønna som tilsynelatande er større enn dei fleste andre stader i samfunnet.

”

Prisen for likebehandlinga

Mens kvinnesaksforkjemparane ønskte konsekvent og full likebehandling av kvinner og menn, kjempa mange innan fagrørsla for særvern av kvinner, til dømes for forbod mot nattarbeid, eit forbod Kvinnesaksforeninga var sterkt imot. Ser ein på dei svært ulike forutsetningane dei fleste kvinner i praksis hadde for å jobbe og tene på likefot med menn, er det til å forstå at arbeidarkvinnene hadde problem med delar av likestillingstanken.

Ein skandinavisk arbeidarkongress mot slutten av 1800-talet vedtok at kvinner og menn burde fellesorganiserast. Typografane valde denne strategien, og innlemma kvinnene tidlig i fagforeininga. Men krava om full likeløn for alle medlemmer førte til at kvinnene vart skvisa ut av arbeidet fordi dei hadde lågare formell utdanning.

Trykkerskene gjekk derfor ut igjen av fellesforeininga i 1902 med ei dyrekjøpt erfaring av likebehandlinga si bakside.

Likebehandling versus særorganisering

Skreddarsvennane var i motsetning til typografane i mange år skeptiske til å gjennomføre vedtaket i praksis. Dei såg kvinnene i all hovudsak som farlige konkurrentar med ulike interesser, som derfor måtte fronte sine saker gjennom si eiga fagforeining. Då mellomkrigstida var nådd, var kvinneorganisasjonen så svak at dei gjekk inn i Skreddarsvennernes Forening utan å få gjennomslag for sine krav i forhandlingane om overføring.

Utover 1930-talet oppstod det eit internt opprør blant arbeidarkvinnene som på ny sette særorganisering på agendaen. Bakgrunnen var nettopp at det var vanskelig å nå gjennom med synspunkt og krav i fagrørsla, samt LO-leiinga si restriktive haldning til at gifte kvinner skulle kunne jobbe. Resultatet var at det vart oppretta ei eiga kvinnenemnd sentralt i LO, som eksisterte heilt til 1973; I løpet av perioden hadde kvinneandelen i LO vakse frå om lag 15 til 30% – størstedelen i Bekleddningsarbeiderforbundet – og ulik løn for kvinner og menn hadde blitt avskaffa i 1961. 40 år seinare bør det framleis spørjast om interessene til arbeidande kvinner er sterkt representerte i fagrørsla.

Ei kontroversiell maktforskyving

Fagrørsla har alltid hatt rykte på seg som ein mannsbasert, ikkje minst på toppnivå. Først i 1985 vart ei kvinne vald til leiar for eit større LO-forbund, då Liv Nilsson tok over roret i Norsk Kommuneforbund. I 2001 vart Gerd-Liv Valla car den første kvinnelige leiaren i Landsorganisasjonen, men måtte som kjent gå av i 2007 i kjølvatnet av den mykje omtalte Yssen-saka. Saka var i media ein pirrande kvinne-mot-kvinne-konflikt, med sterke personar som stod steilt mot kvarandre og klønete medieutsegn frå generalsekretæren. Men i det (fag)politiske spelet var det også interessekonfliktar mellom menn og kvinner.

Magnus Marsdal peikte i tidsskriftet Prosa i 2008 på ei rekke ulike maktpolitiske dimensjonar i saka. Kanskje meir interessant enn at Valla sjølv var første kvinnelige LO-leiar, var at ho hadde sin maktbase i Fagforbundet,

Valla dreia fokuset til LO – og dermed også Ap og regjeringa – mot likeløn og lågtlønne kvinners kår.

”

med i hovudsak kvinner (83%) tilsett i offentlig sektor. Tradisjonelt har LO-leiaren representert mannsdominerte forbund i privat sektor, kor løna har vore langt høgare. Sentralleiinga i LO har følgjelig i stor grad delt politisk syn med statseliten, den sentrale Ap-leiinga: Ja til EU, ja til gasskraft, nei til skatteauke for å styrke offentlig sektor, og ei liberal haldning til privatisering.

Valla var på si side mellom anna sterkt mot privatisering av offentlige arbeidsplassar – kor hennar (kvinnelige) støttespelarar var tilsett. Den første Stoltenberg-regjeringa privatiserte meir enn Høgre-regjeringa gjorde i perioden før, noko som også førte til uvante frontar mellom LO-leiinga og Ap. Ho var også sentral i å nedkjempe

sykelønsreformen som vart fronta av Bjarne Håkon Hansen, den kanskje mest utprega høgremannen i Ap-leiinga.

Kvinnekamp ikkje politisk praksis

Då konflikten med Ingunn Yssen oppstod, fekk Valla mest trufast støtte frå venstresida: Trond Giske i Ap og leiar i Fagforbundet, Jan Davidsen, brannmannen frå Arna. Davidsen grunn gav eksplisitt si støtte til Vallas innsats med at ho dreia fokuset til LO – og dermed også Ap og regjeringa – mot likeløn og lågtlønne kvinners kår. Jens Stoltenberg markerte seg på si side som ein viktig motstandar av Valla sin sterke posisjon. Hennar tydeligaste motstandar var likevel Kjell Bjørndalen, som var leiar for Fellesforbundet – den største fagforeininga i privat sektor, og medlem i Aps sentralstyre. Det var Bjørndalen som overraskande krav saka granska, eit viktig dytt i retning av slutten for Vallas tid. Då ho gjekk av, vart «balansen» mellom LO og statseliten gjenoppretta ved at Roar Flåthen tok over. Også han har sin maktbase i det mannsdominerte Fellesforbundet.

Mykje er sagt og skrive om Valla og hennar avgang, og vi vil sannsynligvis aldri få vite kor viktig den politiske dimensjonen var i prosessen som førte dit. Likevel viste åra med Valla som generalsekretær at det å kjempe spesielt for kvinner i arbeidslivet heller ikkje i dag er etablert politisk praksis.

Gjer di plikt, krev din rett

Ein Fafo-rapport frå 2008 viser at det er fleire kvinner enn før som er representerte som leiarar i LO-forbunda, ei positiv utvikling som har vart over tid. Likevel er menn overrepresenterte i verv, spesielt i kvinnelederte forbund, og fleire forbund melder at dei slit med å rekruttere kvinner til tillitsverv lokalt. Samstundes finn rapporten at mange – hovudsaklig menn – sit lenge på sine posisjonar framfor å overlate dei til yngre krefter. Sjølv om mykje positivt utan tvil har skjedd når det gjeld kvinner i fagrørsla, eksisterer det ein maktulikskap mellom kjønna som tilsynelatande er større enn dei fleste andre stader i samfunnet. Idretten er mindre likestilt, men har nok på same tid også mindre samla makt.

Dei store kvinnepolitiske utfordringane i arbeidslivet er veldokumenterte og velkjente: Kjønnsdelt arbeidsmarknad, stort lønsgap og om lag 100 000 på ufrivillig

deltid. I tillegg er skilnadane store når det gjeld deltidsarbeid generelt: 42% av alle kvinnelige lønstakarar jobbar deltid, mot 13% av dei mannlige. I den vestlege verda har organiseringa av arbeidet alltid vore kjønnsdifferensiert, både når det gjeld arbeidsdeling og maktforhold, men ei kjerne i kvinnekampen har vel alltid vore å utfordre og endre slike «naturtilstandar». Dei politiske verkemidla for å løyse desse utfordringane framstår som uklare, men utan større jamlikskap i dei foreiningane som faktisk skapar endringar i arbeidslivet, vil oppgåva uansett bli vanskelig.

Kor vart 6-timarsdagen av?

Både kvinnerørsla og arbeidarrørsla har lykkast med å skape store endringar i det norske samfunnet. Men historia viser at «kvinnelig arbeidar» ikkje er det same som «arbeidar» i praktisk politikk. Sidan 1994 har den årlige konferansen «Kvinner på Tvers» blitt gjennomført som eit samarbeid mellom kvinnelederte fagforeiningar og feministiske organisasjonar. Tema er kvinnepolitiske arbeidsspørsmål som endringar i pensjonssystemet, arbeidstid (6-timarsdagen er ei tradisjonell kvinnesak) og sjølvagt likeløn. Slik organisering er det – dessverre – behov for, i mangel på reell makt bak dei fagpolitiske kvinnesakene. Torild Skard nemner i førre Fett-utgåve at ho er uroa for at kvinner i dag er for svakt organiserte. Det har ho grunn til. Mange feministar – kvinnelige og mannlige – snakkar i desse dager om netthets av kvinner i offentlegheita, mens langt færre diskuterer organisering av kvinner i den mektige, men kjønnskonservative fagrørsla. Kva er arbeidskvinners behov, og korleis kan dei praktisk kjempast gjennom? Desse spørsmåla – gamalmodige som dei er – bør høgare opp på den feministiske agendaen mens jubileumsrusen framleis går i blodet. For ja, det er behov for ei ny mobilisering av og for vanlige kvinner i arbeid i det nye hundreåret.

Kjelder:

- Gro Hagemann: Kjønn og industrialisering (1994)
- Magnus E. Marsdal: «Politikk som Tuppen og Lillemor», i Prosa #1 2008
- Torstein Tranøy: «Vallas fall og Stoltenberg», i Dagbladet 14.12.2007
- Anne Kari Hinna: «Til kamp for mor – Intervju med Torild Skard», i Fett #4 2012
- Karen Christensen & Liv Johanne Syltevik: «Introduksjon», i Kvinners arbeid (2008)
- Mona Bråten og Kristine Nergaard: Fafo-rapport – Kvinner i fagbevegelsen 2008
- kvinnerifagbevegelsen.no
- arbeidslivet.no
- kvinnerpatvers.no
- Ja, og så Wikipedia, då

Trangt på gratishaugen

Mine forbilder er de som velger bort den politiske onepiecen det er å ikke gjøre noe.

Jette Christensen, nestlederleder i Hordaland Arbeiderparti og medlem i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Avtroppende spaltist i Fett.

Norge er et lite land med en kort historie og historien for kvinner med innflytelse er enda kortere. Og det er skremmende lite som har forandret seg bak fasaden. Da som nå mottar kvinner i offentligheten ymse kreative tilbakemeldinger med ett og samme mål; å fjerne dem fra debatten.

Frihet, likhet, menneskeskap

For å forstå hvor hardt kvinner i Norge måtte kjempe for å bli hørt, må man begynne med hvorfor de ikke ble det fra begynnelsen av. Hvorfor ga man ikke kvinner stemmerett når man først lagde en grunnlov? I Stortingets arkiv lyder begrunnelsen «Fruentimmer ikke ennu har gjort Fordring paa at deltage i Statsstyrelse». Kvinnene hadde altså ikke *spurt* om å få stemme. Frihet og innflytelse var noe som

eides av menn som kunne deles med kvinnen om hun kjempet nok for det. Det gjorde damer som Fredrikke Marie Quam, Gina Krog, Fernanda Nissen og Camilla Collet. De orket rett og slett ikke urettferdigheten lenger. For dem var kampen for demokrati og likeverd for viktig til at de kunne la den ligge. Det vi kaller kvinnekamp kunne like gjerne hett «rettferdighetskamp», for det var rettferdig fordeling av makt som var målet. Det er det fortsatt.

Likestillingens iboende mangel på mulighet til å gå for langt

Alternativet til å være mot likestilling var og er å være for ulikestilling. Å fordele muligheter og rettigheter ulikt mellom kjønn er urettferdig og strider mot demokratiets grunnprinsipp. Det kunne ikke Norge være bekjent av, tenkte Quam og Krog. For dem var det åpenbart at demokrati ikke fantes så lenge bare halve befolkningen kunne delta. Likeverd måtte være en grunnleggende verdi for å etablere et representativt styresett. Man

I den politiske sfære er det ingenting som er mer behagelig enn å være imot et likestillingsforslag.

skulle kanskje tro gutta på Eidsvoll skulle være enige, men når kvinnene hevet stemmen ble de møtt med den samme typen argumenter som gjør at vi nok må gå i 8. mars-tog også i år;

«(...) men naar man vil drage Kvinden ind i det politiske Liv som aktiv Deltager, er man efter Flertallets Mening ifærd med at overskride Grænsen for den rette Fordeling mellem Mand og Kvinde af Samfundsarbeidet; derved vilde Kvinden utvilsomt drages bort fra det Kald og den Gjerning, hvortil hun naturligen er henvist.»

Det kallet og den gjerningen hun var henvist til, var hjemmet. Enhver mulighet eller rettighet til å gjøre noe annet måtte kjempes for. Det er mye som har endret seg på hundre år, men dette er en holdning vi stadig hører ekkoet av.

Det er fortsatt gamledager

«Det er en selvmotsigelse å si at kvinnen som har, selv om hun ligner på mannen, trukket det korteste strå i tilværelsens og utviklingens kamp, nå skal hjelpes til å stå opp mot mannens angivelige overgrep og hevde sin stilling som mannens konkurrent på alle livets områder». Dette kunne vært hevdet i et hvilket som helst kommentarfelt under en hvilken som helst sak som dreier seg om likestilling også i dag. Det er derimot et oversatt referat fra merknader i Stortinget under stemmerettdebattene. Det er de samme argumentene som blir fremført den gang som nå. Kvotering, likestilling, barnehager, frihet til ansettelse og heltid, frihet fra et syn om at kvinnekroppen er til salg og frihet til en by uten strippeklubb har det til felles med stemmeretten at de ikke er mål i seg selv. De er alle virkemidler for å oppnå lik fordeling av muligheter og respekt mellom kjønnene. Det er ikke misunnelse, prippenhet eller mangel på humor som ligger til grunn for motstanden mot strippeklubb. Det er et ønske om å få bli kvitt oppfatningene om at kvinnekroppen er noe man kan kjøpe seg tilgang til eller bare ta seg tilgang til, også utenfor klubben.

Like mye kvinne

«Det finnes de som har snudd seg og gått og tror frihet er noe man har fått. De vil smi for seg selv, tro på evner og hell», heter det i en av arbeiderbevegelsens

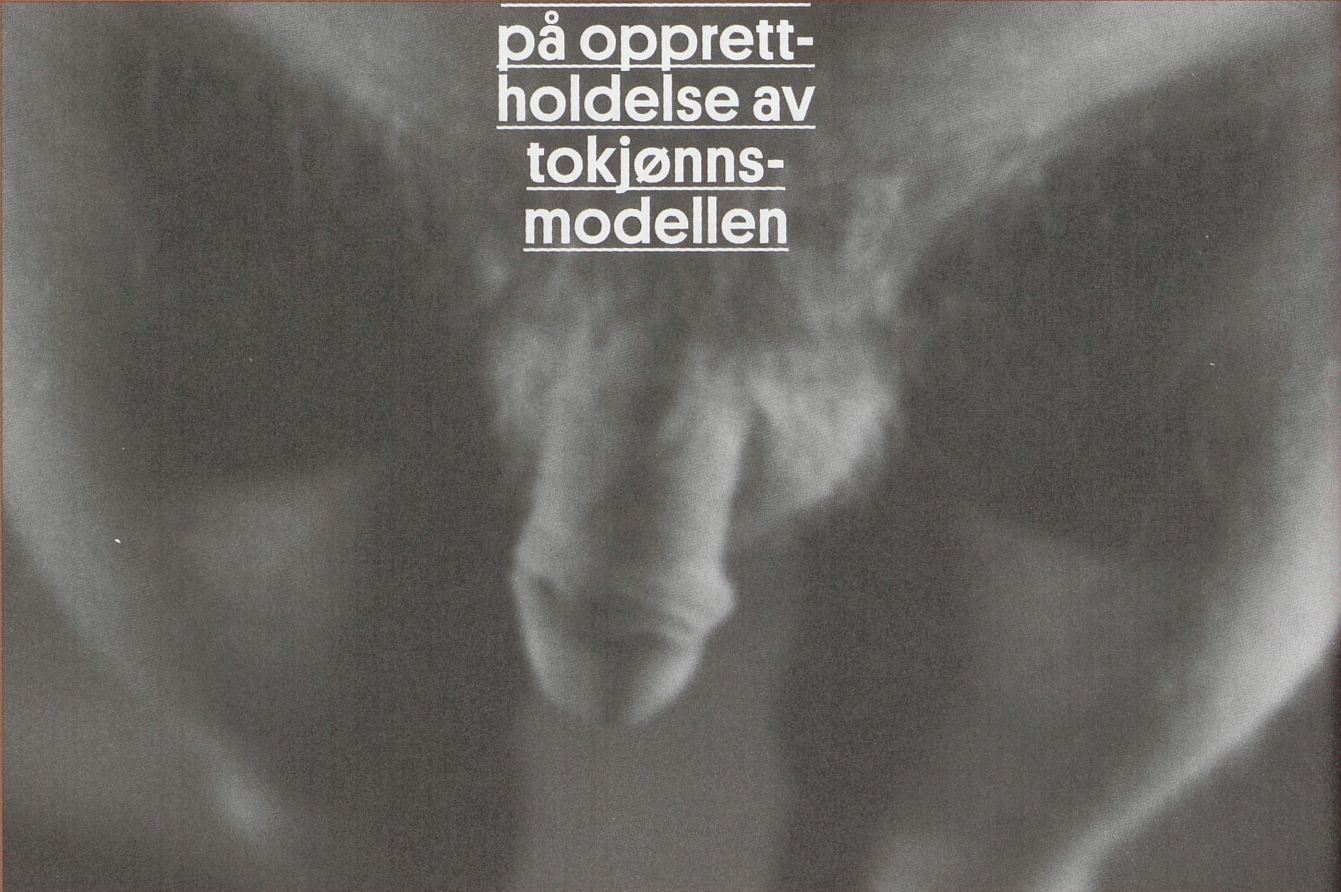
kjæreste sanger. Erkjennelsen av at den enkelte kvinne ikke skulle måtte frigjøre seg selv alene var det som lå til grunn for opprettelsen av organisasjonene som kjempet frem stemmeretten. Evner og hell ville aldri bringe dem til målet, fordi kvinners evner blir definert annerledes enn mannens. I den politiske sfære er det ingenting som er mer behagelig enn å være imot et likestillingsforslag. Da slipper man unna gapestokken. Man slipper unna flere hundre år gamle merkelapper om at du ønsker deg bort fra en oppdiktet naturlov og du slipper å forklare at du fortsatt er like mye *kvinne*. Du slipper drapstrusler. En behagelig tanke. Det er nok derfor det har vært trangt om plassen på den likestillingspolitiske gratishaugen gjennom årene. Uten å ha bidratt det grann er det mange som nyter godt av andres kamp. Men ikke fortell meg at Høyres kvinner ikke stemte da de først fikk sjansen. Ikke fortell meg at Høyres kvinner ba på sine knær om å få betale tre ganger så mye for barnehageplassen når maksprisen først ble innført, enn så gammelstalinistisk de mente ideen var. Mine forbilder er de som velger bort den politiske onepiecen det er å ikke gjøre noe. De som kjemper for rettferdighet for andre enn seg selv, selv når disse «andre» ikke ønsker rettferdighet. De som gjør mer enn det som er forventet, selv om de vet prisen. ●

Mine forbilder, i en slags tidslinje;

Camilla Collett
 Fredrikke Marie Quam
 Loretta Lynn
 Karin Stoltenberg
 Gro Harlem Brundtland
 Ingunn Yssen
 Marie Simonsen
 Marte Mjøs Persen
 Marianne Marthinsen
 Anette Trettebergstuen
 Charlotte Myrbråten
 Guri Solberg
 Hilde Sofie Pettersen

If you were a woman and I was a man

Ikke alle
stemmer
blir hørt om
vi insisterer
på opprett-
holdelse av
tokjønns-
modellen

For å få foretatt kjønns- skifte skal man enten være utelukkende glad i å mekke bil eller ekstremt opptatt av å gå i kjole. Befinner man seg i en gråsoner mellom stereotypiske kjønnsroller kan man se langt etter statens behandlingstilbud. Den nye rapporten «Alskens folk», publisert av Likestillingssenteret i januar, er det første norske bidraget til å si noe om levekår og livskvalitet for transpersoner. Befinner man seg i en gråsoner mellom stereotypiske kjønnsroller skal man se langt etter statens behandlingstilbud – og generell inkludering i samfunnet.*

Alskens fordommer

Kort oppsummert forteller rapporten at transpersoner opplever mangel på toleranse, interesse for og kunnskap om sin situasjon. Dette gjelder både i deres hverdag, blant annet på skolen og arbeidsplassen, men særlig i møtet med det offentlige helsevesenet. Rapporten tar utgangspunkt i kvalitative intervjuer med 19 personer. De forteller om sine erfaringer med å stå frem som transperson og vanskelighetene forbundet med forventninger til deres kjønnsuttrykk og identitet. Fire konkrete anbefalinger til myndighetene legges frem i rapporten for at livskvaliteten til transpersoner skal bli bedre:

1. Øke kompetanse- og kunnskapsnivået om variasjoner i kjønnsidentitet. Transpersoner er en marginalisert gruppe som må synliggjøres for å øke toleranse. Gjennom forståelse kan man unngå trakassering, mobbing og utestengning.
2. Øke kompetansen på transpersoner i helsevesenet. Dette gjelder blant annet i opplæringen og utdannelsen til leger, sykepleiere og omsorgspersonale spesielt. En viktig del av denne opplæringen må gi den forståelse at alle har ulike behov som gjør at helsetilbud må tilpasses.
3. Et diskrimineringsvern må opprettes. Det eksisterer

Tekst:

Petter Dotterud
Anthun,
masterstudent
i sosiologi ved
Københavns
Universitet.

Foto:

Linn Løvaas

per i dag ikke et lovverk som beskytter transpersoner mot diskriminering på bakgrunn av deres kjønnsuttrykk.

4. Kravet om sterilisering for å få endret sitt juridiske kjønn må oppheves. Rapporten slår fast at det er en enorm belastning for transpersoner å leve med et annet kjønnsuttrykk og identitet som ikke står i overensstemmelse med ens juridiske kjønn.

Transpersoner fortsatt i skapet

Det er et sted mellom 19.000 og 20.000 mennesker i Norge som tilhører gruppen med transpersoner. Problemene det fortelles om i Alskens folk-rapporten antas derfor å gjelde et langt større antall enn de cirka 100 personene som årlig oppsøker behandlingsapparatet for transpersoner.

– Det lave kompetansenivået på transpersoner i Norge og konforme forventninger til kjønn i samfunnet fører til en høy grad av skamfølelse og gjør livene problematisk for de som ikke klarer eller ønsker å leve opp til forventningene, mener Janneke van der Ros som var prosjektleder for rapporten. Hun regner med at det er over 90 prosent som ikke står frem.

– Flere transpersoner bryter med den heteronormative tokjønnsmodellen i samfunnet. De blir et såkalt forstyrrende element og vanskelig å plassere og anerkjenne for andre, sier van der Ros.

Terskelen for å oppsøke rådføring kan oppleves som for høy i forhold til hva man forventer å få av hjelp.

– Det trengs kompetente regionale helsetilbud og det trengs tilbud også for andre enn de med diagnosen transseksualisme. Det er et ugreit skille som eksisterer i dag der man skiller mellom de med og uten diagnose. Alle bør ha rett på gode helsetilbud, understreker van der Ros.

50-talls kjønnsdefinisjon

I dag er det kun ett sted i Norge som tilbyr og har monopol på behandling av transpersoner. Det er på Seksjon for transseksualisme (SFT) ved Rikshospitalet i Oslo. Rundt 100 personer oppsøker SFT hvert år. Kun rundt en tien-

Befinner man seg i en gråson mellom stereotypiske kjønnsroller kan man se langt etter statens behandlingstilbud.

”

edel av disse får diagnosen F64.0 (transseksualisme), som er et krav for at man skal få tilbud om kjønnsbekreftende behandling. SFT setter selv kravene for hvilke vilkår man må oppfylle for å få diagnosen.

– I deres utredninger tas det utgangspunkt i kjønnsroller som eksisterte tilbake på 1950-tallet, mener leder for Skeiv Ungdom, Åshild Marie Vige.

Diagnosen stilles etter en lengre prosess hvor samtaler med psykologer og psykiatere inngår.

– For å få tilbud om behandlingen må man enten si at det beste man vet er å se på pupper og porno, mekke biler og drikke øl, eller fortelle om hvor mye man ønsker å bli mor og at man bare har lyst til å gå rundt i kjole, hevder Vige. Hun er glad for at det omsider har kommet en utredning om transpersoners livskvalitet og levekår, men er

hverken overrasket over eller fornøyd med resultatene. – En vi jobber med som har mannlig kjønnsidentitet, fødte en datter før behandling. Han fikk spørsmål på SFT om hvorvidt fødselen av datteren opplevdes som en voldtekt av egen kropp. Hvem i all verden ville sagt seg enig i noe slikt om sin egen datters fødsel? spør Vige.

Selvalgt tvangssterilisering

Dersom man får diagnosen F64.0 og takker ja til behandling vil det innebære fjerning av eggstokker eller testikler. Dette er et krav for at man skal få endret juridisk kjønn. Steriliseringen kan ikke velges bort.

– Mange opplever steriliseringskravet som svært problematisk. For det første er folks behov utrolig variert avhen-

Velferdsstaten i Skandinavia er bygd på et A4-format der likestilling handler om hvordan kjernefamilien kan fungere best mulig.

gig av hva slags type behandling de har behov for. Noen ønsker kun enkelte kirurgiske inngrep, eksempelvis fjerning av hår eller bryster, sier Vige.

Hun tror det viktigste for den enkelte er et kjønnsuttrykk som står i samsvar med kjønnsidentitet.

– Det er ikke en avgjørende faktor om du har eggstokker eller livmor for hvordan andre leser deg. Det finnes ikke noe medisinsk grunnlag for steriliseringen og det oppleves som veldig alvorlig å miste sine reproduktive organer. Samtidig kan det å ha et juridisk kjønn som ikke matcher ens kjønnsuttrykk være både problematisk og vanskelig, mener hun.

Det blir stilt spørsmål når man skal vise legitimasjon i passkontroll, på utesteder eller i banken. Når spørsmålet «skal dette liksom være deg?» stilles blir man nødt til å utlevere seg selv og sin historie.

– Slike situasjoner fører med seg en høyere grad av trakassering og hatkriminalitet. Flere opplever også at bevegelsesfriheten innskrenkes, da det er flere land det potensielt kan være utrygt å oppholde seg i dersom det oppdages at noen er trans, forteller Vige.

Samfunn for kjernefamilier

Steriliseringspraksisen av transpersoner er kritisert av blant annet Europarådet, Amnesty International, Skeiv Ungdom og Landsforeningen for lesbiske og homofile (LLH). Sverige opphever et lignende steriliseringskrav fra sommeren av. Praksisen har foregått i samtlige skandinaviske land.

– Velferdsstaten i Skandinavia er bygd på et A4-format der likestilling handler om hvordan kjernefamilien kan fungere best mulig. I USA, som på ingen måte ligger langt foran når det gjelder likestilling, er ikke sterilisering et krav. Landet er bygd på en annen modell hvor det eksisterer en mer mangfoldig tenkning rundt menneskers ulikhet, sier van der Ros.

Personnumre administreres av Skattedirektoratet. De håndhever forskriften om folkeregistrering og har som

praksis, uten at det er lovfestet, at de ikke innvilger nytt personnummer før de får en bekreftelse fra SFT om at man har fjernet sine reproduktive organer.

– Vi aner ikke hva som er grunnlaget for at denne praksisen fortsatt eksisterer. Det er ingen som vil svare på dette. Vi kan ikke se noen annen grunn til at man skal kreve et kirurgisk inngrep enn at man vil hindre andre i å få barn, forteller Vige.

Stemmerettsjubileum for alskens kjønn?

I programmet for Stemmerettsjubileet på Regjeringens nettsider vektlegges det at vi i Norge har et åpent og fritt samfunn når det kommer til kjønn. Det er lite å lese mellom linjene om at det også i dag pågår en kamp om kjønn og kjønnede rettigheter – en kamp som handler om å kunne uttrykke kjønn på andre måter enn de konservative forestillingene som blant annet regjerer i det offentlige helsetilbudet.

– Likhhet mellom kvinner og menn er bare et aspekt av likestilling mellom kjønnene. Over tid har vi fått et større mangfold i forhold til seksualitet. Det er på tide at vi begynner å se på det større mangfoldet når det kommer til kjønn også, sier Janneke var der Ros.

Hun oppfordrer til et mer inkluderende jubileumsfokus. For er det nå egentlig så innmari farlig om en kvinne går rundt med en penis eller at en mann har et par eggstokker?

Rapporten kan lastes ned på www.bufetat.no

* I Alskens Folk-rapporten brukes personer med kjønnsidentitetstematikk som overordnet paraplybegrep for transpersoner og transeksuelle. Internasjonalt og i denne teksten er transpersoner brukt som paraplybegrep for transpersoner og transeksuelle. Rapporten er utredet på bakgrunn av regjeringens handlingsplan «Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009 – 2012».

Kvinneres rettigheter; internasjonalt eller nasjonalt?

Jeg har notert meg et og annet (forsøk på) vittighet i kommentarfeltflokken på at disse som arbeider for likestilling bør skjønne at det er på tide å gi seg når man feirer at kvinner har hatt stemmerett i 100 år.

Som informasjonssjef ved den frivillige organisasjonen «Amadia International» går dagene stort sett til å vri hjernen for hvordan vi kan spre likestillingsbudskapet. I de land vi jobber i, som for eksempel Uganda og Sierra Leone, har likestilling, lik i de ymse kommentarfelt, ingen positiv undertone. Kombinerer du «kvinne» og «barn» kommer vi enda

Tekst

Gunnvor Kjersem Hildre er informasjonssjef for den frivillige organisasjonen «Amadia International».

et steg ned på rangstigen. Når du er den minst betydningsfulle i et samfunn er det du som må bære skylden på vegne av de som er av høyere verdi enn deg. Minda på 10 år fra Uganda, er et godt eksempel på dette:

To menn bryter seg inn i huset hvor hun og moren bor. De krever at Minda skal ta av seg klærne. De voldtar henne og etterlater henne blodig, redd og alvorlig skadet. Dagen etter forlater moren 10-åringen. Minda vet ikke hva hun skal gjøre. Ingen vil hjelpe en «skitten» jente.

Hvem retter man sinnet mot?

Etter en uke klarte Minda å komme seg til Edessa, vårt barnesenter i Uganda. Hun var avmagret, i store smerter og fremdeles blodig. Tina Marie Asphaug, grunnleggeren av «Amadia International» ble straks kontaktet. Minda var hardt skadet og måtte opereres. I tillegg ønsket de å

teste henne for kjønnssykdommer og Aids. Strenge regler gjør at legen ikke kan utføre dette uten samtykke fra ver-ge. Dette førte til lange, vanskelige samtaler med Mindas mor, som nektet både for at overgrepet hadde funnet sted og for at hun hadde en datter. Omsider klarte Asphaug å overtale henne til å la oss hjelpe jenta. Moren ville ikke ha noe mer med henne å gjøre. Minda måtte sy ni sting nedentil. Hun kunne verken gå eller sitte. Hjelpen kom for sent. Hvem retter man så sinnet mot? Mot voldtektsmen-nene? Mot moren og lokalsamfunnet som snudde seg bort fra jenta? Naturligvis skulle vi gjerne sett at voldsutøvere møtte harde konsekvenser og at morens reaksjon skulle vært et unntak, ikke en regel. Er det én ting man lærer seg ved å engasjere seg i humanitært arbeid på kryss og tvers av landegrensene, er det at roten til problemene sitter mye dypere enn som så. Tradisjoner, trosretninger, gamle myter og, kanskje mest av alt, mangel på kunnskap, er faktorer man må ha i mente. For oss som deltar i veldedig arbeid i land hvor en stor andel av befolkningen er smittet av HIV/Aids, er det særlig en velkjent myte vi stadig ser konsekvenser av i praksis; dersom du er smittet av Hiv/Aids, kan du gjennom sex med en jomfru, bli kurert. Dette fører til store mengder seksuelle overgrep, spesielt mot yngre jenter og barn helt ned i spedbarnsalderen.

Hva har dette med oss å gjøre?

Med vonde historier som den om Minda i bakhode burde jeg kanskje holdt munn og prise meg lykkelig over hvordan det er i Norge i dag. Selv kommer jeg fra et ressurssterkt og likestilt hjem, og hadde en god og trygg oppvekst som jeg er takknemlig for. Jeg priser meg lykkelig, men jeg kan ikke tie. Jeg kan studere det jeg vil, snakke så høyt jeg vil, bestemme over min egen kropp og skrive meningene mine og vite at du nå leser den sensurerte versjonen av meg. Jeg tenker på viktigheten av det kvinner har gjort før meg i Norge. Kampen om stemmerett. Veien gjennom «mødrehygienekontorene» for å spre kunnskap om seksualitet og prevensjon, om kampen mot abortforbudet, et forbud som førte til alvorlige lemlestelser grunnet ukyndig og tidvis egen gjennomføring av abort. 70-tallets seksuelle frigjøring, kvinner som tok kontroll over egen kropp og seksualitet under slagordet «nei til tvangspuling!». Videre

til kampen for åpenhet rundt kvinnevold, opprettelse av krisesenter, satsning på kvinner i politikken og alt som har hendt derfra til dags dato. Når jeg tenker på dette, som nå ble oppsummert i grove trekk og med store hull, virker det meningsløst å kaste inn håndkleet. Vi har fremdeles en vei å gå og en jobb å gjøre. Vi har fremdeles til gode å se lik lønn for likt arbeid. Vi har til gode å se at kvinne-dominerte yrker frir seg fra den underbetalte status quo. Vi har til

Selv kommer jeg fra et ressurssterkt og likestilt hjem og hadde en god og trygg oppvekst som jeg er takknemlig for. Jeg priser meg lykkelig, men jeg kan ikke tie.

”

gode å se tilstrekkelig kunnskap og oppfølging i etterkant av voldtekter. Vi har til gode å se at objektivering av kvin-ner ikke lenger skal gjøre seg gjeldende i media store deler av tiden. Vi har til gode at skolene tilbyr tilstrekkelig un-dervisning om sex, vold og konsekvenser av maktmisbruk. Minda vil alltid ligge i bevisstheten min. Historier som hennes driver meg framover, med sin åpenbare påminnelse om den lange veien vi i Norge har gått. Å avslutte kampen før den er ferdig vil være å spytte mine formødre, Minda og meg selv i ansiktet. Det er definitivt ikke på tide å gi seg.

Engasjerer du deg i feminisme og likestilling? Skriv til oss og del din innfallsvinkel: redaktor@fett.no

Sexism är sexism är sexism

Att man inte tillåts kalla nynazism för nynazism och sexism för sexism är en av de bakomliggande orsakerna till att de extrema rörelserna får allt större utrymme.

Baby, I feel like a sinner, skipping dinner to be thinner / Where is my proposal?

I'm your slave and you're my master / Oh baby, come on, take your shot

I'll play your game, I'll change my last name

I'll walk the walk of shame / I do it for you, for you, for you / Yeah, I do it for you, marry me, baby

Det här är texten till Finlands bidrag i årets upplaga av Eurovision Song Contest. Låten heter «Marry Me» och sjungs av en känd finlandssvensk artist. I samband med att låten tävlade om att få representera Finland, publicerade bloggaren Häxbrygd.ratata.fi en feministisk analys av låttexten.

Hen-kulten attackerar!

För den finlandssvenska minoriteten är det en stor sak att en finlandssvensk representerar Finland i Eurovisionen,

Tekst

Sara Eriksson, sjeftsredaktör, det finlandssvenske feministtidsskriftet Astra

Foto:

Øystein Grutle Haara
haara.no

och Finland överlag har inte ett alltför stort övermått av feministisk debatt. Häxbrygds inlägg slog därmed ner som en bomb. Inlägget och debatten det skapade uppmärksamhets i alla de stora svenskspråkiga medierna. Och även om det har varit många röster som stött bloggaren och hens analys, har de mest högljudda varit de som anser det helt oerhört att någon ens kunde komma på tanken att anlägga en feministisk analys på låten. Det är ju bara en poplåt, ingen tar ju popmusik på allvar, måste man verkligen vara så där tråkig? Överdriver du inte nu? Ord som «talibaner» och att «hen-kulten attackerar» har kastats fram och tillbaka.

Har vi verkligen nått en punkt där en feministisk analys av ett kulturellt verk möts av hån och talibananklagelser? Där att skriva en bok som undersöker nationalistiska och rasistiska element i samhället klassas som en extremistisk handling? ”

«Inte ett allvarligt hot»

Ungefär samtidigt som «Marry me»-debatten rasade hölls en presentation av boken *Extremhögern i Finland* på ett bibliotek i Jyväskylä i mellersta Finland. På plats fanns två av tre författare till boken, Li Andersson och Mikael Brunila. Tre personer utrustade med knivar och trasiga flaskor attackerade presentationen. En vakt som lyckades förhindra att attackerarna tog sig in i salen där evenemanget hölls, knivhögs och måste få sjukhusvård. Attackerarna kom från den nynazistiska rörelsen «Finska motståndsrörelsen», som bland annat samarbetar mycket med Den norske motstandsbevegelsen och den svenska motsvarigheten. Samma rörelse misstänks även stå bakom en attack mot Prideparaden i Helsingfors 2010 och en gasattack mot den tredje av författarna till *Extremhögern i Finland* i somras. Nu kunde man ju tro att faktumet att samma organiserade extremhögerrörelse tre gånger har använt våld skulle göra att polisen håller ögonen på den. Fel. Överinspektör Tuomas Portaankorva på Skyddspolisen (motsvarar norska PST) kommenterade attentatet så här i Hufvudstadsbladet: «Det är enskilda händelser och det handlar om lokala sammandrabbningar och om motsättningar på lokalt plan. De här motsättningarna utgör ändå inte ett allvarligt hot mot samhällets säkerhet».

#ideology #extreme

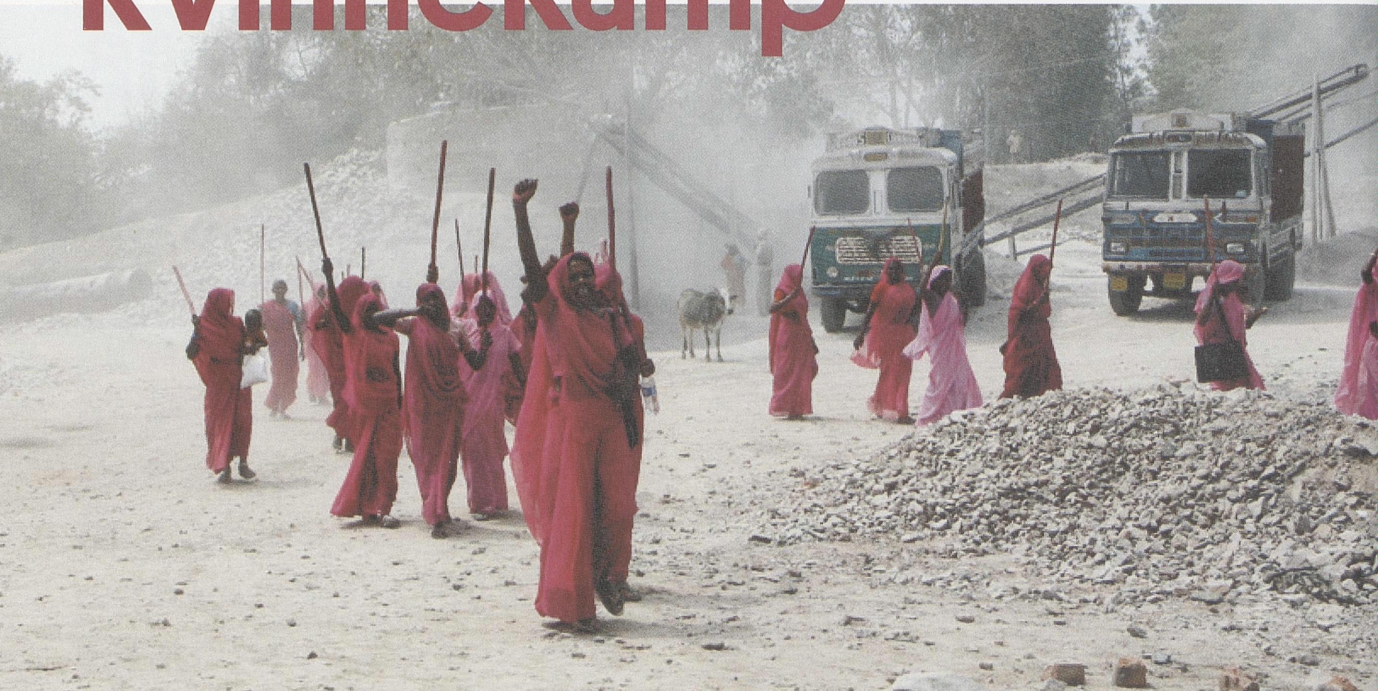
Direkt efter att nyheten om attentatet i Jyväskylä nådde medierna beskrevs det som «ett bråk mellan extremister». Li Andersson är ordförande för Vänsterförbundets ungdomsparti och i senaste kommunalval blev hon invald med flest röster i hela sin valkrets. Att kalla henne för

extremist är detsamma som att avfärda varenda finländsk politiker som extremist. Och det var inte bara medierna och polisen som försökte förminska attentatet. Vår Europa- och utrikeshandelsminister Alexander Stubb, från högerpartiet Samlingspartiet, twittrade: «Could someone explain what the difference is between right- and leftwing extremism in Europe today? I really don't know. Please tell me. #ideology #extreme».

Kaktusen från kaviteterna

Har vi verkligen nått en punkt där en feministisk analys av ett kulturellt verk möts av hån och talibananklagelser? Där att skriva en bok som undersöker nationalistiska och rasistiska element i samhället klassas som en extremistisk handling? Där till och med våra ministrar tycker att det är okej att jämställa vänsterpolitik och högerextremism? Riktigt tydligt blev debattkulturens sorgliga tillstånd när den ena av två svenskspråkiga public service-radiokanaler, Radio Extrem, tog upp blogginlägget om Marry me-låten till diskussion: «Människor som har skrivit det här blogginlägget kunde då ta bort kaktusen från kaviteterna». Kaviteterna syftar på, just det, bloggarens förmodade vagina. Det är klart att det skrivits och sagts mycket smart och vettigt om både låtdebatten och om attentatet i Jyväskylä, men när till och med skattefinansierade medier kör med sexistiska personpånopp på bästa sändningstid drunknar de vettiga inläggen lätt. Och det kan väl inte vara så att avsaknaden av vettig samhällsdebatt, där man tillåts kalla nynazism för nynazism och sexism för sexism, är en av de bakomliggande orsakerna till att de extrema rörelserna får allt större utrymme? ●

Nyanser av kvinnekamp

De komplekse utfordringene indiske kvinner står ovenfor, krever en komplekst orientert feminisme. Kvinnene både foran og bak kamera i dokumentarfilmen *Gulabi Gang* har sine tilpassede versjoner.

Tekst

Gudrun Cecilie Eikemo Helland, Tar master i Sør-Asia studier ved UiO, og skriver om fattige kvinners rettigheter i Delhi

Foto:

Piraya Film

– I arbeidet med filmen oppdaget jeg at feminisme ikke kan være en monolitt. Den må forandres til lokale forhold slik at den ikke er for radikal. Skulle jeg ha kommet inn i en landsby med min versjon av feminisme, hadde jeg blitt totalt avvist. Ordene tilhører Nishta Jain, skaper av dokumentarfilmen *Gulabi Gang* (den rosa gjengen) som skildrer hverdagen til den uredde rettighetsfor-

kjemperen Sampat Pal og hennes rosakledde kvinner på landsbygda i Uttar Pradesh. Med dem farer en eim av revolusjon over India, og de er ikke alene.

Kvinnen som forbruksvare

Gulabi Gang er et eksempel på kvinnekamp i India, og hvor sterk man i noen tilfeller må være som kvinne for å stå opp mot patriarkalske strukturer og forbrytelser kvinner utsettes for. Tidlig i filmen ser vi en forkullet kvinne, drept og tent på av sin mann og svigerfamilie. Det kom-

mer frem at flere svigerdøtre i familien har møtt lignende skjebner. Politiet er lite interessert i å etterforske, og hele landsbyen står på svigerfamiliens side og hevder hardnakket at det var en ulykke. Også kvinnens familie står fast på at dette var hennes skjebne. Etter flere samtaler med og forsikringer om støtte fra Sampat Pal og Gulabi Gang beslutter kvinnens mor til slutt å anmelde drapet. Filmen skildrer mange lignende historier, og gir oss et klart bilde av hva Gulabi Gang kjemper mot: en ukultur i denne delen av India hvor en kvinne i stor grad er en forbruksvare og sin manns eiendom.

Voldtekten som endret alt

Hun har fått kallenavnet Nirbhaya – «fryktløs» – den unge indiske kvinnen som fikk verdenssamfunnets oppmerksomhet rettet mot seg etter å ha blitt utsatt for en brutal gjengvoldtekt i Delhi. Hun hadde vært på kino med en mannlig venn før de gikk på en privat buss som skulle deres vei. Denne bussen ble kjørt av seks gutter ute på en såkalt «joyride». De hadde drukket og var på leting etter noe å gjøre. De fant Nirbhaya. Etter å ha mishandlet både henne og vennen på det groveste i flere timer, dumpet de dem i veikanten. Folk stimlet rundt dem, og politiet ble tilkalt. Nirbhaya ble sendt på sykehus, og døde senere av skadene. De mistenkte er unge menn som hevder sin uskyld. En av forsvarsadvokatene har uttalt at Nirbhaya selv må ta på seg noe av skylden – for hvilken kvinne går vel på en buss så sent på kvelden? Han hadde aldri hørt om at en respektabel jente hadde blitt voldtatt. Dette er en uttalelse som dessverre ikke er enestående, hverken i dette tilfellet eller i den generelle debatten rundt kvinners situasjon. Voldtekten av Nirbhaya og ordsiftet etterpå har rystet India dypt, og utløste store protester i byer over hele landet. Folk samlet seg for å markere at nå er det nok; både menn og kvinner krever omfattende endringer i politikk, lovgivning og ikke minst holdninger. To måneder etter drapet på Nirbhaya har debatten rundt kvinner i India alt annet enn stilnet, og lite tyder på at den er nær en ende.

Å vanne naboens hage

Tradisjonelt har India vært et svært patriarkalsk samfunn, og dette har fortsatt følger for kvinners situasjon. Ifølge

Gulabi Gang kjemper mot en ukultur i denne delen av India hvor en kvinne i stor grad er en forbruksvare og sin manns eiendom.

”

World Economic Forums Global Gender Gap Report 2012 ligger India på 105. plass (av 135) på the Gender Inequality Index. India har en av de skjevste kjønnsfordelingene i verden, og ifølge folketellingen fra 2011 fødes det 866 kvinner for hver 1000. mann i Delhi. Dette er ikke en naturlig utvikling, men et resultat av at guttebarn favoriseres. De fleste kvinner eier ikke land, jenter går sjeldnere på skolen enn gutter og dropper oftere ut, og døtre må giftes bort. Medgift er ulovlig, men allikevel utbredt. Et munnhell sier at å oppdra en jente er som å vanne naboens hage, fordi jenta flytter til svigerfamilien etter bryllupet. Sønner blir igjen og tar vare på aldrende foreldre, og fungerer som familiens økonomiske forsikring fordi de er mer aktive i arbeidslivet.

Da har man vel egentlig lyst likevel?

Dette er i endring, spesielt i det urbane India. Indiske styresmakter fokuserer på jenters rett til utdanning, og vinkler velferdstiltak mot kvinner. Flere jenter ser seg i større grad enn før ut et yrke som de akter å jobbe med også etter at de er gift, og blir ansett som større bidragsyttere til familien. Nirbhaya, som ville bli fysioterapeut, skulle bidra til familiens klassereise. Flere og flere kvinner jobber, studerer og tar generelt mye større plass i det offentlige rom. Unge mennesker, spesielt i middelklassen, har fått det mange kaller «vestlige» vaner. I en liten, uoffisiell spørreundersøkelse gjort av Wall Street Journals' «India Real time» mente 26 prosent av de spurte at vestlig innflytelse

måtte ta skylden for voldtekter. For å sitere en av de intervjuede: «Det en mann tenker er: Hun røyker, så da drikker hun sikkert også. Hvis hun drikker, så må hun være åpen for seksuelle aktiviteter. Hun kan godt være 200% bra, men folk kommer til å tenke feil ting». Andre vektla manglende respekt for kvinner og manglende implementering av eksisterende lover som medvirkende grunner for voldtekt.¹ Etterforskning av voldtekt er svært mangelfullt, og bare et fåtall av voldtektsmenn blir anholdt og dømt. Voldtekt av middelklassekvinner i byer får markant større mediedekning enn voldtekt av fattige kvinner fra lavere kaster. I India, som i Norge, begås flest voldtekter hjemme av menn kvinnene kjenner fra før. Men slike voldtekter snakkes det i liten grad om, og blir sjelden rapportert til politi og media. Dette skaper en diskurs som sier at det er ute i storbyene kvinner må passe seg. Om man som kvinne vet om risikoen, men fremdeles insisterer på å gå ut om kvelden – vel, da har man vel *egentlig* lyst likevel? Kvinner tillegges på den måten skyld for overgrep utført mot dem i offentligheten.

Turbulent klassereise

Anne Waldrop hevder i sin kronikk *Når marginaliserte menn gjør opprør* at den seksuelle trakasseringen og voldtektene vi har lest om i det siste, kan være uttrykk for frustrasjon over endring i klasse- og kjønnsrelasjoner hos fattigere menn.² Som følge av en økonomisk liberalisering på nittitallet, har middelklassen i byene vokst eksplosivt, og klasseskille har blitt tydeligere. Gated communities vokser frem, samtidig som stadig flere migranter søker lykken i Delhi og tar bolig i byens slumområder. Flere kvinner som tar mer plass i det offentlige rom, økt politisering av kastetilhørighet i form av bevissthet rundt kasteløses rettigheter, og en stadig tydeligere forskjell mellom fattig og rik utgjør en provoserende miks for menn som føler seg stadig mer oversett og tilsidesatt i Indias utvikling.

Seksualisert hverdagstrakassering

Delhi har fått plass i den kollektive bevisstheten som en slitsom og til dels farlig by for kvinner på grunn av *Eve teasing*, en hverdagstrakassering med et uskyldig navn

som er et reelt angrep på kvinners bevegelighetsfrihet. Seksuell trakassering i en eller annen form blir man som kvinne etter hvert vant til å ta høyde for. I min erfaring som privilegert utlending i Delhi var det begrensningen av bevegelighetsfrihet som var den største utfordringen. Jeg følte meg utrygg, selv om trakasseringen oftest var mer plagsom enn direkte farlig. Resultatet av dette er likevel at mange kvinner på en eller annen måte endrer sin adferd og livsførsel for å unngå å bli trakassert. Nishta Jain, som flyttet fra Delhi til Mumbai på nittitallet forteller om lignende erfaringer:

– Å flytte til Mumbai var en helt ny opplevelse for meg. Jeg elsker byen for at den har gitt meg så mye selvtillit! I Mumbai trenger ikke kvinner privatsjåfør eller taxi – vi kan ta toget om kvelden og gjøre hva man vil uten at det er farlig. På tolv år har jeg ikke opplevd en eneste kjip situasjon. Når jeg drar tilbake til Delhi må jeg fortsatt bli henta på metrostasjonen av søskenbarnet mitt.

Den rosa horden

I *Gulabi Gang* kan vi se hvordan Samtat Pal verbalt truer menn til å føye henne. Hennes metoder er ukonvensjonelle. Den utagerende og noe voldsomme selvsikkerheten synes strengt nødvendig for at hun som kvinne skal bli hørt og tatt på alvor i lokalsamfunnet. I tillegg til å holde møter for å opplyse om Gulabi Gang og hvilke rettigheter kvinner og fattige har, er de bevæpnet med stokker som viser at kvinnene kan forsvare seg selv om nødvendig – en påminnelse om kvinnes selvtillit. Jeg spør Pal om den endringen i lokale menns oppførsel som deres arbeid fører med seg, skjer fordi mennene gjennomgår en holdningsendring eller om det er fordi de er redde. Hun er ikke i tvil: – De er redde for konsekvensene, så klart! De kan kanskje klare å lure andre, men de lurer ikke Sampat Pal. Jeg er på den riktige siden.

Hun forklarer at de ikke lenger behøver å bruke stakkene så ofte – med over 150 000 gjengmedlemmer er det styrke nok i gjengen selv. Den er på mange måter opposisjonen til rådende lokale styresmakter, og Pal forteller at dette er en kamp i ytterste konsekvens:

– Munki er en av distriktssjefene i Gulabi Gang. I fjor gikk hennes barnebarn på fem år ut om kvelden for å gå på do. Han ble kidnappet og drept av noen av Gulabi Gangs motstandere. De prøver å true oss til å slutte med arbeidet vårt. Men de klarer det ikke. Vi er for sterke.

¹ Waldrop, Anne: Når marginaliserte menn gjør opprør, Aftenposten.no (Aftenposten, 7. januar 2013)

² Wall Street Journal, India Real Time: Poll of Delhi men: What causes rape?

Tilpasset feminisme

På landsbygda i Uttar Pradesh er familien en absolutt nødvendighet, og Pal anbefaler alle kvinnene som kommer til henne, om bli hos sine menn.

– Hva skal en kvinne gjøre alene hvis hun ikke klarer å forsørge seg selv? spør Pal. Det er bedre for kvinnene å tilhøre en familie, og sammen endre situasjonen, mener hun. For Jain er en slik vektlegging av familien ikke like selvsagt.

– I mitt miljø har vi redefinert betydningen av familie. Flesteparten av mine venner er single, lesbiske, homofile, transpersoner. Det er ikke først og fremst familien som definerer min plass i livet, men hva jeg gjør, hvem jeg er, sier hun.

I arbeidet med filmen har hun møtt en del av India som var fjernt for henne.

– I Mumbai, hvor jeg bor, er det kanskje enklere for kvinner å gå fra en voldelig mann, fordi flere kvinner er selvstendige og økonomisk uavhengige. Derfor tror jeg det er lettere for oss urbane kvinner å stille spørsmål ved et patriarkalsk system. Mumbai har en lang historie av yrkesaktive kvinner, og det er mye større aksept for oss, forklarer Jain. Gulabi Gang starter i det små, og driver en likestillingskamp mange urbane feminister mener ikke er radikal, ideologisk eller politisk nok.

– Jeg har redefinert min egen feministiske holdning etter at jeg møtte Sampat, det kan ikke være svart/hvitt. Hennes arbeid er utelukkende basert på egne erfaringer, og hennes ideer bunnar i et ruralt, patriarkalsk system. Først når feminisme tilpasses lokalsamfunn, slik Sampat gjør, først da er det mulig å forandre ting - steg for steg, mener Jain.

Å se nyansene

Det indiske samfunnet er delt etter mange skillelinjer: Kaste, klasse, økonomi, religion, utdanningsnivå, skille mellom by og landsbygd, etnisitet - og kjønn. Mange forskere fremhever forskjellen mellom nord og sør i India, hvor nord blir sett på som mer tradisjonelt og patriarkalsk. Det er også store forskjeller fra stat til stat. Indiske kvinner er ikke en homogen gruppe – men de har til felles at de må hamle opp med en patriarkalsk samfunnsstruktur. Historiene til Nirbhaya, Nishta Jain og Sampat Pal representerer mangfoldet av indiske kvinner: Nirbhaya var en ung student fra en voksende middelklasse med alle muligheter foran seg. Pal ble giftet bort som 12-åring, fikk sitt første barn som 15, og bor i en landsby hvor kvinners liv fortsatt

Gulabi Gang starter i det små, og driver en likestillingskamp mange urbane feminister mener ikke er radikal, ideologisk eller politisk nok.

””

Sampat Pal ute i felten

i høy grad er bestemt av menn. Jain er singel, fra en øvre middelklassefamilie i Delhi, hun er høyt utdannet og bor i Mumbai. Deres historier er alle like representative. Det er lett å henge seg opp i dystre statistikker og forferdelige skjebner; de selger både aviser og bøker. På den andre siden blir de feid under teppet, fordi de ikke passer inn i bildet av det skinnende India. Å fokusere på historiene som ligger bak stygg statistikk, er både ubehagelig og nødvendig. Men det er også viktig å huske på at India og kvinners situasjon i landet er i stor endring.

En revolusjon i emning

Den store oppmersomheten rundt Nirbhaya vil forhåpentligvis føre til større bevissthet rundt regjerende holdninger til kvinner og deres plass i samfunnet og endringene India går gjennom. Deltakerne i debatten, det være seg kvinnerettighetsforkjempere, medier eller vanlige kvinner og menn, går grundig til verks og vil vrenge hele landet for alle symptomer på og årsaker til kvinnefiendtlighet. Det er en massiv oppgave, men bare det at den blir tatt på alvor nå er grunn til optimisme. Veien mot likestilling er lang, men det kan se ut som om status quo og små endringer for fåtallet ikke lenger er godt nok for Indias befolkning. En revolusjon er i emning, og den er ikke bare kledd i rosa. Den har mange nyanser og former, og kommer ikke et sekund for tidlig. ●

En av forsvarsadvokatene har uttalt at Nirbhaya selv må ta på seg noe av skylden – for hvilken kvinne går vel på en buss så sent på kvelden? Han hadde aldri hørt om at en respektabel jente hadde blitt voldtatt.

”

Dyrkjøpt lavpris

Tekst og foto:
Åshild Sunde
Feyling Thorsen,
redaksjonsmedlem i
Fett og prosjek-
tleder for Glocal
Threads, Norsk
Trikotasjemuseum.

**Neste gang du rødme-
de handler på H&M bør
deler av varmen komme
fra aggresjon over at
klesindustriens lave
priser bidrar til kvinners
lave status.**

Selv om mange av kvinnene jeg møtte var eneforsørgere med ansvar for hele familien, var det få av dem som stilte spørsmål ved at mennene fikk bedre betalt enn dem selv.

”

– Det var først da jeg ble fagorganisert, at jeg lærte om rettighetene mine, forteller Rathnama.

Hun bor i den sør-indiske byen Bangalore og har sin arbeidsplass i landets tekstilindustri. Hun er en av mange kvinner som har laget klærne våre: statistikken viser at ca 80% av arbeidsplassene i Indias tekstilindustri fylles av kvinner. Takket være deres lave stilling i samfunnet kan fabrikkene utnytte dem til det ytterste, slik at Vestens bilgjekjeder får den innkjøpsprisen de ønsker.

Fagbevegelse, fagbevegelse, fagbevegelse

Arbeidsforholdene i den globaliserte tekstilindustrien har siden september i fjor fått mye oppmerksomhet i Skandinaviske medier. Her til lands har bloggere truet med boikott, Minmote-redaktøren har kritisert manglende åpenhet i den norske bransjen, og barne-, likestillings- og inkluderingsminister Inga Marte Thorkildsen har krevd oppvask og etterspurt innsyn. Samtidig har retten til å

organisere seg vært mindre fremtredende i debatten, selv om det gjerne er fagforeningene som først fanger opp og adresserer problemer.

Ulik lønn for likt arbeid

Jeg møtte Rathnama under et feltarbeid i fjor, hvor jeg forsøkte å få informasjon om leveforholdene til de som syr klærne våre. I Karnataka, delstaten hvor Bangalore ligger, er 82 prosent av kvinnene i byene lesekyndige, mens i rurale strøk er tallet bare 60 prosent. Som mange andre dro Rathnama med mann og barn fra landsbygden til Bangalore i håp om en bedre fremtid, men måtte ta seg jobb på klesfabrikk da det ikke gikk helt som forventet. Tekstilproduksjon står for 17% av Indias eksportinntekter, og gir kjærkommen sysselsetting av ufaglærte. Bare i Bangalore gir den jobb til en halv million mennesker. Kvinnenes svake posisjon i samfunnet kombinert med lave lønninger og kjønnsdiskriminerende praksis på arbeidsplassen, gjør livet vanskelig for arbeidere som Rathnama. Deres mann-

Fagorganisering kan bidra på mange områder i arbeidernes liv, i forhandlingen mellom kjønnsroller, fattigdom og arbeiderrettigheter.

lige kolleger tjener mer for samme arbeid, begrunnet i at de arbeider mer effektivt.

Ingen lønn å leve av

Mange arbeidere hyres inn etter produksjonsetterspørsmål og på korte kontrakter. Deres status og avhengighet av jobben gjenspeiles også i lønnen. Selv om det er beregnet at månedlig levelønn, altså det man trenger for å kunne leve et anstendig liv, fikk de fleste arbeiderne jeg møtte utbetalt minstelønn som utgjør halve beløpet. En åtte timers dag på fabrikken blir derfor gjerne etterfulgt av vaskejobber og tobakksrulling. Alene om å betale husleie, strøm, mat og skolepenger kan det være svært vanskelig å få det månedlige regnskapet til å gå opp. De blir også forskjellsbehandlet i fordelingen av arbeidsoppgaver, og menn kan lettere avansere opp i systemet. Selv om mange av kvinnene jeg møtte var eneforsørgere med ansvar for hele familien, var det få av dem som stilte spørsmål ved at mennene fikk bedre betalt enn dem selv.

Risikabelt engasjement

Rathnama jobber i dag for tekstilarbeidernes vilkår gjennom fagforeningen Garment and Textile Workers Union (GATWU) og deres kvinneorganisasjon Munnade som hun nå leder. En av de viktigste kampsakene er arbeidernes lønn og ansettelsesforhold. GATWU jobber kontinuerlig for å bedre arbeidernes hverdag på arbeidsplassen. De forsøker å verve arbeidere til fagforeningen, arrangerer møter og har samtaler med fabrikkledelsene – men fagforeningsarbeidet kan være risikabelt for de som engasjerer seg, noe GATWUs kasserer Madina har fått erfare. Da en trakaseringsprotest endte med at arbeiderne ble låst inne på fabrikken, klagde hun til fabrikkledelsen som svarte med å anmelde henne. I tiden etter hendelsen har nye arbeidssøkere blitt spurt om de kjenner noen av de involverte i konflikten, og bare når ledelsen er overbevist om at så ikke er tilfelle blir de ansatt. Madina er på sin side nå redd for å

miste jobben, for hun vet at det er lite sannsynlig å få nytt arbeid andre steder etter at bilder av henne med advarsel om at hun er fagorganisert har blitt sendt ut til omkringliggende fabrikker.

Sparegrupper

På GATWUs kontor er det søndagene det er størst pågang. Den siste dagen i uken er fridagen til arbeiderne, og da har de mulighet til å dra til fagforeningen for hjelp og støtte. Søndag er også sparedag: flere kvinner har sparegrupper etter mikrofinansprinsippet, og kommer for å sette inn sitt månedlige beløp på 100 rupees, ca 10 norske kroner. Når lønnen ikke rekker til strøm, husleie og livets generelle nødvendigheter, kan de låne fra denne potten. Sparegruppene er et av GATWUs initiativer som hjelper arbeiderne utover de sakene som omhandler arbeidsplassen direkte, men inkluderer arbeidernes totale situasjon.

En leksjon i rettigheter

Det er ikke bare rettigheter på arbeidsplassen Munnade informerer kvinnene om – også deres generelle rettigheter som borgere i det indiske samfunnet står på agendaen. De kjenner ikke nødvendigvis til at de, selv som kvinner, til en viss grad også beskyttes av lovverket. Rathnama hadde selv problemer med en voldelig ektemann som tok kontroll over inntekten hennes. At hun selv hadde krav på lønnen og at hun kunne anmelde mannen sin for vold, var det andre fagforeningsmedlemmer som opplyste henne om. Hun forteller om andre kvinner som sliter med alkoholiserte og voldelige ektemenn, som blir mistenkeliggjort når de forlater hjemmet for å dra på jobb. Vi sitter i leiligheten hennes når hun forteller dette, hvor hun fortsatt bor med sin mann. Som fagforeningsleder vil hun gå foran med et godt eksempel som får familielivet til å fungere. Det er vanskelig å klare seg på én inntekt når den er på et minimumsnivå.

– Han har sett hva jeg gjør for andre, og at jeg er respektert i samfunnet. Nå våger han ikke lengre å røre meg, forteller hun.

Det er ingen selvfølge at lønnsarbeidet styrker kvinnenes posisjon i samfunnet eller gir individuell frihet, men fagorganisering kan bidra på mange områder i arbeidernes liv, i forhandlingen mellom kjønnsroller, fattigdom og arbeiderrettigheter. ●

Egypt, pass på dine sønner!

Mer enn åtte av ti egyptiske kvinner har opplevd seksuell trakassering. På den berømte frihetsplassen i Kairo er kvinner nærmest fritt vilt.

Tekst og foto:

Åshild Lappegård Lahn, litteraturstudent, som for tida bor i Kairo og studerer arabisk.

«Akkurat nå er det 3–4 hender nede i buksene hennes, og 3–4 hender under gensen hennes. Det er ti menn som drar i alle kroppsdelene hennes. Nå er det en mann som tar av henne skoene så en annen lettere kan dra av henne buksa. Det er en mann som holder i jenta og sier at han skal beskytte henne, men også han er med på overgrepene. Jenta mister pusten av å bli dytta og dratt hit og dit. Hun holder på å besvime. Men heldigvis ble hun ikke, som en annen jente, nesten kvalt av sitt eget slør. Eller som en tredje, penetrert med en kniv. Eller som en fjerde og femte jente, dratt inn i en bil, som de så bare så vidt klarte å komme seg unna. Eller som moren som ble krenka foran barna sine.»

Beskrivelsen er henta fra en video som fanga opp et av de mange over-

grepene som har funnet sted i Kairo den siste tida. Demonstrasjonene starta kvelden før 25. januar, toårsdagen for revolusjonen som avsatte Mubarak. Bare i løpet av den første helga ble det meldt om minst 25 grove overgrep på den nå velkjente Tahrir-plassen, selve symbolet på Egypts frihetskamp.

«Pussy! Pussy!»

De mange overgrepene har bidratt til å rette oppmerksomhet mot trakasseringen egyptiske kvinner utsettes for. 83 prosent av egyptiske kvinner har opplevd seksuell trakassering, ifølge en undersøkelse fra 2008 utført av Egypts senter for kvinners rettigheter. Halvparten av kvinnene sa de opplevde dette omtrent hver dag. Organisasjonen opplyser at mange overgrep sannsynligvis aldri rapporteres, blant annet fordi offeret ofte får skylda, og på grunn av manglende politi- og rettshjelp. Etter bare noen uker i Kairo har jeg ingen problemer med å tro på dette. Som kvinne er man jevnlig utsatt for muntlig trakassering og

For ikke lenge siden demonstrerte flere tusen kvinner – og menn – på Tahrir-plassen mot seksuell trakassering og for kvinners rettigheter. Der ropte de blant annet «pass på sønnene dine - ikke døtrene!»

kommentarer. Foreløpig kan jeg ikke nok arabisk til å skjønne hva de fleste sier, og det er kanskje like greit. Som blond og hvit har jeg holdt meg unna Tahrir-plassen, men ei venninne av meg opplevde å bli stoppa og tafsa på i nærheten av plassen, midt på lyse dagen. En annen gang var vi tre jenter som ble fulgt etter i nærmere 20 minutter av et par tenåringsgutter som ropte «pussy! pussy!».

Overgrep som strategi

Selv innenfor Egypts trakasserkultur virker den siste tidas hendelser på Tahrir-plassen oppsiktsvekkende grove, og flere peker på at de er enda mer voldelige enn hendelsene under revolusjonsdagene i 2011. Videoer fra plassen og vitneutsagn fra ofre viser at metodene ofte er de samme som beskrevet innledningsvis; de foregår ofte på liknende vis og på omtrent samme sted på plassen. Derfor tror flere aktivister at overgrepene brukes systematisk som et virkemiddel for å hindre kvinner i å delta i offentlige demonstrasjoner. Den politiske opposisjonen var raskt ute med å gi president Morsi og Det muslimske brorskapet skylda for overgrepene. Når myndighetene ikke har hindret overgrep og voldsbruk tyder det på at det er de som står bak, mener opposisjonen. Brorskapet, på sin side, har tilbakevist anklagene, og uttalt at seksuell trakassering er i strid med deres religion. Men de har også uttalt at voldelighetene og trakasseringa på Tahrir-plassen tyder på at demonstrasjonsretten bør strammes inn på, og de har bedt kvinner tenke seg om to ganger før de deltar i demonstrasjoner. Det bidrar ikke akkurat til å svekke opposisjonens mistanker.

Harassmap

De mange overgrepene på Tahrir-plassen har ført til at flere nye aktivistgrupper er blitt dannet. En av dem er Operation Anti-Sexual Harassment, som tilbyr krisehjelp for ofre og stiller med frivillige «bodyguards» på Tahrir-

plassen som skal hindre overgrep. Harassmap er en annen, som plottet inn innmeldte overgrep på et digitalt kart, for å gjøre de mest brukte stedene kjent. Det arrangeres selvforsvarskurs og skolering i hvordan unnsnippe overgrep. Tiltakene er gode og viktige, men det er noen åpenbare utfordringer. For eksempel at aktivister ser seg nødt til å stille som bodyguards i mangel på engasjement fra politiets side. Det har til og med blitt rapportert om politifolk som har vært med på overgrepene. Og knapt nok noen av overgrepene rettsforfølges, noe som gjør den allerede høye terskelen for å melde fra enda høyere. Holdningene til et stort flertall av egyptiske gutter og menn henger tett sammen med den seksualiserte volden på Tahrir-plassen. At feministorganisasjonen Egypts kvinneråd arbeider for å få på plass en rettslig definisjon av seksuell trakassering og overgrep, sier sitt om hvilken prioritet dette har i dagens lovverk. Uansett om overgrepene på Tahrir-plassen er en del av en politisk strategi eller ikke, så kan de fortsette fordi aksepten for kvinnetrakassering er så høy.

Presset øker

Men nå tar stadig flere til orde mot trakasseringa. Flere ofre har gått ut offentlig og fortalt om sine opplevelser, og videobevis spres i sosiale medier. For ikke lenge siden demonstrerte flere tusen kvinner – og menn – på Tahrir-plassen mot seksuell trakassering og for kvinners rettigheter. Der ropte de blant annet «pass på sønnene dine – ikke døtrene!». Det har også blitt holdt støttedemonstrasjoner utenfor Egypts ambassader i flere arabiske land. Selv om det fortsatt er lite om overgrepene i lokal media har mediedekningen vært stor i engelskspråklig og utenlandsk media, og det øker presset på myndighetene for å handle. Håpet er at de slutter å be kvinner holde seg hjemme, og heller begynner å straffeforfølge overgriperne. ●

NAKENHET, PT. 2

MEDIUM

MESSAGE

NAKEN KVINNEKROPP

Antallet jenter og kvinner som kler av seg i sosiale såvel som tradisjonelle medier sier mer om vårt likestilte samfunn enn hva det offentlige ordskiftet tar inn over seg. Det følgende er enda et forsøk på å si noe fornuftig om fenomenet.

Tekst:

Aksel Kielland,
skribent og kritiker

Foto:

Francisco Munoz,
Bilderedaktør i Fett
og frilansfotograf

Dersom man som utenforstående skal lete etter noen form for logisk stringens med hensyn til når en naken kvinnekropp blir gjenstand for feministisk kritikk, kan man lete lenge. Samtidig som kvinnens selvsagte rett til å ha på seg hva hun vil uten å bli diskriminert eller tillagt meninger hun aldri har gitt uttrykk for står høyt på vestlige feministers agenda, har oppskriften kjent kvinne naken + feministisk protest = medieføljetong blitt en av tabloidjournalistikkens mest velbrukte dramaturgiske grep.

Personlig har jeg alltid hatt vanskelig for å akseptere gyldigheten av argumentet om at årsaken til at kjente kvinner ikke bør gi seg hen til den offentlige nakenheten er at de da påvirker unge jenter til å gjøre det samme. Jeg har vært skeptisk til tanken om at enkeltpersoner besitter tilstrekkelig påvirkningskraft til å overbevise noen om å gjøre noe de ellers ikke ville gjort. Leser man kun tabloidaviser kan det nok ofte se ut som om «feministene» – denne alltid like uformelige og omskiftelige størrelsen – forsvarer kvinnens rett til å kle seg som hun vil, for deretter i neste øyeblikk å angripe enhver som benytter friheten til å ikke kle seg i det hele tatt. Imidlertid er de fleste avislesere etter hvert så vant med medienes innarbeidede formler, at de er på det rene med at enhver tabloidjournalist med ambisjoner om å bli lest vil strekke seg svært langt for å finne en person eller en gruppe som er villig til å ta på seg feministhaten og agere forurettet, for på den måten å få noen ekstra spaltesentimetre ut av en tekst om en ny musikkvideo eller magasinfor-side.

Feministisk godkjentstempel

Feministisk kritikk av offentlig nakenhet følger visse mønstre. Én hovedregel er at nakenhet som tilfredsstillende kommerialiserte mannlige blikket er dårlig, mens nakenhet som utfordrer estetiseringen og idealiseringen av kvinnekroppen – eller rett og slett bare avbilder kvinner på en måte som gjør seksualitet irrelevant¹ – er av det gode. Det finnes strenge normer for hvordan kommersielle indus-

trier fremstiller kvinnekroppen – en skala som ikke favoriserer stort bredere enn fra klassisk avseksualisert skjønnhet til aggressiv mykporno – og enhver form for utvidelse av disse normene anses som regel å være en god ting.² Normene er dog i evig utvikling, og en estetikk som for et par tiår tilbake var å anse som utvetydig feministisk kan idag fremstå som uten kritisk potensial, og dermed innlemmes i den kommersialiserte skjønnhetsindustriens vedvarende opprørsfetisjisme. Som feminist kan man samtidig påkalle subversivitet, hvilket innebærer at selv de mest kommersielle og konvensjonelt mykpornografiske uttrykk kan hylles som kritisk, undergravende virksomhet i kraft av avsenderens posisjon og forestillingen om bakenforliggende motiver. Med andre ord kan det fremstå som at det å kle seg naken er greit når en kvinne med feministisk godkjentstempel gjør det, og problematisk i de tilfellene hvor det dreier seg om en kvinne som ikke er velsignet med det samme. Og uten at jeg har gjort noen form for empiriske undersøkelser på dette feltet har jeg en bestemt følelse av at de gruppene som identifiserer seg med feminismebegrepet allerede før offentlig avkledding blir et spørsmål, har langt mindre sans for Tone Damli og Hanne Sørvaag enn de har for Rhianna, Lena Dunham eller Sandra Kolstad.

Sex har jo aldri solgt

Selv om både Damli og Rhianna er utpreget kommersielle popartister, er deres nakenhet likevel vesensforskjellig. Der Rhianna i kraft av sin status så å si kan tillate seg hva hun vil uten at det ødelegger bildet av henne som sterk kvinne³ og vital artist, er det vanskelig å tolke Damlis gester som annet en famlende diltning etter internasjonale premissleverandører. Hennes nakenhet er ikke mer enn et salgstriks som er klistret utenpå det opprinnelige produktet på samme måte som Dagbladet på sine nettsider ynder å bruke bilder av nakne kvinner for å få sine lesere til å klikke seg inn på saker om alt fra brystkreft til inngrodde tånegler. I tilfellet Damli er dette også noe artisten tidvis selv er ærlig om, som når hun i episode to av TV-serien *Tone* kommenterer managerens krav om at hun «alltid skal vise litt pupp» med et ironisk «sex har jo aldri solgt», og fornøyd teller antall avisoppslag kritikken fra feministisk hold av hennes mykpornografiske musikkvideoposering brakte med seg.

¹ Spørsmålet om hvorvidt et bilde er seksuelt opphissende er naturligvis både subjektivt og komplekst, men det finnes i de fleste tilfeller likevel en relativt bred konsensus rundt hvorvidt et bilde er ment å skulle opphisse eller ikke.

² Dog innenfor visse rammer.

³ Inkludert å vende tilbake til en kjæreste som mishandlet henne grovt.

Det problematiske er altså ikke at noen viser frem sin nakne kropp, men at avkledningen fremstår som et kompromiss – at nakenheten er noe man går med på for å selge noe.

Erotisk stein i glasshus

Dersom man studerer fordømmelse av kvinnelig nakenhet på feministisk grunnlag, vil man finne at nakenhet som fremstår som et integrert del av et kunstnerisk eller politisk uttrykk utsettes for langt mildere kritikk enn tilfellene hvor kvinnekroppen fremstår som et ornament som er tilføyd som en profittmaksimerende ettertanke. Det problematiske er altså ikke at noen viser frem sin nakne kropp, men at avkledningen fremstår som et opportunistisk kompromiss – at nakenheten er noe man går med på for å selge noe. Sistnevnte fenomen er imidlertid det klart vanligste; truismen om at «sex selger» er noe vi som samfunn later til å ha innfunnet oss med, og «sex» er i denne sammenhengen ensbetydende med kvinner: Menn er ikke påkrevd, da også sex mellom konvensjonelt attraktive kvinner ligger vel innenfor rammene av det kommersielle billedspråkets definisjon av heteroseksualitet. Der en naken kvinne er ensbetydende med forestillinger om kjønnslige tabuer, kan den nakne mannen bety nesten like mye som den påkledde mannen. Fordi den ikke er viklet inn i like mange tabuer og institusjonaliserte fetiseringstradisjoner, er mannskroppen et langt mer flertydig symbol enn kvinnekroppen, og av denne grunn menn sjelden utgangspunkt for tabloidavisenes såkalte «nakensjokk». Erotisk kapital, for å bruke Catherine Hakims terminologi, er noe kvinnen anses å besitte i større grad enn mannen og representerer i så måte en særegent kvinnelig form for makt, skal vi tro mange feminister på høyresiden. Gyldigheten av denne makten er en annen debatt for en annen artikkel, men i denne sammenhengen er det på sin plass å understreke at kvinnekroppens overlegne verdi er uløselig tilknyttet

patriarkalske samfunnsstrukturer, og dermed så situasjonsbetinget at den knapt kan regnes som noen universell atributt ved kvinnekjønnen. Den selvoppfyllende profetien om at «nakenhet selger», og en ukritisk utnyttelse av mekanismene som ligger til grunn for dette, resulterer i en befestning av et syn på kvinnekroppen som riktignok gir visse kvinner en viss makt – men under et solid glasstak denne maktutøvelsen bidrar til å bygge opp under.

Det er slikt kvinner i media gjør

De sosiale medienes mange lettkleddede fjortenåringer springer ikke ut av en musikkvideo av Tone Damli eller en fotoreportasje om Hanne Sørvaag. Problemet er ikke den enkelte avkledde kvinne; problemet oppstår først når de nakne kvinnekroppene står så tett at de danner en vegg som blokkerer unge kvinners synsfelt. Når kjente kvinner hengir seg til institusjonaliserte former for nakenhet – være det seg av den mykpornografiske sorten eller den stadig mer populære «her er jeg med alle mine feil og mangler»-varianten – fanger ikke publikum opp den eventuelle indre grenseoverskridelsen hun har vært igjennom. Denne formen for nakenhet kan naturligvis være et viktig opprør for individet, men i det store og det hele er den nakenhet vi får servert i norske medier uten provokativt⁴ eller frigjørende potensial.⁵ Når en kvinnelige artist eller kjendis kler av seg, slutter hun seg til den store gruppen kvinner som er villige – altså ikke interesserte i eller opp-

4 Provokasjon og irritasjon er som kjent to forskjellige ting.

5 Med åpenbart unntak av miljøene hvor nakenhet er tilknyttet helt andre tabuer enn hva som gjelder i det norske samfunnet som sådan.

tatt av, men villige – til å spille på kropp og sex⁶ fordi det er slikt kvinner i media gjør. Denne formen for nakenhet er ikke modig eller utfordrende eller interessant, men forutsigbar og konvensjonell, og dens utøvere utgjør etterhvert en så omfattende gruppe at det er umulig å skille de ulike nakenhetsprosjektene fra hverandre.

Livet som PR-kampanje

Den offentlige fysiske avkledningen har sin motstykke i en emosjonell og psykologisk selvutlevering. Både aviser, ukeblader og tv-programmer renner over av kjente mennesker som står parat til å utlevere selv de aller mest private detaljer om seg selv og sin fortid. Samlivsbrudd, rusmisbruk og depresjoner utmales i det vide og brede. Som med den fysiske nakenheten synes målet å være å, i henhold til mediernes mekanismer, fremstå som hakket mer interessant enn menneskene rundt en. Dermed har man fått en situasjon hvor også de som ikke har noen slike historier å by på synes å tilpasse seg blottleggelsens dramaturgi. For ukjente oppmerksomhetssyke tenåringsjenter er det imidlertid langt mer effektivt å legge ut et nakenbilde enn det er å blottlegge sjelen. På sosiale medier, hvor en generasjon som er vokst opp med velmente formaninger om at «det gjelder å selge seg selv», skrider epidemiske mengder nakne og lettkleddede jenter til verket med alt de iløpet av en oppvekst på internett har lært om visuell kommunikasjon og viral markedsføring. Brorparten av disse blir naturligvis ikke kontaktet av aviser og magasiner med oppfordring om å la seg avbilde uten klær. Likevel flommer nettet over av deres varierende grad av avkledthed og megetsigende positurer, det hele utført med en blanding av barnslig iver og verdensvante fakter. Mennesker som vokser opp med internett – Twitter, Facebook, Instagram og blogging – tilpasser seg ubevisst reklamebransjens verdensforståelse fra ung alder. Den kommersialiserte medieverdens språk invaderer dermed private rom hvor ingenting selges eller kjøpes i ordinær forstand, og påvirker så den medialiserte sosiale omgangen direkte. I sine formative år forholder man seg dermed aktivt til problemstillinger som antall venner, følgere, treff og likes, og for oppnå sosial velykthet aksepterer man disse arenaenes spilleregler. Mennesker som fødes inn i denne oppmerksomhetsøkonomien utvikler en intuitiv forståelse for reklamespråket, og forfi-

ner det til et punkt hvor reklameindustrien selv sliter med å henge med i svingene.

Den nye Narcissus

De sosiale mediene har også sine egne sosiale mekanismer, for ikke å si sin helt egen form for ensomhet. De sosiale mediernes narsissisme er dobbel, og i de fleste tilfeller snakker man om en narsissisme som er vesensforskjellig fra den klassiske varianten. Det som driver deltakelsen på sosiale medier er ønsket om å ville være med der det skjer, og dette der det skjer er ikke et sted, men en tilstand. Dette å hele tiden ville synes i tekst og bilder er ikke narsissisme slik vi tenker på det ut fra bildet av Narcissus som trollbundet beundrer sitt eget speilbilde i vannoverflaten. I de sosiale mediernes narsissisme ser Narcissus en speilblank overflate hvor alle andre enn ham selv reflekteres, og dette utenforskapet fyller ham med en ensomhet som gjør ham desperat etter å komme seg inn i speilet, koste hva det koste vil. En betydelig andel av de sosiale mediernes narsissisme er ikke drevet av lyst, men av panisk frykt for å ikke eksistere i den verden av tekst og bilder som ens medmennesker kontinuerlig speiler seg i. Det mest påfallende utslaget av denne impulsen er den iver med hvilken mennesker tilpasser seg ikke bare de sosiale mediernes begrensede uttrykksmuligheter, men også de enda snevrere tradisjonene som har vokst frem på bakgrunn av disse. På Twitter er alle lakoniske komikere, på Instagram er alle polaroidfotografer inspirert av William Eggleston, og på Facebook hengir man seg mer eller mindre velvillig til en gjenforeningsfest som aldri tar slutt. Tradisjonelle medier rapporterer jevnlig om intervjuobjektens antall likes og følgere, og siterer sardoniske kommentarer på 140 tegn, som to linjer under svaret. For mennesker som ikke husker en tid før sosiale medier må det formodentlig være lett å slutte seg til at livet handler om likes.

I'm loving it

Stillhet er ikke stillhet på sosiale medier – stillhet på sosiale medier er ingenting. Sier man ingenting er man ingenting. Skal man forholde seg likegyldig til noe eller la noe passere i stillhet må man gjøre oppmerksom på at det er det man gjør. Skal man være tilfreds må man si at man er tilfreds – aller helst mens man viser hva man er tilfreds med og på hvilken måte man er det. Disse institusjona-

⁶ Herunder inkludert den kommersielle nakenhetens sekundærformer, som den nevnte «vi er ikke perfekte, men vi er nakne likevel»-nakenheten.

Mennesker som fødes inn i denne oppmerksomhetsøkonomien utvikler en intuitiv forståelse for reklamespråket, og forfiner det til et punkt hvor reklameindustrien selv sliter med å henge med i svingene.

liserte uttrykksformene speiler på mange måter reklamespråkets elske, <3 og I'm loving it. På samme måte som alt på sosiale medier må gjøres aktivt, later reklamespråkets rådende logikk til å være at det å være tilfreds eller komfortabel eller fornøyd med livet en lever ikke lenger er tilstrekkelig. *Å være* er et altfor passivt verb, snarere skal man elske, hjerte og henføres av alt hva man fordriver tiden med.⁷ Terskelen for å elske noe på internett er lav, og dermed er også terskelen for å føle seg elsket desto høyere.

Kroppsspråk

Påvirkningen mellom de kommersielle mediernes språkproduksjon og de sosiale mediernes institusjonaliserte entusiasme utgjør en evig feedbackloop. Da VGs MinMote besluttet å igangsette en kampanje for å bekjempe det de plutselig anså for å være norske motebloggeres usunne fokus på fysisk sunnhet, oppfordret de sine lesere til å «stå opp mot kroppshysteriet». I henhold til de sosiale mediernes regler om at ingenting har skjedd dersom det ikke har blitt illustrert med en overtydelig gest, var ikke det motsatte av de kroppsfikserte motebloggernes kokette skrytebilder ganske enkelt å sitte hjemme og være komfortabel med at man ikke trengte å bevise noen ting som helst. Snarere skyldte man å stille seg opp foran et kamera og forme et hjerte med hendene, for på den måten å si «Ja, her er jeg. Dette greiene her – som kanskje ikke ser så fint ut for dere; selv fra denne vinkelen ser dere sikkert at det er en antydning til dobbelthake her og at jeg nok er en 7-7,5

kilo for tung – dette synes jeg er greit, dette er jeg tilfreds med. Jeg synes at jeg ikke skal måtte skamme meg for at jeg kun trener én gang i uka i vinterhalvåret – det synes jeg må være lov». Legger man godviljen til kan man forstå VG dit hen at de ønsket å utvide skjønnhetsbegrepet et hakk forbi de kommersielle slanketskravene, men like fullt endte det som startet som en et varskurop om helse raskt opp med å handle om kvinnelig skjønnhet. Et kjapt søk på bildene oppfordringen avstedkom, viser dessuten at det primært var kvinner som korresponderte ganske bra med rådende skjønnhetsidealer som bidro. Så kan man naturligvis innvende at man ikke kan vente stort mer av et markedsstyrt forbrukerveiledningsorgan som MinMote, og at når alt kommer til alt kan man kanskje kun bekjempe banalitet med banalitet. Men uansett hvordan man ser det, bidrar denne formen for opptrinn til å sementere forestillingen om at kroppen er kvinners fremste ytringsverktøy – også når det gjelder å snakke om kropp.

Default

Når offentliggjøring av lettkleddede bilder forblir en av jenter og kvinners default uttrykksformer på samme måte som å trykke «like» på Facebook – når det å utføre eller ikke utføre disse banale gestene representerer et av ytterst få valg brukergrensensnittet tilbyr en – har vi som kultur et problem. Det handler ikke om hvorvidt det er galt av unge jenter å legge ut lettkleddede bilder av seg selv eller galt av kvinnelige popstjerner å opptre naken i en musikkvideo – strengt tatt handler det ikke engang om hvorvidt disse jentene og kvinnene liker denne nakenheten eller frivillig

⁷ Og gjerne på engelsk, hvilket ytterligere abstraherer forholdet mellom språk og virkelighet.

utsetter seg for den – det handler om at offentlig nakenhet blir en dominerende institusjonalisert uttrykksform for ett av kjønnene. Reklamens språk og verdensforståelse ligger nedfelt i de sosiale mediernes struktur, og sosiale medier påvirker i tur aviser, tidsskrifter og fjernsyn, samtidig som de øker oppmerksomheten og debatten rundt disse.⁸På sitt beste resulterer dette i en debatt hvis aktivitetsnivå og deltakelse ligger hinsides hva de tradisjonelle mediene kan fasilitere. Men på sitt værste danner denne dynamikken en ond sirkel hvor de ulike instansenes banalitet og kynisme forsterker hverandre eksponensielt. Språket påvirker som kjent tankens flukt, og når språket reduseres til abstrakte slagord og enkle, omtrentlige gester, svekker dette over tid bevisstheten rundt virkeligheten utenfor mediesfærens lukkede systemer.

You can do it!

Det enkle svaret på spørsmålet om hvorfor unge jenter kler av seg på nett er at de gjør det fordi det fungerer. Og det enkle svaret på spørsmålet om hvorfor feminister blir opprørte når en selvsikker kvinnelig kjendis tør å vise frem kroppen sin, er at man ikke vil ha et samfunn hvor man som kvinne oppfatter at det å kle av seg er den mest naturlige strategien for å få offentlighetens oppmerksomhet. Samtidig synes det åpenbart at det å rette kritikken mot symptomene snarere enn mot sykdommen er en fäfengt strategi. Neste gang Dagbladet.no slår til med et oppslag om at en kvinnelig norsk artist viser brystvortene i en ny

Når offentliggjøring av lettkleddede bilder forblir en av jenter og kvinners default uttrykksformer på samme måte som å trykke «like» på Facebook – når det å utføre eller ikke utføre disse banale gestene representerer et av ytterst få valg brukergrensesnittet tilbyr en – har vi som kultur et problem.

”

musikkvideo, bør den feministiske kritikken rettes mot plateselskap og management – for ikke å si kulturavisa Dagbladet, som i sin desperate jakt på klikk hausser opp ethvert «nakensjokk» hinsides alle proporsjoner og på den måte kjører debatten fast på et overfladisk og uproduktivt nivå. Blir man utålmodig kan man eventuelt begynne med å kritisere avisene for deres utbredte praksis med å skyve inn seksualiserte bilder av lettkleddede kvinner i enhver forbrukeropplysningssak. Inntil videre befinner vi oss – trass gode hensikter og noen minimale utvidelser av rådende begreper om kvinnelig skjønnhet – på et stadium hvor nakenhet ikke er noe det kan være smart å benytte seg av i oppmerksomhetsøyemed, men noe man er dum hvis man som kvinne i offentligheten ikke gir seg inn på. Og med det legger også kvinner selv stein på stein i videre opprettholdelse av en mediekultur hvor kvinner generelt forfordes i kampen om å være noe mer enn kropp. ●

⁸ Alle som har lest twitter en lørdagskveld vet at tv er det eneste som diskuteres.

Sangstemme. Stemmerett. Retten til å synge.

Tekst

Jenny Dellegård og Synne Tonil
FemmeBrutal er et feministisk klubbkonsept og bookingkollektiv i Oslo

Foto:

Internett

**«ÅÅåå tjejer,
åååå tjejer! Vi
måste höja våra
röster för att
höras»**

Samtidig som vi spretter cavakorken og feirer stemmerettsjubileum slutter det indiske rockebandet Pragaash å spille på grunn av alvorlige trusler. Regjeringssjefen i delstaten Kashmir sier han «håper de talentfulle unge jentene ikke lar en håndfull idioter bringe dem til taushet». Men hva hjelper vel det? Skaden er gjort – medlemmene i Pragaash er redda. Etter at våre russiske medstøtstre i Pussy Riot kom med regimekritiske ytringer og måtte ta kirkekaffen bak lås og slå, blei vi påminna om hvor viktig det er å kjempe for det frie ordet. Sangstemme. Stemmerett. Retten til å synge.

Stemmerettsjubileet er en god anledning for å leite gjennom platesamlinga etter bortglemte musikaliske kvinnestemmer som vi synes fortjener å bli lyttet ekstra mye til. Det er på tide å børste støv av bandet som takket nei til å spille med verdensherkerne Rolling Stones: Norges første all-jente rock'n'roll band The Dandy Girls. I 1964

kom de som lyn fra en klar Hønefoss-himmel. Diskografien er bitteliten, men låta «Heitan og Håtan» bør snurre regelmessig på alle vorspiel i 2013.

Englands åttital er vi alltid smått besatte av - jubileumsår eller ikke. Skiva du bør ta med til en øde øy (om du skulle havne i en slik situasjon), er Crass sin «Penis Envy» fra 1981. Eve Libertine synger:

In my red high-heels I've no control, The rituals of repression are so old.

Den feministiske ekstasen maksimeres gjennom hele plata; Libertine har en stemme som knuser både glass og normer.

Sprak. Sprak. Vinylen snurrer. 20-tallets elskede Bessie Smith må med.

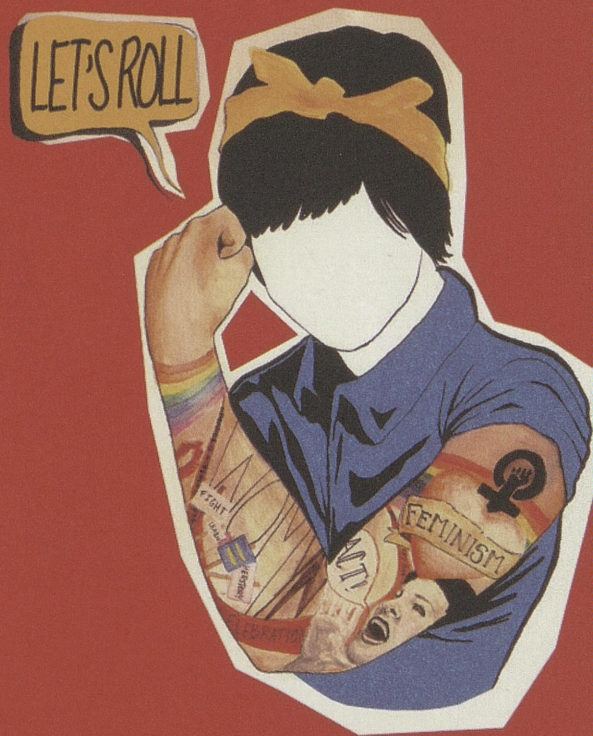

I need a little sugar in my bowl. I need a little hot dog on my roll.

Blueskvinnenes ofte seksuelt ladete sanger om kjærlighet ble et uttrykk for frihet i ei tid hvor både politisk og økonomisk frihet var ytterst begrenset i kjølvannet av slaveriet. Sånn er det. I tider med undertrykkelse har musikk vært frigjørende. Derfor skal vi sprette cavakorken i år og feire stemmen som sådan. Vi spretter den, men tenker på våre sistahs from other mothers som fordi de er kvinner ikke kan rocke på, ikke kan bruke stemmen sin.

«ÅÅåh tjejer, åååh tjejer! Vi måste höja våra röster för att höras», sang svenske feminister på syttitallet. Strofen ble oversatt til den norske kampen særlig via gruppa Kjer-ringrokk. Når vi nå feirer stemmerettsjubileum lar vi oss inspireres av fortida, samtidig som vi blikker framover. Det er i år vi skal ta plass på scena og rope ut: *Rise up ye women!* ●

MELD DEG INN I KVINNEFRONTEN

ER DU OPPTATT AV FEMINISME OG ØNSKER DISKUSJON OM KJØNNSROLLER OG LIKESTILLING?

LURER DU PÅ HVORFOR "FEMINISME" HAR BLITT ET SKJELLSORD, OG HVORDAN LIKESTILLING KAN HA "GÅTT FOR LANGT"?

SYNES DU DET ER VIKTIG MED FOKUS PÅ HVA SOM ER PROBLEMATISK MED MAINSTREAM MEDIAS- OG PORNOENS DEFINISJONSMÅKT OVER KJØNNSROLLER OG SEKSUALITET?

BLI MED OSS I KAMPEN: WWW.KVINNEFRONTEN.NO

Kast kanon!

Musikkjournalistikkens mannssjåvinistiske verdigrunnlag vil gå i evig arv om ikke den konservative klassikerkanon utfordres.

Vi har et problem i musikkjournalistikken. På 60-tallet fikk en gjeng gubber definere hva som var kult og hvilke retningslinjer vi fikk bruke for å bestemme hva som ville være kult. Selv om de gubbene ikke deltar lenger, har lite forandret seg. Vi tror kanskje at ny teknologi har brutt ned gamle normer, men ser vi på hvordan «viktige» artister blir etablert i dag, skjønner vi at det likevel ikke er tilfelle.

Nok en sesong med fort glemte årsbestelister fra et samlet musikkannemelderkorps er bak oss. Sist høst lanserte indiebibelen Pitchfork også sin storslagent titulerte «The People's List» i samarbeid med likesinnede lesere. For mange musikkjournalister såvel som entusiaster har Pitchfork de siste ti årene hatt samme rollen Rolling Stone og NME en gang hadde; som formativ konge av musikkens smaksdynasti.

Akademikeren Kembrew McLeod tok for noen år siden for seg Village Voice sin årsrapport over engelskspråklige musikkritikerens favoritter, «Pazz & Jop», fra 1971 til 1998.

Tekst:

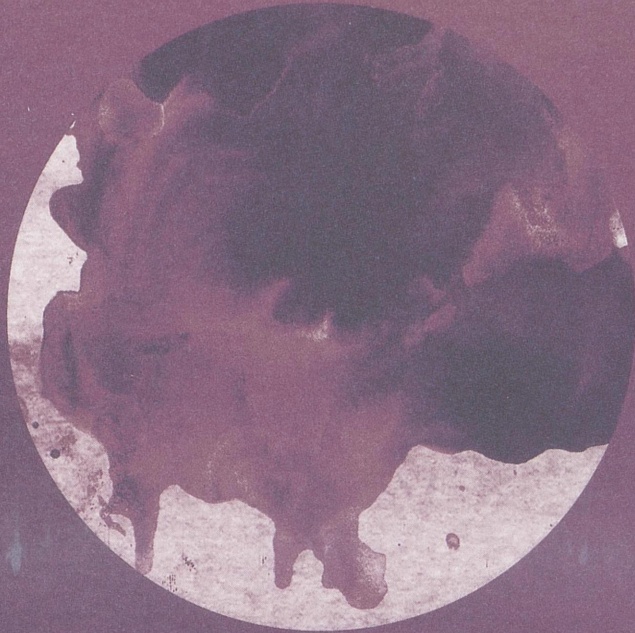
Matias Helgheim,
medieviter, Seoul, Sør-
Korea

Illustrasjon:

Robert Høyem

Han så på hvordan artistene der ble beskrevet i omtalene, og hvilke karakteristikk som ble tilegnet positive og negative fortegn. McLeod gjenkjente en opphøyning av artister med en «aggressiv intensitet», gjerne formulert i voldelige metaforer som «tradisjonelt assosieres med menn». På den andre siden ble negative omtaler satt i motsetning til det råe og primitive, og slakt gjerne assosiert med «mykhet», «letthet» og glatt produksjon.

Det handlet om kjønnede verdier, og om at utøvere som skulle aksepteres passet inn i de maskuline rammene nedskrevet på 60-tallet og gitt i arv siden. Fra

Det kan virke som om en bombe må detoneres og arkiver utslettes før vi kan starte på nytt.

”

Melody Maker, Rolling Stone og NME til dagsavisenes anmeldelser og dagens nettjournalistikk kan man trekke en strak linje. Teller man på listene da og nå ligger andelen kvinnelige artister jevnt lavt, og variasjonen i uttrykk forteller oss om en relativt grå masse artister. Men populærmusikken har aldri vært så homogen som Best Of-listene fremstår.

Blant annet gjennom lister som The People's List kan man føle konturene av en moderne kanon som dessverre ligner veldig på den gamle. Her hjemme har Dagsavisen / Nye Takter gjort jobben med å samle inn norske skribenters favoritter i mange år. Ved slutten av hvert år presenteres en slags norsk konsensus over årets beste utgivelser verden over under banneret Kritikertoppen.

For å få en idé om hvordan den moderne kanon etableres, kan man se på disse listene de ti første årene siden tusenårsskiftet. Resultatet er nedslående ensformig og grått. Blant tiårets beste album, i norske kritikeres øyne, er kjønnsfordelingen laber. Kvinnelige artister representerer

kun 20 prosent av plasseringene, og utviklingen fra år til år tyder ikke på at andelen øker. Alt i alt er favorittene like også når det gjelder uttrykk: Hvite menn i gitarrockband er den gjennomsnittlige vinner, mens ikke-hvite artister (med 16 prosent) er enda sjeldnere kost enn kvinner.

Pitchforklisten har på sin side praktisk talt ingen kvinnelige artister i topp 50, og fremstår som en hvitvasket versjon av musikkhistorien de siste 20 årene. Mottakelsen av listen var et stort skuldertrekk – ingen trodde at OK Computer *ikke* skulle vinne, eller at Kanye West ikke ble den best plasserte hiphop-artisten. Sånn sett gjør listen samme nytte som Rolling Stones erketrauste «500 Greatest» i mange år har gjort ved å bekrefte klassikernes klassikerstatus.

Det finnes mange grupper av journalister og nisjeutgivelses digitalt og på trykk som gjør sitt for å dekke musikk på en annen måte, men når året skal oppsummeres, og klassikere pensles inn på en ny «Tidenes Beste» har det minimal innvirkning på utfallet. Det kan virke som om en

«Utfordringen er kanskje ikke bare å få flere jenter i band, men å løfte fram de uttrykkene der retrofikserte gubber ikke dominerer.»

bombe må detoneres og arkiver utslettes før vi kan starte på nytt.

Anne Lorentzen beskrev i «Om kjønn i rock og pop» i 2002 hvordan kvinnelige utøvere «tradisjonelt ikke har blitt tillagt en egen subjektivitet og kreativitet, et forhold som også er fremtredende i rockideologien». Dårlig motatte mannlige artister har ofte blitt anklaget for å ha mistet sin manndom. I Rolling Stone i 1988 beskrives ELO som «a menopausal Paul McCartney», og Suzi Quattro en «lackluster production of guitar-castrated foundations», mens kritiker Steve Pond i samme magasin mente kvinnelige låtskrivere måtte «make this much-maligned form tougher and more soulful and grittier and more real».

Det er ikke sånn at menn på det jevne selger best. Kritikernes favoritter representerer et unaturlig kjønnsskille på bestselgerlistene. Unaturlig sjangersentrisme er det også lang tradisjon for. Hip-hop på 80-tallet var kult hvis det kunne beskrives med samme terminologi som en punkskive og tilnærmet seg rockens politikk, og Kanye West får en sekser på terningen bare låtene er seks minutters prog-hiphoppepos som sampler King Crimson.

En ting er sikkert: Det er ikke mangelen på kvinnelige kandidater som gjør at kritikerfavorittene i så overveldende stor grad er menn, men den mannsdominerte indierock er generelt traust og trygg og klart i ledelsen når sekserterningen skal kastes. Utfordringen er kanskje ikke bare å få flere jenter i band, men å løfte fram de uttrykkene der retrofikserte gubber *ikke* dominerer. Det handler i stor grad om hvordan musikkformer behandles, og de negative

konnotasjonene tilegnet kvalitetene «rock ikke har ønsket å bli assosiert med: kommersialitet, femininitet og jenteaktig teenybopkultur», som Lorentzen beskriver det, er tradisjonsbundet.

«Årets», «tiårets» eller «tidenes» beste-lister er fort lest og fort glemt. Men klassikerkanon de etterlater begrenser seg ikke bare til journalistikken, for rammene de skaper gjennomsyrrer den offentlige omtalen av artister for alltid. Smaksdommerne sitter også på mer konkret makt som forvaltere av penger og promotering i organ av typen By-larm eller andre private og offentlige institusjoner.

Musikkjournalistikken i Norge som når ut til folk flest kan virke som et snevert felt med behov for et jordskjelv. Det trengs flere folk som ikke ser mot gamle tradisjoner for verdigrunnlaget for dagens musikk, og som bruker et språk som har oppstått et annet sted enn i NME, Melody Maker, Pop-Revyen og deres etterkommere.

Det finnes selvsagt flere slike musikkjournalister i norske aviser, nisjeblader eller på eteren. Problemet er at uansett hvor ungdommelige redaksjonene blir i enkelte hovedstadsaviser så passer favorittene som regel godt inn i oppsummeringen av Kritikertoppen siden 2000. Verdiene går i arv som slitte sokker, og resultatet er for få kvinnelige artister, for mange hvite gitartraktører, for lite variasjon. Internettet, svaret på alt, har til tross for tradisjonsbundne bautaer jevnet ut noen ulikheter og gitt store og små nisser ny respekt. Spørsmålet er hvor lenge de konservative verdiene kan opprettholdes før selve fundamentet endelig faller ut. ●

USTEMTE KVINNER

**100 år etter at
kvinner fikk
stemmerett kan det
være verdt å spørre
hva vi bruker
stemmen vår til. Og
om vi fortjener den.**

reit nok, noen av oss finner veien til en nedslitt skole full av strenge pensjonister en gang i september og stemmer på det samme partiet som mora vår. Men hva sier vi resten av tida?

Da sier vi smilefjes. Treningstips, kesamtips, veggtaoveringstips, dagens fjernsynsprogram og hjemmelaga knekkebrød. Vi har bred tilgang på underbare sosiale medier hvor alle kan bli hørt og hvor demokrati og engasjement visstnok er på topp. Men vi bruker dem altså til å si smilefjes. Sier vi også kake på pinne, er vi garantert spalteplass i Norges største avis og femten tusen nye lesere.

Tekst

Magnhild blogger på www.antibloggeren.com og kommer ut med sin første bok til høsten.

Foto:

Ole Henrik Dyrseth
oledyrseth.tumblr.com

Vi sier også at vi heier på jenter. For vi er alle feminister og lager feministblogger og jentetreff og girl geek dinners og 8. mars-parole mot prostituerte. Her preiker vi i vei om kamper våre mødre vant på 70-tallet som om de ennå var ukjempe. Vi betaler tusenvis for å delta på konferansen «Kvinner i tiden» hvor foredragsholderne er prinsesse Märtha med tilhørende engler og vi bare merker oss den velfylte goodiebagen. Vi klapper oss på skuldra og skriver bøker om at dette. Dette er raushetens tid. Det gjelder å være grei.

Greie er vi da også. Nett og andre medier bugner over av kvinner som framsnakker hverandre. Vi bør være venner med de man bør være venner med. Vi bør ikke være negative til noe. Vi bør ikke framstå som sure hvis vi vil være populære. Vi bør ikke minnes på at kritikk faktisk er avgjørende for et velfungerende demokrati og at det å kritisere noen ganger er å være grei. Holdningene andre kvinner møter oss med når vi forsøker å være kritiske, bringer tankene tilbake til skolegården på ungdomsskolen.

«Vi bør være venner med de man bør være venner med. Vi bør ikke være negative til noe. Vi bør ikke framstå som sure hvis vi vil være populære. Vi bør ikke minnes på at kritikk faktisk er avgjørende for et velfungerende demokrati og at det å kritisere noen ganger er å være grei.»

Noen av oss er politisk aktive og engasjerte, gjerne på venstresida. Men engasjementet drukner alt for ofte i fagforeningsbok og partiprogramforpliktelse. Så suger vi en fyr på vår politiske side og håper i det stille at han husker oss når han diskuterer med kompisene sine i et dertil egna offentlig fora. Men det gjør han selvfølgelig ikke. Han har nok med seg selv, og vi gidder ikke å delta hvis ikke utfallet av diskusjonen er gitt og kritikken fraværende.

Det kan være fristende å hevde at vi kvinner ikke fortjener den stemmen vi har fått, men heller burde dømmes til evig halsbetennelse. De færreste har endra verden ved å nikke, smile og repetere. Skal vi bare snakke våre menn etter munnen kan vi like gjerne holde kjeft.

Ustemte kvinner, skjerp dere. Det var ikke dette Camilla Collett hadde i tankene. La oss heller bruke dette året på å heve stemmen. Uten så mye som et smilefjes. ●

Fus i feminisme

Tekst

Madeleine Metz,
redaksjonsmedlem
i Fett

Illustrasjon:

Arash Shahali. Bor i
Bergen, liker å tegne,
jobber i bar

**Det er på tide at
Camilla Collett får
tre ut av skyggen til
sine menn.**

Det er passende at Colletts 200-årsjubileum kommer samtidig med både Stemmerettsjubileet og Språkåret 2013, siden livet hennes utgjør et skjæringspunkt mellom kvinnesak og skriving. Collett var en foregangskvinne både når det gjaldt meninger og litteratur.

Kjerringa mot strømmen

Nasjonalbiblioteket har for anledningen trykket opp en rekke plakater som nå henger rundt på landets biblioteker, og som informerer og minner om Colletts betydning. En av dem lyder «Fus i alt». Av formelle ting Collett var først ute med kan det nevnes at hun var første kvinne til å motta Stortingets diktergasje og til å bli avbildet på en pengeseddel, men først og fremst var hun en pioner i den norske offentligheten gjennom sin kamp for kvinners rettigheter. Collett var spesielt forutseende i litteraturen. Hun hadde en tett tilknytning til europeisk tradisjon, både når det gjaldt form og idé, og introduserte mye tankegodt til den norske offentligheten. Kvinnen med det bestemte oppsynet, i alle fall ifølge portrettet på den gamle 100-lappen, var en av de første innenfor så ulike sjangre som eventyr, selvbiografi og reiseskildringer, og hennes eneste roman *Amtmandens Døttre* anses som Norges første moderne roman. Med denne foregrep hun realismen og det moderne gjennombruddet i Norge.

Herefter faar vi "Kjerringa mod Strømmen", der heller gaar under end opgiver sin Overbevisning: Konen, som paastod, at der skulde bruges Saks, Manden holdt paa sit: Kniven. ... Og saa vil jeg blive ved at klippe de seige Strengte, der binder os til den gamle Trældom, blive ved, blive ved, indtil Stemmen lyder over en Gravhøi.¹

Siden hennes første utgivelse kom da hun var 42 år gammel, er det en generell forståelse at Collett startet å skrive relativt sent. Men faktisk var hun en flittig skribent fra ung alder, selv om publiseringene kom senere. Collett skrev dagbok og en mengde brev, hvorav begge har blitt publisert posthumt. I flere år drev hun et tidsskrift for kvinnelige skribenter sammen med Emilie Diriks, *Forlor- en Skilpadde*. Jonas Collett, som Camilla var gift med i ti år, var selv kritiker og (forsøksvis) forfatter, og støttet henne i skrivingen med tips og kritikk. De hadde forskjellig stil, og Jonas forsøkte å gjøre tekstene hennes mer romantiske

enn Camilla ville, så endringer han hadde foretatt seg endret hun ofte tilbake. Likevel var det sammen med ham at Camilla begynte å publisere tekster, og de to jobbet sammen om *Amtmandens Døttre*.

Tilbakeholdt skrik

I Colletts samtid var det naturligvis vanskelig for en kvinne å slå gjennom som forfatter, for ikke å si essayist. Kvinner publiserte derfor ofte under mannlig pseudonym, eller med en mannlig forfatter som garantist for verket. Collett fulgte også her en annen vei. *Amtmandens Døttre* ble utgitt uten navn, og alle utgivelser siden ble publisert under «forfatteren av *Amtmandens Døttre*» (en taktikk Jane Austen benyttet seg av noen tiår tidligere). Først i 1873 trådte Collett ut av anonymiteten. I forfatterskapet sitt spiller hun på konvensjonene som møtte kvinner, for så å overskride dem. Resultatet er litteratur som kan være både ironisk og selvmotsigende. Hun blandet ofte sjangere eller benyttet seg av mellomjangere, noe som ble kritisert i hennes samtid, men som i dag framheves som høyst moderne trekk.

Vort Land kan endnu ikke sysselsætte sine Døtre. Tusende Kræfter benyttes ikke til noget, men spildes ynkelig, Champignon'en lig, som Bonden træder paa, da han ikke kjender dens Brug eller Værd.²

Colletts beskriver *Amtmandens Døttre* som «et Skrik – mitt Livs lenge tilbakeholdte». I sin samtid ble den tatt godt imot, men også stemplet som en tendensroman fordi den omhandlet kvinners stilling. Som så mange verk av kvinnelige forfattere ble den satt til side en lang periode, men fikk en renessanse på 1970-tallet med kvinnelitteraturforskningens og psykoanalysens framvekst. I 1871 proklamerte Georg Brandes at «det at en Literatur i vore Dage lever, viser sig i, at den sætter Problemer under Debat», og tok med det et oppgjør med den romantiske litteraturen. Mens dette markerer det moderne gjennombrudd i Danmark, hadde Collett på dette tidspunktet allerede fremmet en mer realistisk skrivemåte i 15 år.

En norsk Woolf

Ved å ta utgangspunkt i en kvinnes hverdagslige erfaringer setter Collett spørsmålsteget ved samfunnets krav og for-

¹ Mot Stømmen I (1879)

² Sidste Blade, anden og tredje Række (1872)

ventninger til kvinner, og framhever slik det politiske i det hverdagslige. Da *Amtmandens Døttre* fikk kritikk for å være for ekstrem, svarte Collett at hun tvert imot hadde tonet problemene ned. Feminismen møter litteraturen i hennes forfatterskap og ønsket om å formidle sanne kvinnepotretter. Hun åpnet opp for senere kvinnesaksforfattere som Victoria Benedictsson og Amalie Skram, og hentet samtidig autoritet fra andre kvinnelige forfattere, blant annet Charlotte Dorothea Biehl fra Danmark og George Sand fra Frankrike. Også i den essayistiske delen av forfatterskapet sitt fokuserte Collett på kvinner, og «Kvinden i Litteraturen» er det første eksemplet vi har på feministisk litteraturkritikk. Det store antallet essays og anmeldelser og det aktive fokuset på kvinners rettigheter og kvinnelige forfattere gjør Collett til en slags norsk versjon av Virginia Woolf – og det før Woolf engang var født.

*Kvinderne maa selv tale, beder det; saalenge de tier, er det et Bevis paa Kravenes Ikkebrettigelse. Men vi vender dette om og siger: At Kvinderne tier, er at af de vægtigste Beviser, vi eier, for, at deres Krav er brettigede.*³

Kristin Ørjasæter har kalt Camilla Collett for Norges første feminist. Allerede i 1842 publiserte Collett teksten «Strikketøisbetraktninger», som regnes som det første feministiske innslaget i norsk offentlighet. Kvinner ble henvist til stillheten, påpekte Collett. Selvbiografien *I de lange Nætter* og essaysamlingene *Fra de Stummes Leir* og *Mot Strømmen* er forsøk på å bryte med denne stillheten. Collett påtok seg den store oppgaven å forsøke å endre kulturen, og gikk til angrep på de mannlige stemmene i offentligheten og kritiserte dem for at de ikke hjalp kvinner til å forbedre sine kår. Hun mente at patriarkatet hadde gitt menn alle fordelene og kvinner alle byrdene, og at det var altfor vanskelig for kvinner å fremme sin egen sak alene, når de ikke hadde rett til å tale. Utdannelsen hos Herrnhuterbevegelsen hadde lært Collett at de som har oppnådd frihet, har plikt til å hjelpe andre inn i friheten. Hennes feminisme er derfor av misjonerende art, og dette er kanskje en av grunnene til at hun aldri ga opp, uansett hvor stor motstand hun møtte.

Fryktløs nomade

Lenge var Collett den eneste som kritiserte kvinnens rolle i offentligheten. Først på 1870-tallet fikk hun støtte, blant annet av Aasta Hansteen, i at kvinner hadde rett og plikt til å delta i samfunnet. Som de fleste fra sin tid står Collett for en borgerlig feminisme, siden den er såpass intellektuelt basert, men det intellektuelle arbeidet hennes hadde også praktiske sider; Collett krevde utdanning og større frihet for kvinner, slik at de skulle være bedre rustet til å delta i den offentlige debatten. Selv var hun en usedvanlig bereist kvinne. Utdannelsen i Danmark, store språkkunnskaper og tidlige reiser i Tyskland og Frankrike gjorde at hun allerede som ung hadde en spesiell tilknytning til det kontinentale Europa. Fra 1863 levde Collett et omflakkende liv på reisefot rundt i Europa, bosatt i kortere perioder i byer som København, Paris, Berlin og Roma. Hun livnærte seg som skribent, og sendte reiseskildringer og essays om litteratur og kvinnesak hjem til Norge.

Den vil være kommet nu, den Tid, da Kvinderne studerer Romanen, ikke til orkestløst Drommeri, men til Oplysning, til Vækkelse, til Vidnesbyrd.

Det er ikke til å legge skjul på at Collett var en skarp, noen ganger direkte aggressiv, stemme i den norske offentligheten. Termen «kjerringa mot strømmen», som hun benyttet i tittelen på sine to siste utgivelser, er treffende for posisjonen hun hadde. Hun gikk fryktløst inn i debatter med kjente mannlige forfattere som Georg Brandes og Henrik Ibsen, og var en streng og kravstor kulturkritiker. Det er ikke alle av Colletts meninger vi ville sagt oss enige i nå, men mange av problemene hun tok opp, er fremdeles relevante. Collett var en modig og framtidsrettet stemme, både politisk og intellektuelt, som banet vei for generasjoner av feminister siden.

*Den Tro, at Kvinden værdigst udfyldte sin halve Plads i Skabningen, naar hun vegeterede som en unyttig Sirplante i Forældrenes Hus, har faaet et Grundknæk og kommer sig aldrig.*⁴ ●

3 Ibid

4 Ibid

GI SØSTRA DI ET ABONNEMENT PÅ MAGASINET FETT

FØR HUN
LOGGER INN PÅ
DEILIGST.NO

FETT

ÅNDELIG
FØDE
MOT
SEXISME
& FOR
LIKESTILLING

LES MER PÅ WWW.FETT.NO

ELLER BESTILL ABONNEMENT
PÅ POST@FETT.NO

Nasjonalbiblioteket
Seksjon Korg Peri
Postboks 2674 Solli
0203 Oslo

Depotbiblioteket

h14058593

Ø13 Nr. 1
ett (Oslo : trykt utg.)

www.fett.no*

*Her kan du tegne abonnement

FETT

FOTI #1 2013